

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
□ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ENDÜSTRİ MİRASI ALANLARI ve TARİHİ KENTSEL PEYZAJ (HUL)
İLİŞKİSİ, BURSA MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI ve İZMİT SEKA KAĞIT
FABRİKASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergis YILDIRIM

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Planlama Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Adem Erdem ERBAŞ

TEMMUZ 2020

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
□ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ENDÜSTRİ MİRASI ALANLARI ve TARİHİ KENTSEL PEYZAJ (HUL)
İLİŞKİSİ, BURSA MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI ve İZMİT SEKA KAĞIT
FABRİKASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergis YILDIRIM

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Planlama Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Adem Erdem ERBAŞ

TEMMUZ 2020

Nergis YILDIRIM tarafından hazırlanan ENDÜSTRİ MİRASI ALANLARI ve TARİHİ KENTSEL PEYZAJ (HUL) İLİŞKİSİ, BURSA MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI ve İZMİT SEKA KAĞIT FABRİKASI ÖRNEĞİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

....

Aileme,

ÖNSÖZ

Öncelikle, yüksek lisans eğitimimin hem ders aşamasında hem de tez aşamasında, yoğun çalışma temposuna rağmen, sahip olduğu bilgi ve birikimlerini her zaman benimle paylaşan, aklımdaki soruları cevaplamama yardımcı olurken, kafamda yeni soruların belirmesini sağlayarak, beni daha çok öğrenmeye ve araştırmaya yönelten, kendisi ile çalışabildiğim için kendimi şanslı hissettiğim, çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Adem Erdem ERBAŞ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın tamamlanmasında, pandemi dolayısıyla gerçekleşen uzaktan eğitim sürecinde vakit ayırarak tez jürimde bulunan ve çalışmamın son halini almasında değerli görüşlerini benimle paylaşan değerli hocalarım Prof. Dr. Sırma TURGUT ile Doç. Dr. Yaşar Dilek ERDEN ERBEY'e çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bir şekilde bilgilerinden faydalanmama fırsat veren tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Tez çalışma sürecimde bana destek olan arkadaşlarıma ve uzaktan bana yardımcı olmaya çalışan, bu süreçte tanıdığım sevgili arkadaşım Ahsen SOYER'e çok teşekkür ederim. Bu süreçte hep benimle olan aile bireylerime, anneanneme ve yeğenime de çok teşekkür ederim.

Son olarak bana olan güvenini her zaman en içte hissettiğim, bana benden çok güvenen, her olumsuzluğa kapıldığımda bana destek olan babama, anneme, aileme en derinden teşekkürlerimi sunarım. İyi ki...

Nergis YILDIRIM

TEMMUZ 2020

TARİHİ KENTSEL PEYZAJ (HUL) ve ENDÜSTRİ MİRASI ALANLARI
BURSA MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI ve İZMİT SEKA KAĞIT
FABRİKASI ÖRNEĞİ

ÖZET

19.yüzyıl ortalarında gerçekleşen Endüstri Devrimi ile üretim biçimlerinde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Tarıma dayalı ve insan gücüne dayalı olan ekonominin yerini artan teknolojik gelişmeler sayesinde üretilen makinelerin almasıyla makine gücüne dayalı ürün elde edilen ekonomi almıştır. Üretim biçimlerindeki değişiklikler sadece ekonomik yapıda değişiklikler meydana getirirken aynı zamanda kentlerin sosyal, kültürel ve fiziksel yapılarını da etkilemiştir. Makineye dayalı üretim biçimleri için inşa edilen endüstri yapıları, üretilmek istenen ürünün hammadde, enerji gibi çevresel ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. Kırsal alanlardan kentsel alanlara göçler gerçekleşerek, endüstri yapıları sayesinde sosyo-kültürel dokunun zenginleşmesi sağlanmıştır.

Endüstri Devrimi ile ortaya çıkan sanayileşme hareketleri kapsamında meydana gelen endüstri yapıları, gün geçtikçe artan teknolojik gelişmeler ve modern kent hayatının gerektirdiği eğilimler yüzünden zamanla kullanılmamaya başlanmıştır. Makine gücüne dayalı, sanayi odaklı ekonominin yerini almaya başlayan hizmet odaklı ekonomiler sayesinde endüstri yapıları işlevsiz kalmış, bir süre sonra da kent içindeki âtil mekanlar haline dönüşmüşlerdir.

Belirli bir dönemi değiştiren ve yeni bir dönem başlatan Endüstri Devrimi'ne tanıklık eden, işlevsiz kalan eski endüstri yapıları geçmiş zamanların günümüze yansımaları olmalarından dolayı miras niteliği taşımaktadırlar. İnsanlık tarihini etkileyen bir tarihi olay sonucu meydana gelmiş olan; ancak kullanılmadığı için çoğu zaman bakımsız bırakılan endüstri yapılarının korunmasına dikkat çekmek ve korunmasını sağlamak amacıyla birçok uluslararası örgütler kurulmuş, çeşitli ilkeler yayınlanmıştır.

Tarihi çevrelerde koruma ve korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yapılan çalışmalar incelendiğinde; yapı bazında değil yapıya ait somut ve somut olmayan kent bileşenlerini kapsayan bütüncül bir koruma yaklaşımının benimsenmesi ve uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Tek yapı ölçeğinde gerçekleşen koruma yaklaşımı ile o yapının inşa edildiği döneme ait sosyal, kültürel dokunun

anlaşılması mümkün değildir. Bu sebeple, korunması gereken tarihi yapılar tarihi çevreleri ile birlikte korunmalıdır.

Tarihi çevrelerde gerçekleştirilen bütüncül koruma yaklaşımları ile ait olduğu dönemden çok sonraki zamanlarda bile o dönem hakkında ipuçlarına sahip olabilecek; tarihi bir dönemi görsel olarak tecrübe edebilme imkânı sağlayabilecektir. Bütüncül korumanın sağlanabilmesi koruma yaklaşımlarının oluşturulması sırasında katılımcı bir süreç izlenerek gerçekleştirilebilir.

Tarihi çevreler için tasarlanan koruma yaklaşımlarının uygulanma aşamasını kolaylaştırmak amacıyla bir yöntem önerisi olarak 2011 yılında UNESCO tarafından “Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)’a İlişkin Tavsiye Kararı” yayımlanmıştır. 2005 yılında geliştirilen Tarihi Kentsel Peyzaj kavramı: doğal, modern ve tarihi çevreye ait somut ve somut olmayan kente dair tüm bileşenlerin zaman içerisindeki katmanlarını da kapsayan bir kavramdır. Tarihi çevrelerde uygulanması planlanan koruma yaklaşımlarının süreçlerine dair bir yöntem önerisi olan Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) kavramı, korumanın bütüncül olarak gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bütüncül korumanın sağlanabilmesi ve ardından sürdürülebilir olması için katılımcı süreçlerden geçerek hazırlanan koruma ilkelerinin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında endüstri mirası değeri taşıyan ve bu alanlardaki koruma yaklaşımlarını belirlerken Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yönteminden yararlanan Avrupa örnekleri kapsamında İngiltere’nin Liverpool kenti ve Almanya’nın Regensburg kenti incelenmiştir.

Ülkemizde endüstri mirası değerine sahip olan, özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleştirilen sanayileşme hareketleri kapsamında kurulan Bursa’daki Merinos Tekstil Fabrikası ile İzmit’te yer alan SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası incelenmiştir. Yeni kurulan bir devletin ilk yıllarına ait bu iki önemli endüstri yapısının kuruluşundan günümüze kadar olan zaman periyodunda incelemeleri yapılmış ve endüstri mirası kapsamında değerinden bahsedilmiştir. Kentsel korumanın sağlanarak modern kente adaptasyonun sağlanmasının etkilerinden ve kentsel korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından bütüncül ve katılımcı süreçler içerip içermediği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Endüstri Devrimi, Endüstri Mirası, Koruma Yaklaşımları, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL), Merinos Tekstil Fabrikası, SEKA, SEKA Kağıt Fabrikası*

**INDUSTRIAL HERITAGE SITES and HISTORIC URBAN LANDSCAPE
(HUL) RELATIONS, BURSA MERINOS TEXTILE FACTORY and IZMIT
SEKA PAPER FACTORY CASES**

ABSTRACT

Before the Industrial Revolution, the economical resources of communities had been based on agriculture by using manpower. Nevertheless, with the help of rapid development of technology enable communities to produce new products. Therefore, the main resource of the economical development of the settlements had been changed. Using manpower to get agricultural products had been replaced using technological machines to generate industrial products.

To using advanced technological devices, communities began to build some kinds of industrial buildings such as, factories, ateliers, etc. In order to provide essential energy requirements of factories, industrial structures had been built on the coastal areas and then people began to migrate from rural to urban coastal areas.

Owing to Industrial Revolution, the manufacturing types of the products had been changed and the main economic resources had been based on industrially. In the process of time, the preferability of industrial products' had been decreased and the service industrial sectors started to increased. Therefore, the industrial buildings had became to unusable ingreasingly than began to idle structures in the cities. Industrial structures should be admitted as an important, because they provide informations about the cultural, social texture, economical and technological structures of the certain periods of them. Therefore, they should be evaluated as an industrial heritage.

The main subject of this thesis, understanding the conceptual meaning of industrial heritage, and the main conservation approaches in terms of both international and national policies. To enable sustainable conservation in the industrial heritage sites, the thesis also examine the UNESCO's Recommendation about Historic Urban Landscape (HUL). In 2011, UNESCO offer a suggestion for making easier the policies about the urban conservation. According to the HUL approach, a historical structure should be evaluate and prevent with its surrounding areas, since the historical structures had been valuable with its tangible and intangible components. To enable sustainable urban conservation, an industrial heritage structure should be conserved with its build or non-build environment in terms of social, cultural, economical patterns.

The thesis mainly structured by six parts. In the first part, the main purpose of the thesis studying is explained and which methods are used during the process. In the other parts of the thesis are composed by the conceptual framework of industrial heritage. What are the meaning and value of the industrial heritage sites and how to protect them. International and national urban conservation approaches are evaluated and some main notions and principle are defined to enable sustainable urban conservation.

In the another part, the definition of Historical Urban Landscape (HUL) approach and how to benefit from by using it to provide sustainable urban conservation in the industrial heritage sites. To understand this, some European examples have been investigated during the thesis studying. These examples are Regensburgs and Stadthof World Heritage Site from Germany and Liverpool Maritime Mercantile City World Heritage Site from the United Kingdom. With the these example sites, some essential components are defined to enable sustainable urban conservation in the industrial heritage sites. An integrated and participatory planning approaches are crucial components to gain successful conservation. Therefore, in these European examples, the reflections and results of applying HUL approach in the industrial sites will be admitted as clues to understand.

The thesis's main case study areas are consist of two different example of the Early Turkish Reublic Period, one of the main case area is Bursa Merinos Textile Factory and the other is İzmit SEKA Paper Factory. Boths are using for public land use in today and also both are include museum which are related about their old usages. In this thesis studying, both national industrial areas are evaluated as industrial heritage and the urban conservation approaches are be admitted successful in terms of sustainability urban conservation by taking into consideration of integrated and participatory planning. As a result of the thesis studying, the research questions which are asked in the first part of thesis, are answered and making a table which includes that the main concepts to enable sustainable urban conservation and how they are reflected in the cases of the study.

Keywords: *Industrial Revolution, industrial heritage, urban conservartion, Historical Urban Landscape (HUL), Merinos Textile Factory, SEKA Paper Factory.*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ _____	ix
ÖZET _____	xi
İÇİNDEKİLER _____	xv
KISALTMALAR _____	xvii
ÇİZELGE LİSTESİ _____	xix
ŞEKİL LİSTESİ _____	xxi
1. GİRİŞ _____	1
1.1 Çalışmanın Amacı _____	3
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi _____	4
1.3 Araştırma Soruları _____	7
2. ENDÜSTRİ MİRASI, KENTSEL KORUMA VE KENT PLANLAMA İLİŞKİSİ _____	9
2.1 Endüstri Mirası Kavramı _____	12
2.1.1 Uluslararası Koruma Yaklaşımları ve Endüstri Mirası ile İlgili Uluslararası Örgütlenmeler ve Kuruluşlar _____	15
2.1.2 Türkiye’de Kentsel Koruma ve Endüstri Mirası ile İlgili Ulusal Yaklaşımlar _____	25
2.2 Endüstri Mirası Alanları, Kentsel Koruma ve Kentsel Planlama İlişkisi _____	29
2.3 Bölüm Değerlendirmesi _____	32
3. TARİHİ KENT PEYZAJI, KENTSEL KORUMA VE KENTSEL PLANLAMA İLİŞKİSİ _____	37
3.1 Tarihi Kentsel Peyzaj Kavramı _____	38
3.1 Tarihi Kent Peyzajı Yaklaşımı ve Koruma Kullanma İlişkisi _____	46
3.2 Bölüm Değerlendirmesi _____	49
4. TARİHİ KENTSEL PEYZAJ VE ENDÜSTRİ MİRASI ALANLARI İLİŞKİSİ, AVRUPA ÖRNEKLERİ _____	53
4.1 Regensburg Kenti ve UNESCO Dünya Miras Alanı _____	55
4.2 Liverpool Kenti ve UNESCO Dünya Miras Alanı _____	64
4.3 Bölüm Değerlendirmesi _____	69
5. TARİHİ KENT PEYZAJI BAĞLAMINDA BURSA MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI VE İZMİT SEKA KAĞIT FABRİKASI _____	73

5.1. Bursa Merinos Tekstil Fabrikası Örneği	74
5.1.1 Merinos Tekstil Fabrikası'nın Tarihsel Gelişimi	75
5.1.2 Merinos Tekstil Fabrikası'nın Yeniden İşlevlendirme Süreci ve Endüstri Mirası Açısından Önemi	85
5.2. İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası Örneği	94
5.2.1 İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası'nın Tarihsel Gelişimi	95
5.2.2 İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası'nın Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve Endüstri Mirası Açısından Önemi	101
5.3. Bölüm Değerlendirmesi	108
6 SONUÇ	111
KAYNAKLAR	125
EKLER	131
ÖZGEÇMİŞ	132

KISALTMALAR

HUL : Tarihi Kentsel Peyzaj (Historic Urban Landscape)

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

ICOMOS : Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council of Monuments and Sites)

TICCIH : Uluslararası Endüstriyel Mirasın Korunması Komitesi (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage)

ICCROM : Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property)

DOCOMOMO: Uluslararası Modern Hareketin Yapılarının, Sit Alanlarının ve Çevrelerinin Belgelenmesi ve Korunması Komitesi (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement)

E-FAITH : Avrupa Endüstriyel ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu (European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage)

KTVKK : Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

BBYSP : Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı

ÖYK : Özelleştirme Yüksek Kurulu

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1 Uluslararası koruma ile ilgili kuruluşlara ait tüzüklerden derlenen çizelge	34
Çizelge 2 Ulusal Koruma Mevzuatına dair zaman çizgesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)	35
Çizelge 3 Tarihi Kentsel Peyzaj kavramının bileşenleri (Çalışma kapsamında, UNESCO tanımından yola çıkarak hazırlanmıştır.).....	40
Çizelge 4 Bütüncül koruma vurgusunun tarihsel süreci (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)	50
Çizelge 5 Bütüncül ve katılımcı süreçleri destekleyen uluslararası kuruluşların tüzük, bildirileri.....	52
Çizelge 6 Merinos ve SEKA'nın ortak özelliklerini gösteren tablo (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)	110

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Alan gezisi kapsamında izlenen rota	5
Şekil 2.1 Tony Garnier'in sanayi kenti (URL-1)	10
Şekil 2.2 Sanayi kenti merkezi ve ırmak vadisi	10
Şekil 2.3 Ironbridge Gorge Köprüsü (URL-2).....	22
Şekil 2.4 Sütlüce Mezbahası Eski Hali (URL-3)	28
Şekil 2.5 Sütlüce Kültür ve Kongre Merkezi (URL-4).....	28
Şekil 4.1 Regensburg Dünya Mirası Alanı (URL-7)	55
Şekil 4.2 Stadtamhof, Regensburg (URL-8).....	56
Şekil 4.3 Regensburg ve Stadtamhof Dünya Mirası Alanı (URL-9)	57
Şekil 4.4 Regensburg Dünya Mirası Ziyaretçi Merkezi (URL-10)	61
Şekil 4.5 Regensburg'ta gerçekleşen sellere örnek (URL-11).....	63
Şekil 4.6 Mobil Taşkın Koruma Sistemi (Kaynak: Regensburg Yönetim Planı)	63
Şekil 4.7 Liverpool Liman Bölgesi (URL-12)	65
Şekil 4.8 Liverpool Liman Bölgesi (URL-13)	66
Şekil 4.9(Soldan sağa) Royal Liver Binası, Cunar Binası, Mersey Dock ve Harbour Board (URL-14).....	67
Şekil 4.10 Liverpool Dünya Mirası Alanı (Kaynak: UNESCO).....	69
Şekil 5.1 Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi (URL-15).....	74
Şekil 5.2 Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'nin kapısında yer alan yazı (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediye Arşivi)	75
Şekil 5.3 Mustafa Kemal Atatürk fabrika açılışını gerçekleştirdikten sonra makineleri incelerken (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	76
Şekil 5.4 Mustafa Kemal Atatürk tarafından fabrika açılışında şeref defterine yazılan yazı (URL-16)	77
Şekil 5.5 Bursa'da Merinos koyunu yetiştiriciliği (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	78

Şekil 5.6 Merinos koyunundan üretilen kamgarn ipliği (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	78
Şekil 5.7 Fabrika kreşinden bir kare.....	79
Şekil 5.8 Yemekhaneden bir görüntü (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	80
Şekil 5.9 Merinos Futbol Takımı (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)....	80
Şekil 5.10 Fabrikanın enerji ihtiyacını karşılamak için yapılan Enerji Santrali (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediye Arşivi).....	81
Şekil 5.11 Fabrikanın kadın ve erkek işçilerinin yıllara göre oranlarını gösteren grafik (Kaynak:Ali Sarıgöz'e ait yüksek lisans tezindeki verilerden yararlanarak çalışma kapsamında oluşturulmuştur.).....	82
Şekil 5.12 Fabrikanın kadın çalışanları (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	83
Şekil 5.13 Bursa Mensucat Sanayi İş Sendikası (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	84
Şekil 5.14 Merinos Tekstil Fabrikasının açılışından günümüze kadar önemli tarihlerin yer aldığı zaman çizelgesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.) ..	85
Şekil 5.15 Merinos Atatük Kültür ve Kongre Merkezi'nin güncel uydu görüntüsü (Google Earth uydu görüntüsü üzerinde çalışma kapsamında hazırlanmıştır)..	87
Şekil 5.16 Merinos Parkı (URL-17).....	88
Şekil 5.17 Merinos AKKM Alan Kullanımını Gösteren Plan (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)	89
Şekil 5.18 Merinos Fuar Alanı (URL-18)	89
Şekil 5.19 Merinos AKKM'de yer alan Orhangazi Oditoryumu (URL-19).....	90
Şekil 5.20 Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi'nden bir görsel (URL-20)	91
Şekil 5.21 Merinos Tekstil Fabrikası'nın Müdürleri (Kaynak: Üner,2016).	91
Şekil 5.22 Sicil Kayıt Defteri (Kaynak:Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	92
Şekil 5.23 Merinos Enerji Müzesi (URL-21).....	93
Şekil 5.24 SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası'ndan önce fabrika yerleşkesi (URL-22)	94
Şekil 5.25 İzmit SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası (URL-23)	96
Şekil 5.26 14 Ağustos 1934 yılında gerçekleşen fabrika temel atma töreninde İsmet İnönü konuşma yaparken (Sarıgöz,2019).....	97

Şekil 5.27 18 Nisan 1936 tarihinde ilk yerli kağıt üretimi sırasında Mehmet Ali Kağıtçı ve yetkililer (URL-24).....	97
Şekil 5.28 Fabrika inşaatı sırasında ortaya çıkan arkeolojik kalıntılar (Güzel,2010) .	98
Şekil 5.29 1936 yılında SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası (Güzel, 2010).	99
Şekil 5.30 1970 yılındaki SEKA'ya ait hava fotoğrafı (Güzel,2010).....	100
Şekil 5.31 SEKA işçilerinin kapatılma kararına karşı direnişleri (URL-25)	102
Şekil 5.32 Kapatılma kararından sonra fabrika önünde bekleyen işçiler (URL-26)	102
Şekil 5.33 SEKA Kağıt Fabrikası için tasarlanan Kentsel Tasarım Projesi (Muşkara & Tunçelli, 2019)	103
Şekil 5.34 SEKA Kentsel Tasarım Projesi (URL-27).....	104
Şekil 5.35 SEKA Kentsel Tasarım Projesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)	105
Şekil 5.36 SEKAPARK alanına ait hava fotoğrafı (URL-27)	105
Şekil 5.37 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)	106
Şekil 5.38 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)	106
Şekil 5.39 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)	107
Şekil 5.40 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)	107
Şekil 5.41 SEKA Kağıt Fabrikası'nın günümüze kadar önemli tarihlerin yer aldığı zaman çizelgesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)	108

1. GİRİŞ

Bu yüksek lisans tez çalışması, UNESCO tarafından ortaya konan Tarihi Kent Peyzajı (Historic Urban Landscape-HUL) yaklaşımının, endüstri mirasına konu alanlarda sürdürülebilir bir planlama sürecinin sağlanmasına yönelik olarak seçilen örnek alanlar üzerinden karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmasını hedeflemektedir.

19. yüzyıl ortalarında ortaya çıkan Sanayi Devrimi sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel çevrede köklü değişimlere sebep olmuştur. İnsan, hayvan, su gibi organik güce dayalı ekonominin yerini makineleşmeye dayalı üretimin alması sonucunda kırsal alandan kentsel alanlara doğru göç hareketleri başlamış, bu durum da kentsel nüfusta artış meydana getirmiştir. Artan kent nüfusu ve sanayi devrimi ile birlikte oluşan sanayi alanları kentsel dokuda birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Avrupa’da 19.yüzyılda başlayan sanayileşme süreci, ülkemizde Osmanlı Devleti’nin son yılları ile Cumhuriyet’in ilk yıllarında kendini göstermiştir. Özellikle erken Cumhuriyet döneminde sanayileşme süreci, düzenlenen İktisat Kongrelerinde alınan kararlar ve sonrasında devam eden devlet yatırımları çerçevesinde oluşturulmuştur. Sonrasında ise planlı kalkınma hedeflerine bağlı olarak kurulan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu plan aracılığıyla devletin etkin rolü ile sanayileşmenin önemli adımları atılmıştır. Dolayısıyla İktisat Kongreleri ve Kalkınma Planları kapsamında kimya, pamuklu dokuma kumaş, kağıt ve selüloz, şeker gibi alanlarda önemli yatırımlar yapılmıştır.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra üretime dayalı ekonominin yerini hizmet sektörü odaklı ekonomiye bırakması ile sanayi üretimine dayalı yaşam biçimleri, sosyal tabakalar ve mekânsal yaklaşımlar terk edilmiştir (Muşkara & Tunçelli, 2019).

Endüstriyel üretimin gerçekleştiği, günümüzde artık ömrünü tamamlamış ve terk edilmiş olan endüstri tesisleri, belli bir döneme tanıklık etmesi açısından korunması gereken değerlerdir. Buna göre, bu tesislerinin 20.yüzyılın ikinci yarısında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları sonucu endüstri mirası kavramı gündeme gelmiştir. Endüstri mirası kavramı, endüstri mirası yapılarının korunması yaklaşımının

uluslararası boyut kazanması ile ön plana çıkararak, eski endüstri yapıları ve sitlerinin ulusal olduğu kadar uluslararası mirasında bileşenleri olduğu kabul edilmiştir (Karadağ, 2019).

Endüstri mirası kavramı, 1978 yılında kurulan TICCIH'in (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage, Uluslararası Endüstri Mirası Komitesi) ve 2003 yılında hazırlanan ve ICOMOS tarafından da kabul gören The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage (Endüstriyel Miras Nizhny Tagil Tüzüğü) ile bilinen ve olgunlaşan bir kavramdır. Venedik Tüzüğü (1964) ile uyum içerisinde olan bu metin endüstri mirası konusunda uluslararası standartları belirlemeyi ICOMOS ve UNESCO tarafından onaylandıktan sonra hedeflemektedir (Saner, 2014).

21.yüzyıla birlikte artan teknolojik gelişmeler, ekonomik kaynakların kırsaldan kent yaşamına doğru kayması gibi sebepler ile kırsaldan kentlere artan göçler sonucunda, kent nüfusu artmış ve kentler hızla büyümüştür. Hem artan kentli nüfus ile birlikte ortaya çıkan yeni yerleşim yerleri ihtiyacı hem de tarımdan makineleşmeye dönen ekonomik kaynakların gittikçe hizmet odaklı sektörlere kayması sonucunda kent içinde kalan endüstri yapıları işlevlerini yitirmeye başlamışlardır. Hızla artan kentleşme hareketlerinin arasında kalan; artık kullanılmamaya başlayan eski endüstri tesisleri bütüncül korumanın sağlanamaması sebebiyle kent içinde kalan atıl bina ya da binalar topluluğu haline gelmiştir. Önceden endüstriyel bir üretim amacıyla kullanılan fabrika gibi endüstri yapıları; bulunduğu tesisler ile birlikte bütüncül koruma yaklaşımlarıyla değerlendirildiği takdirde miras niteliği korunup; gelecek nesillere belirli bir döneme ait endüstri mirasının olarak ulaştırılabilir.

UNESCO aracılığıyla ilk kez 2005 yılında Viyana'da düzenlenen "Dünya Mirası ve Modern Mimarlık- Tarihi Kentsel Peyzajın Yönetimi (World Heritage and Contemporary Architecture- Managing Historic Urban Landscape" başlıklı toplantıda Tarihi Kentsel Peyzaj kavramından bahsedilerek, modern kentin giderek artan yatırımları ve kentsel gelişmeleri karşısında kent planlaması ve mirasın korunmasının bütünlük bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

2011 yılında UNESCO tarafından "Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı" yayımlanarak tarihi kent peyzajı yaklaşımının, mevcut olan tarihi kentsel peyzajın korunması ve kentin sürekli gelişmekte olan yapısı ile günümüzde ve gelecekte de korunmasının sürdürülebilirliğinin sağlanmış kentsel peyzajın oluşturulması hedeflenmiştir (UNESCO, 2016).

‘‘Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)’’ kavramı UNESCO tarafından miras niteliğindeki tarihi alanların korunması konusunu tek yapı ya da alan odaklı değil kent ölçeğinde bütünlük bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (UNESCO, 2013a ve 2016b).

‘‘Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)’’ yaklaşımı ile sürdürülebilir kalkınma çerçevesi içerisinde tarihi kentsel peyzajların belirlenmesi, değerlendirilmesi, korunması ve yönetimi için kapsamlı ve bütünlük bir yaklaşıma temel sağlanmaktadır.

Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) kavramının tanımından yola çıkılarak; miras niteliği taşıyan alanların ‘‘bütüncül’’ olarak korunduğunda sürdürülebilirliğinin sağlanabileceği sonucuna varılarak; endüstri mirası alanlarının kent içi atıl mekanların ‘‘endüstri tesisi’’ olarak kabul edilmesi için bütüncül koruma yaklaşımlarının gerekli ve önemli olduğu yargısına varılmıştır. Bu sebeple, yüksek lisans tez çalışmasının kapsamında, endüstri mirası alanlarında sürdürülebilir bir korumanın sağlanabilmesi için bütüncül korumaya vurgu yapan bir kavram olan Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı incelenerek tarihi çevrelerde kentsel korumanın sağlanmasında, seçilen Avrupa örnekleri ve ulusal örnekler bağlamında bütüncül, katılımcı ve sürdürülebilirlik gibi kavramlara odaklanılmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Endüstri Devrimi ile başlayan sanayileşme hareketleri insanlık tarihi için önemli bir yere sahiptir. Endüstri Devrimi ile birlikte yeni istihdam alanları ortaya çıkarak ekonomik değişiklikler meydana gelirken, aynı zamanda sosyal, fiziksel ve kültürel değişikliklerde meydana gelmiştir. Endüstri yapılarının kentsel alanlarda inşa edilmesiyle somut miras değeri taşıyan yapılar ortaya çıkmıştır. Kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşen göçler ile birlikte farklı kültürlere sahip toplulukların bir araya gelmesiyle somut olmayan miras değeri taşıyan değerler de ortaya çıkmıştır. Gün geçtikçe artan teknolojik gelişmeler ve modern kent hayatının gerektirdiği eğilimler ile birlikte endüstri yapılarının kullanımında azalma meydana gelmiştir. Gittikçe kullanımı azalan endüstri yapıları zaman içerisinde işlevlerini yitirip, kullanılmaz hale gelmişlerdir.

Endüstri Devrimi ile birlikte başlayan sanayileşme hareketleri sonucunda meydana gelen endüstri yapıları, tüm dünyada etkisi görülen bir döneme ait izler taşıdığı için

oldukça önemlidir. Bu sebeple gelecek nesillere aktarılması gereken eski endüstri yapıları ve çevrelerinin korunması konusunda son on yıllarda gittikçe çoğalan araştırmalar yapılmaya başlanmış, uluslararası örgütlenmeler gerçekleşmiştir. Uluslararası koruma yaklaşımları, mimari miras değerine sahip yapıların, bütüncül ve sürdürülebilir korumanın sağlanabilmesi için, sadece yapı bazında değil çevreleri ile birlikte alınması gerektiğini savunmaktadır. Endüstri mirası alanları da miras değerine sahip olan tarihi çevrelerdir. Bu sebeple, sadece işlevini yitirmiş eski sanayi yapısı olarak ele alınmamalı, belirli bir dönemin izlerini barındıran çevreleri ile birlikte alınmalıdır.

UNESCO, 2011 yılında kabul edilen “Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı” ile birlikte tarihi alanların korunmasındaki sorunları tespit etmiş ve bu sorunları gidermek için çeşitli prensipler ve rehber ilkeler benimseyerek tarihi çevrelerdeki korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasını kolaylaştırmayı hedefleyen bir yaklaşım geliştirmiştir.

Yüksek lisans tez çalışmasının amacı, endüstri mirası alanlarının kentsel koruma bağlamında incelenerek bütüncül bir yaklaşım olan “Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)” kavramının bir kentsel koruma yaklaşımı olarak irdelenmesi, örnek alanlar üzerinden incelenmesi ve çalışma kapsamında seçilen endüstri mirası örnek alanları için sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında karşılaştırmalı bir tablonun oluşturulmasıdır. Çalışma kapsamında, endüstri mirası kavramına detaylı olarak yer verilecek, uluslararası ve ulusal koruma yaklaşımlarından bahsedilmesi hedeflenmektedir. Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) kavramından bahsedilerek, endüstri mirası alanlarında kentsel korumanın bütüncül ve sürdürülebilir sağlanabilmesi amacıyla bu yaklaşımdan yararlanan Avrupa örnekleri incelenecektir. Çalışmanın sonucunda, endüstri mirası değeri taşıyan tarihi çevrelerde, kentsel korumanın önemi üzerinden yola çıkılarak, bir kentsel koruma yaklaşımı önerisi olan “Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)” yaklaşımı ile birlikte örnek alanlar incelenmesi ve değerlendirilmeler yapılması amaçlanmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Yüksek lisans tez çalışması kapsamında tez konusu belirlendikten sonra, detaylı literatür taramaları yapılmıştır. Literatür taramasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin Kütüphanesi'nden, birçok ulusal ve uluslararası akademik dergiler,

online kitaplar, tez çalışmaları ve çeşitli akademik veri tabanlarında faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında örnek alanlardaki yasal ve yönetsel yaklaşımlar için Resmi Gazete ve UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kuruluşların bildirimlerinden yararlanılmıştır. Literatür taramasından sonra, detaylı okumalar yapılarak tez konusunun tündengelimci ve kavramsal bir yaklaşım ile incelenmesine karar verilmiştir. Örnek alan olarak seçilen SEKA Fabrikası'nın yer aldığı Kocaeli ilinin İzmit ilçesi'nden başlayarak diğer örnek alan olan Merinos Fabrika'sının bulunduğu Bursa iline kadar olan alan gezisinin rotası aşağıdaki haritada gösterilmiştir.

Şekil 1.1 Alan gezisi kapsamında izlenen rota

Yüksek lisans tez çalışması için yapılan alan gezisinden sonra; eski fabrika çalışanları, kamu çalışanları ve yerel halk ile çeşitli anket çalışmalarının gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak 2019 yılının Aralık ayı itibari ile küresel olarak hızla yayılan Covid-19 salgını sebebiyle Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından “pandemi” ilan edilmiştir. Bu sebeple, çalışma kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan sahadaki anket çalışmaları gerçekleştirilememiştir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nünde kararı ile pandemi sürecinde teslimi gerçekleşecek olan tez çalışmalarının kaynak olarak digital veriler üzerinden devamına izin verilmiştir. Bu sebeple yüksek lisans tez çalışmasında örnek alanların güncel durumu ile ilgili fotoğraflar yazarın kendisi tarafından alan gezisi esnasında çekilmiş olup, diğer görsellere internet kaynakları aracılığıyla ulaşılmıştır. Bursa Merinos Tekstil Fabrikası

örneğinde ek olarak Bursa Büyükşehir Belediyesi arşivinde yer alan fabrika ile ilgili kaynaklardan yararlanılmıştır. Aynı şekilde çalışma boyunca kullanılan kaynaklara erişim internet üzerinden kütüphanelerin veritabanlarına erişim ile gerçekleştirilmiştir.

Birinci Bölüm: Yüksek Lisans tez çalışmasının Giriş bölümünü oluşturan birinci bölümde, çalışmanın amacından, yönteminden ve çalışmanın sonunda cevaplamak istenen araştırma sorularından bahsedilmiştir.

İkinci Bölüm: Tez çalışmasının bu bölümünde, öncelikle endüstri devrimi ve endüstri mirası kavramlarından bahsedilmiştir. Endüstri mirası alanlarının neden önemli olduğundan bahsedilerek tarihi çevrelerde korumayı sağlamak amacıyla kurulan uluslararası ve ulusal kuruluşlar ile koruma yaklaşımlarından söz edilmiştir.

Üçüncü Bölüm: Çalışmanın üçüncü bölümünde, kentsel koruma yaklaşımlarının uygulanma süreçlerin izlenilen yöntemleri kolaylaştırmak için önerilen “Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)” yaklaşımından bahsedilmiştir. Öncelikli olarak nasıl ortaya çıktığından ve tanımından bahsedilerek, koruma uygulama yaklaşımları çerçevesinde incelenmiştir.

Dördüncü Bölüm: Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı ve kentsel koruma bağlamında uluslararası örneklerden yararlanılmıştır. Örnekler belirlenirken Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından yararlanan endüstri mirası niteliği taşıyan örnekler seçilmiştir. Bu bağlamda; Almanya’dan Regensburg şehri ve bu şehirde bulunan “old town” olarak adlandırılan Stadtamhof ile Avrupa’da Endüstri Devrimi’nin ilk olarak yaşandığı kentlerden birisi olan İngiltere’nin Liverpool şehri incelenmiştir.

Beşinci Bölüm: Tez çalışmasının bu bölümünde, Türkiye’de seçilen örnek alanlar olarak Bursa Merinos Tekstil Fabrikası ve İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası endüstri mirası olarak incelenmiştir. Bu bölümde öncelikli olarak fabrikalar hakkında tarihi ve mevcut durumu anlatan bilgiler verilerek daha sonrasında endüstri mirası olarak değerlerinden bahsedilmiştir.

Altıncı Bölüm: Yüksek Lisans tez çalışmasının altıncı bölümü “Sonuç ve Değerlendirme” bölümü olarak hazırlanmıştır. Tez çalışması boyunca ele alınan endüstri mirası kavramı ve Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından endüstri mirası alanlarında sürdürülebilir ve bütüncül bir korumanın sağlanmasında nasıl yararlanılabileceği konusunda seçilen örnek alanlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Avrupa örnekleri ve Türkiye’den seçilen örnek çalışma alanlarında

endüstri mirasının korunmasına yönelik planlama süreçlerinin ve sonuçlarının, çalışma boyunca incelenen uluslararası kuruluşlara ait tüzük ve kararlardan derlenen maddeler üzerinden incelenmesi yapılmıştır. Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının vurguladığı bütüncül ve katılımcı koruma yaklaşımlarının incelenen alanlar bağlamında incelenmesi bir tablo halinde sunulmuştur. Seçilen ulusal örnek alanlar için, kentsel koruma bağlamında bu alanlarda Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının uygulanabilirliği tartışılarak çalışmanın giriş bölümünde yer alan araştırma sorularına cevaplar verilmiştir.

1.3 Araştırma Soruları

Yüksek lisans tez çalışması kapsamında, öncelikli olarak endüstri mirası ve bu mirasın korunması ile Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) kavramlarından bahsedilecektir. Kavramsal açıklamalar, uluslararası ve ulusal örnek alanlardan bahsedildikten sonra, sonuç bölümünde bu kavramların birbirleri ile ilişkilerindirilmelerini sağlamaya yönelik cevaplar elde etmek için aşağıda belirtilen araştırma soruları cevaplanmaya çalışılacaktır:

1. Endüstri mirası değerine sahip alanların korunmasında Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı bir araç olarak değerlendirilebilir mi?
2. Çalışma kapsamında incelenen Merinos Tekstil Fabrikası ve SEKA Kağıt Fabrikası'nın endüstri mirası değeri, mevcut durumları üzerinden nasıl değerlendirilebilir?

2. ENDÜSTRİ MİRASI, KENTSEL KORUMA VE KENT PLANLAMA İLİŞKİSİ

19. yüzyıl ortalarına kadar İngiltere’de gerekli önkoşulların sağlandığı Endüstri Devrimi, sahip olduğu doğal kaynaklar, yeterli hammadde teminatı ve ulaşım olanaklarından dolayı 1750’lerde İngiltere’de başlamıştır (Yıldız, 2019). İlk kez İngiliz iktisat tarihçisi Arnold Toynbee tarafından kullanılan Endüstri Devrimi kavramı, tekniğin, üretimin ve ulaşım imkanlarının gelişmesi gibi altyapısını oluşturan etmenlerle geniş bir zaman diliminde gerçekleşmiştir (Hançerlioğlu, 1981).

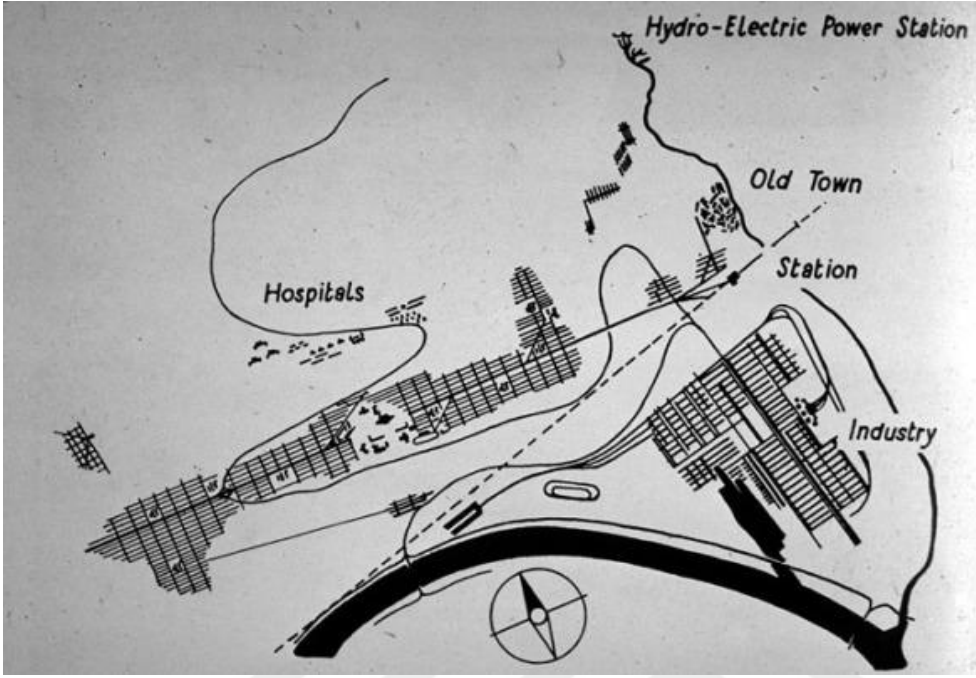
Oluşum süreci 16.yüzyıla kadar uzanan bu süreçte 1750 ile 1830 yılları arasında, 1750’lerde İngiltere’deki tarımsal faaliyetlerin azalarak, gelişmiş bir imalat sektörü ve ticari ilişki sistemi oluşmasıyla başlamıştır. 1760’lara kadar insan, hayvan, su ve rüzgâra dayalı güç kaynaklarının yerini buhar gücü ile çalışan makineler olarak, üretim biçiminde değişiklikler olmuştur. Önceden üretim için kullanılan insan, hayvan, su ve rüzgâr gücünün yerine, 1780’li yıllarda da, buhar gücü ve buhar makineleri kullanılmaya başlanmış, ücretli işçilerin çalıştıkları fabrikaların kurulumuyla üretim artmış ve ücretli işçi, buharla çalışan fabrikalar gündeme gelmiştir (Köksal, 2006).

“Teknolojinin endüstriyel üretimin ve ulaşım olanaklarının gelişmesi ile birçok alanda yaşanan köklü değişim” olarak tanımlanan Endüstri Devrimi ile birlikte sosyo-kültürel, teknolojik, sanatsal ve mimari gibi alanlarda köklü değişiklikler meydana gelmiştir (Biol, 2006).

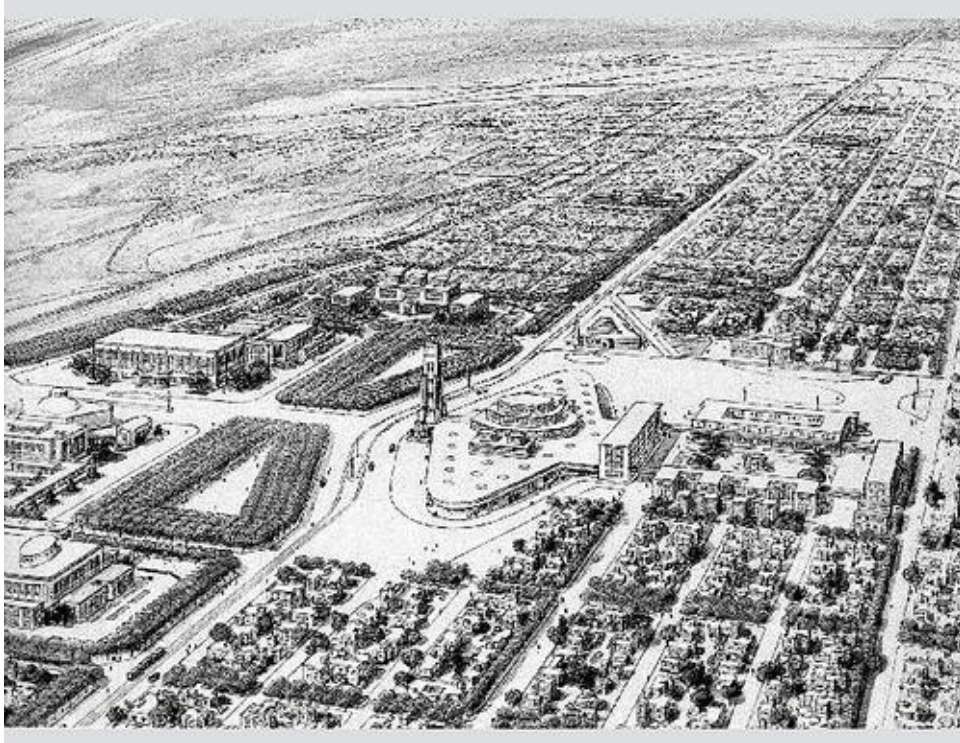
İngiltere’nin ardından sanayi alanındaki yenilikler Fransa, Belçika ve İsviçre’de sonrasında, 1834’te Almanya’da da görülmüştür. 19.yüzyılda Avrupa’nın ardından Amerika ve 20.yüzyılın başlarında Japonya ile Rusya’da endüstriyel üretime dahil olmuştur. 18.yüzyılda iç tüketime hizmet amacıyla küçük ölçekte üretimlerde bulunan Osmanlı Devleti’nin ardından Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte sanayileşme girişimleri ivme kazanmış ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır.

Fransız mimar Tony Garnier tarafından ortaya atılan “sanayi kenti” modeli enerji, su kaynağı, altyapı gibi kaynaklar göz önünde bulundurularak modern sanayinin gelişme yönü iyi algılanmalıdır. Garnier tarafından geliştirilen sanayi kenti modeli, yerleşim

bölgesi, sanayi, sağlık birimleri, yönetsel alanlar, eğitim alanları, ulaşım, yol sistemleri gibi bileşenlerden oluşurken 1920li yılların sonunda başlayan planlı sanayileşme hedeflerine de esin kaynağı olmuştur (Günay, 2012).

Şekil 2.1 Tony Garnier'in sanayi kenti (URL-1)

Şekil 2.2 Sanayi kenti merkezi ve ırmak vadisi

Endüstri Devrimi ile birlikte artan teknolojik gelişmeler ve ulaşım imkanları ile açılan üretim tesisleriyle tarıma dayalı ekonominin yerini sanayiye dayalı ekonomi almıştır. Endüstri kelimesi, “üretim sisteminin hammaddeden mamul madde yapma şekline dönüştürüldüğü ve organik güç yerine mekanik gücün kullanıldığı fabrikasyon üretim tarzının uygulandığı ortam, araçlar ve yapıların bütününe verilen ad” olarak tanımlanmıştır (Talas, 2008). Bu tanımdan yola çıkarak Endüstri Devrimi üretimde insan gücünden makine gücüne geçiş devri olarak tanımlanabilir.

Endüstri Devrimi yalnızca teknolojik bir devrim değil, aynı zamanda insanların düşünce ve yaşam biçimini farklılaştıran, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla etkiler yaratan değişim hareketidir (Karıptaş, 2010).

Tüm bu etki alanları kenti oluşturan temel unsurları da etkilemiş ve teknolojik gelişmeler ile ortaya çıkan Endüstri Devrimi kentlerde de önemli etkilere neden olmuştur. Bu değişiklikler, kentlerin sosyal, fiziksel ve ekonomik durumlarındaki değişikliklerden oluşmaktadır.

Endüstri Devrimi’nden önce tarıma dayalı ekonomiye sahip olan kentlerde, insanlar tarım alanlarının yakınlarında yaşarken, endüstrileşme ile birlikte açılan fabrikalar sayesinde kırsaldan kentlere göçler meydana gelmiştir. Kırsalda yaşayan halk, başta ekonomik sebeplerden dolayı, yeni iş imkanlarının olduğu fabrika alanlarına doğru yerleşmeye başlamıştır. Makina kullanımı ile üretim hızlanmış, böylece kentlerin ekonomik gelirlerinde artış meydana gelmiştir (Köksal, 2006).

Endüstri Devrimi ile birlikte sanayi üretiminin ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle, 18.yüzyıldan itibaren çağdaş dünyada meydana gelen değişimleri içermektedir. Teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri ile “Endüstri Devrimi”, uzun süreçte gerçekleşmiş, 20.Syüzyıl başlarına kadar etkisini sürdürmüştür (Karıptaş, 2010).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra artan konut talebinde etkisiyle kentlerde yoğun bir şekilde merkeze dönüş isteği oluşturmuştur. Böylece sanayinin yere bağımlılığı ortadan kalkmış ve kentlerde sanayisizleşme başlamıştır (Özden, 2016).

21.yüzyıl ile birlikte neoliberal politikaların ve küreselleşmenin etkisiyle kimlik değiştirmeye başlayan bugünün ve geçmişin sanayi kentleri, eski işlevlerini ve kimliklerini büyük ölçüde yitirme tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardır.

Daha sonraları hizmet sektörüne artan ilgi ve ekonomik getirilerinden dolayı zamanla imalat sanayisine dayalı ekonominin yerini hizmet sektörü odaklı ekonomiler almaya başlamıştır. Post-fordist üretim süreçlerine bağlı olarak, hem kent içinden kentlerin dışına doğru desantralize edilen sanayi alanları oluşmuş hem de hizmet sektörünün

artan ivmesi ile kent içindeki sanayi alanları giderek kullanılmaz hale gelmiş, terk edilmiş alanlara dönüşmüştür. Böylece eski sanayi alanları “terk edilmiş bölge” statüsüne girmiştir. 'Terk edilmiş endüstri bölgesi' (brownfield) literatürde ilk defa 1970'lerde Birleşik Devletler çelik sanayisinde mevcut çelik fabrikalarının yenilenme sürecinde kullanılmıştır. Daha sonra 1990'larda gerçekleştirilen bir konferans sırasında 'eski sanayi mülklerinin yönetimi' konusunda bahsedildikten sonra kamu ve özel sektörde kullanılmaya başlanmıştır (Alpan, 2012)

2.1 Endüstri Mirası Kavramı

19. yüzyılda insan, hayvan, su ve rüzgâr gücüne dayalı üretim şeklinin yerini, buhar ve buhar gücü ile çalışan fabrikalara bırakmasıyla birlikte, tarımsal faaliyetlerde azalma meydana gelmiş ve topraksız kalan insanların fabrikalarda ücretli işçi olarak çalışma amacıyla kırsaldan kente göç etmelerine neden olmuştur. Üretim sistemlerindeki bu değişim kentlerin farklılaşmasına ve yeni yerleşim alanlarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yeniden şekillenen kentlerde, üretim amaçlı kurulan endüstri yapıları öncelikli olarak su kenarlarında inşa edilmiştir. Coğrafyanın kentlerdeki yerleşmede önemli olmasıyla birlikte, güç kaynaklı su kenarında kurulan endüstri yapılarının çevreleri, işçi konutları, hastane, yemekhane, okul, lokal, kütüphane, sinema, spor ve rekreasyon alanları, sosyal aktivite alanları kurulmuş böylece yeni kent modelleri oluşmuştur (Köksal,2005).

Endüstri Devrimi'nin ilk görüldüğü ülkelerde, 20.yüzyılın ikinci yarısından başlayan üretim tüketim sistemlerinin iktisadi, siyasi ve teknolojik gelişmeler görülmeye başlanmıştır. Endüstri yapıları ve yerleşimleri işlevlerini yitirmeye başlamıştır. Endüstri yapılarının işlevlerini yitirmelerinin nedenlerinden birisi de II. Dünya Savaşı'nda yer alan ülkelerdeki yıkımların ardından şehirlerde yeni yaşam alanlarına ihtiyaç duyulmasıyla birlikte yeni imar edilen alanlar ve artan nüfus ile inşa edilen endüstri yapıları yerleşim alanlarının içerisinde kalarak işlevlerini yitirmeleri ve terk edilmeleridir. Avrupa'da endüstri yapılarının işlevlerini yitirmelerinin diğer bir nedeni de yeni üretim tekniklerinin gerekliliği ve Uzak Doğu ülkelerinde ucuza ürün alımının artmasıdır. Türkiye'de endüstri yapılarının işlevlerini yitirmeleri ve âtil hale gelmeleri Avrupa ülkelerinden farklıdır. Öncelikli olarak suya yakın, kıyı kesimlerde yer alan endüstri yapıları, düzensiz kentleşmeyle gelişen kent merkezleri ile kent içinde, rant

değeri yüksek yerlerde kalmalarıyla kent dışına taşınmaları ya da tamamen kapatılmaları söz konusu olmuştur (Köksal, 2005).

Endüstri alanında sürekli gelişme kaydedilmesi, eski teknolojinin yenisi ile sürekli yer değiştirmesi ve bu yönde oluşturulan mimari stratejilerin yetersizliği, ülkelerin değişen siyasi, ekonomik yaklaşımları, kentlerdeki artan nüfus ile birlikte yeni yerleşim alanlarına artan ihtiyaçlar gibi sebepler endüstri yapılarının işlevlerini kaybetmelerine ve kullanılamaz hale gelmesine yol açmıştır.

Endüstri Devrimi sonrasında yaşanan kentsel dönüşümlerle birlikte kent kimliğinin yok olmaya başlaması ile ilk defa UNESCO'nun 1972 tarihli "Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"nde; uygarlıkların göstergesi olan tarihi yapılar ve sit alanları olarak tanımlanan "kültürel miras" kavramı ortaya çıkmış, ardından kültürel mirasın sınırlarının genişlemesiyle, Avrupa öncülüğünde kültürel mirasın yeni bir boyutu olarak "endüstri mirası" kavramı ortaya çıkmıştır (Karıptaş,2010).

Endüstri mirası denilince akla gelen endüstriyel faaliyette bulunan yapılar, alanların günümüze aktarımıdır. Endüstri mirası tanımını ve bu tanıma dahil olan unsurları daha iyi anlayabilmek için 1950'lerden beri kullanılan ve giderek yaygınlaşan "Endüstri Arkeolojisi" kavramı da önem kazanmaktadır. Endüstri Arkeolojisi, sanayi kavramının daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere disiplinlerarası çalışma alanını anlatan bir kavramdır. Endüstri kültürünün, mimari, arkeolojik, sosyolojik, ekonomik, politik, yönlerini bir bütünsellik içinde ele alan disiplinlerarası bir çalışma alanıdır. Endüstri arkeolojisi terimi ilk olarak İngiliz tarihçi Michael Rix tarafından 1955 yılında, "The Amateur Historian" adlı dergideki makalesinde kullanılmıştır. Endüstriyel arkeolojinin, erken dönem sanayi alanlarının ve yapılarının korunması ve yorumlanması anlamına geldiğini savunmuştur (Kabukçu, 2018).

Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi tarafından 1973 yılında endüstri mirası, bir dönemin sanayi kültürünü yansıtan tarihi, mimari, bilimsel ya da sosyal değeri olan alan ve yapılar olarak tanımlanmıştır (Cihanger, 2012).

Endüstri arkeolojisinin, 2003 yılında yayımlanan Endüstri Mirası için Nizhny Tagil Tüzüğü'ndeki tanımı şöyledir;

Endüstri süreçleri için ya da endüstriyel süreçlerle yaratılan somut ve soyut tüm kanıt ve belgeleri, insan eliyle oluşturulmuş tüm dokuları, katmanlar ve yapıları, insan yerleşimlerini ve doğal ve kentsel peyzajları inceleyen disiplinler arası bir yöntemdir. (Kabukçu, 2018, s.6)

Endüstri arkeolojisinin kapsamı, TICCIH konferanslarındaki değerlendirmelere göre; Endüstriyel geçmişten anladıklarımızın değerlendirilmesi, endüstri yapılarının yeniden kullanılması, endüstri ürünlerinin müzelerde sergilenmesi, korunmuş demiryollarının işletilmesi, yapıların konservasyonu için modellerin üretilmesi, teknoloji tarihi ve ekonomi tarihi çalışmaları” olarak tanımlanmaktadır. (Köksal, 2005, s.106)

1970li yıllarda endüstri arkeolojisi kavramıyla endüstri mirası kavramı da ortaya çıkarak uluslararası alanda kendine yer edinmiştir. Endüstri mirası araştırmaları kapsamında ilk olarak endüstri yapıları incelenirken daha sonradan üretimin yapıldığı endüstri yapıları ile üretime hizmet eden diğer etmenler ve bu yapıların çevreler de endüstri mirası kapsamına girmiştir (Cengizkan, 2002). 2003 yılında yayımlanan Nizhny Tagil Tüzüğü’nde (The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage) endüstri mirası;

Sanayi kültürüne ait, tarihi, kültürel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalınlardan meydana gelmektedir (Kabukçu,2018, s.6)

Endüstri mirası ile ilgili birçok tanımlama yapılmaktadır. ICOMOS’a (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi) göre; endüstri mirası, endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamları ve yerleşimler ile içinde buldukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur (ICOMOS, 2013). Endüstri mirası ile ilgili başka bir tanım da TICCIH’a (Sanayi Mirası Koruma Uluslararası Komitesi) aittir. TICCIH tüzüğüne göre endüstri mirası, tarihi, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değeri olan endüstriyel kültür kalıntılarında oluşur (URL-1). Endüstri mirası kapsamına giren yapılar, belirli bir döneme şahitlik etmiş ve o dönemden günümüze kalan üretimin yapıldığı fabrikalar, köprüler, kanallar, yollar, depolar ambarlar gibi teknik miras olarak değerlendirilen yapılardır. Bu yapıların endüstri mirası yapısı olarak değerlendirilebilmesi için çeşitli kriterleri sağlaması gerekmektedir. Sosyal, kültürel kriterler ile endüstri tarihinin ve yapılarının sahip oldukları teknik özelliklere dair bilgileri de içererek bütüncül ele alınarak kriterler sağlanmalıdır. (Köksal ve Ahunbay, 2006).

2.1.1 Uluslararası Koruma Yaklaşımları ve Endüstri Mirası ile İlgili Uluslararası Örgütlenmeler ve Kuruluşlar

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın neden olduğu yıkımlardan sonra Avrupalı devletler kültürel mirasın korunmasında önlemler almak için yöntemler geliştirmeye başlamaları ile birlikte anıtların tek başına değil; doğal ve yapılı çevreleri ile beraber ve yapı grupları olarak korunmaları konusunda kararlar alınmıştır (Kaderli, 2014). Böylece, savaş sonrası yıkımlar nedeniyle dünya devletleri iş birliği içinde ve tarihsel bakış açısıyla çalışmaya başlamıştır. Bilim, kültür ve sanat alanlarında uluslararası iş birliğinin sağlanması amacıyla kurulan UNESCO ve ardından koruma konusunda çalışma hedefli birçok örgüt kurulmuştur.

Ortak amaçları insanlığın tarihsel, doğal ve kültürel değerlerini koruma konusunda uluslararası iş birliğini sağlayıp, koruma yaklaşımları geliştirmek ve önermek olan UNESCO, ICOMOS, ICCROM gibi uluslararası yaklaşım 2500 adet örgüt bulunmaktadır (Aksoyak, 2019).

19. yüzyıl sonunda Avrupa'da önceleri önemli anıtlara fon oluşturan kentsel dokuların korunması ile başlayan tarihi çevre koruma uygulamaları uluslararası düzeyde ilk olarak 1931 yılında Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından düzenlenen Atine Konferansı'nda Tarihi Anıtların Estetik Değerinin Arttırılması maddesi ile gündeme gelmiştir:

“Yapılar yapılırken yerleşmelerin kişiliğine ve dış görüntülerine, özellikle çevreleri özel itina isteyen tarihi anıtların etrafına saygı gösterilmesi önerilir. Hatta bazı yapı kümeleri ve bazı özellikleri olan güzel görünüşlü manzaraların oluşumu korunmalıdır.”

II. Dünya Savaşı'yla birlikte gerçekleşen yıkımlar ile birlikte Avrupa'da kentsel ve kırsal koruma çalışmaları 1945'ten itibaren hız kazanmıştır. Kırsal ve kentsel sitlerin korunması ile ilgili düşüncelerin zemini 1960'ların ortalarına dayanmaktadır (Ahunbay, 2009).

1964 yılının mayıs ayında Venedik'te gerçekleşen İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar ve Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde yayınlanan Venedik Tüzüğü'nün birinci maddesine göre, “tarihi anıt kavramı sadece tek bir mimari eseri içine almamalı ve belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin ve tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal yerleşmeyi de kapsamalıdır.” şeklinde yer almaktadır. Aynı tüzüğün 6.maddesinde de korunacak anıtların çevreleri ile birlikte korunmalarının

gerekliliğinden bahsetmektedir. Venedik tüzüğü birçok ülke tarafından benimsenmiştir ve ülkeler yasal düzenlemelerini Venedik Tüzüğü kararlarına uygun olacak şekilde oluşturmuşlardır.

1968 yılında Tunus'ta gerçekleşen Uluslararası Anıt ve Sitler Konseyi'nin (ICOMOS) kolokiyumunda, tarihsel çevreyi korumanın ulusal kültürün bir kökünü korumak olduğu belirtilmiştir. Kuban'a göre, tarihi çevreler ulusal kültürün şekillendiği fiziksel ortamlardır. Bu ortamları yok etmenin ya da yerine yenisini koymanın ulusal tarih bilincine zarar vereceği ve tarihsel devamlılığı sağlamaya engel oluşturmaktadır (Kuban, 2001).

Avrupa'da tarihi çevre korunmasına yönelik sorunların çözülmesinde, koruma iyi bir planlamayla birlikte merkezi ve yerel yönetimlerin sağladığı fonlar, mülk sahipleri ve gönüllülerin katkı ve çabalarıyla sağlanmaktadır. 1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesiyle aynı yıl Avrupa'nın tüm ülkelerinin delegelerinden oluşan Amsterdam Kongresi gerçekleşmiştir. Kongrede Avrupa mimarlık mirasının tüm dünyanın kültürel mirasının bütünüleyici bir parçası olduğu onaylanmıştır.

Kongrenin temelinde yer alan düşüncelere göre, Avrupa'nın mimarı mirası, paha biçilemez kültürel değerlere sahiptir ve halkların ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincinin aşılmasında önemlidir ve yaşatılması gerekir. Mimarlık ürünlerinin korunmasının kent ve ülke planlamasının ana hedefi olarak ele alınmalıdır. Bunlar gibi düşünceler sonucunda Amsterdam Bildirgesi ile bütünleşik korumanın hedeflendiği ve ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli tanımlanmıştır (Ahunbay, 2009).

1976 yılında Nairobi'de UNESCO tarafından gerçekleştirilen "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler" adı altında gerçekleştirilen kurulda, tarihi çevrelerin, her yerde, insanların günlük çevrelerinin bir parçası olduğunu, onları oluşturan geçmişin yaşayan varlığını temsil ettiklerinden, tarihi çevrelerin; yok edilmeleri, ekonomik bir kayıp olmasa bile, sosyal rahatsızlıklara neden olabileceğinden ve böyle yerine konulmaz değerleri tahrip edilme ve yok olma tehlikelerinden korumak için her devletin acilen, tarihi alan ve çevrelerini korumak için ülke, bölge ve yerel ölçekte planlamanın parçası olarak kapsamlı politikalar benimsemek zorunda olduğundan bahsedilmektedir.

Tavsiye kararlarının beşinci bölümünde uluslararası iş birliklerinde üye devletlerin hükümetler arası ve resmi olmayan UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası

kuruluşlardan yardım isteyerek, tarihi alan ve çevrelerinin korunmasında iş birliği yapmaları gerektiğinden bahsedilmiştir.

ICOMOS'un 1987 yılında Washington'da gerçekleşen " Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler için Koruma Sözleşmesi'nde tarihsel kentlerin korunma nedenlerine değinilerek bütün kentsel oluşumların, ister organik olarak ister zaman içerisinde planlama ile ortaya çıkmış olsun, tarihi süreci içinde çok yönlü toplumsal gelişmelerin anlatımı olduğu belirtilmiştir (Şahin, 2004).

Endüstri mirasının korunması ilk olarak Britanya'da ortaya çıkmıştır. 1955'te ortaya çıkan endüstri arkeolojisi kavramından sonra başlayan endüstri yapılarını araştırma, tespit etme ve kayıt altına alma çalışmaları ile tespit edilen yapılar "endüstri anıtı" olarak adlandırılmıştır. Tespit edilerek korunan kültür varlığı tek bir yapı değilse ve belirli bir alanda bulunan yapılardan oluşuyorsa, "endüstri sitesi" olarak adlandırılmıştır (Uşma & Kök, 2018).

Endüstri devriminin yoğun yaşandığı İngiltere, Fransa ve Almanya'da işlevsiz kalmış yapıların çevreye verdiği zararlı atık sorunları ile bu yapıların yıkımı gündeme gelmiş ve yıkımına karar verilen fabrikalarda ve tesislerde geçmişi olan işçilerin bu alanları koruma ve sahip çıkma isteği ile şekillenen koruma örgütleri, üniversiteler 1970'li yıllarda toplantıların düzenlemeye başlamasına etken olmuştur (Gürsoy, 2019).

ICOMOS tarafından her yıl "ICOMOS Risk Altındaki Yapılar" isminde rapor hazırlanarak üye ülkelerin risk altındaki yapıları tespit edilmektedir. 2001-2002 yılına ait rapora göre, endüstri ve 20. yüzyıla ait yapılar en fazla tehlike altında olan grupta bulunmaktadır (Köksal, 2005).

Endüstri mirasının korunmasında yeniden işlevlendirme odaklı koruma yaklaşımı önemli bir yere sahiptir. Kentle bir zamanlar güçlü fiziksel ve sosyal ilişkiler içerisinde olan eski endüstri yapıları işlevini yitirdikten sonra buldukları konum dolayısıyla genellikle kent merkezinde tarihi kent parçaları olarak yer alır (Çanakale, 2012). Kapsamlı kentsel yenileme politikalarıyla bu tarihi kent parçaları günümüze entegre edilerek, kent içinde âtil halde bulunan eski endüstri alanları, geçmişlerini yaşatarak kente kazandırılmalıdır. Yenide işlevlendirme yaklaşımları sırasında, endüstri mirası alanları sadece görünür yapılardan oluşan mimari eserler olarak değerlendirilmesi korumanın gerçekçiliğini sağlamamaktadır (Gürsoy, 2019).

Eski işlevine yer vermekle birlikte modern işlevlendirilen eski endüstri yapılarında sürekliliğin ve farkındalığın sağlanabilmesi için yapı bazında değil çevresi ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage- Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH)

Endüstri mirasını koruma amaçlı dünya çapında en önemli kuruluş TICCIH'dir (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage). 1973 yılında, endüstri mirasının korunması konusunda ilk toplantı FICCIM 'dir (First International Conference on the Conservation of Industrial Monuments). Avrupa Mimari Miras yılı olan 1975'te ikinci olarak, SICCIM (Second International Conference on the Conservation of Industrial Monuments) toplanmıştır. Üç yılda bir toplanan kurul 1978'de Stockholm'da üçüncü kez, TICCIH (Third International Conference on the Conservation of Industrial Monuments) olarak daha fazla katılımcı ile bir araya gelmiştir. Bu toplantıda, endüstri mirası koruma amaçlı bir örgütün kurulmasına karar verilmiş ve toplantının adında değişiklikler yapılarak, "monuments" yerine "heritage" getirilmiştir. Böylece "Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi" TICCIH kurulmuştur.

TICCIH'e göre endüstri mirası, "Endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarında oluşur. Bu kalıntıların içeriği ise, binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işletme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayiyle ilgili barınma, ibadet etme ve öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler" olarak tanımlanmaktadır. Üyeleri tarihçiler, müzeciler, korumacılar mimarlar, arkeologlar, öğrenciler, akademisyenler, miras uzmanları ve sanayinin gelişimine ilgi duyan herkesten oluşan TICCIH'in amacı; dünya çapında endüstri mirasını araştırmak, korumak, belgelemek ve uluslararası iş birliğine teşvik etmek için farkındalık oluşturmaktır (Kabukçu, 2018). ICOMOS endüstri mirası ile ilgili incelenmesi gereken her konuda danışman olarak TICCIH'i görevlendirmektedir. UNESCO Dünya Mirası listesine eklenecek kültür varlıkları konusunda danışmanlık yapan ICOMOS aracılığıyla Dünya Miras Listesi'ne eklenecek sanayi yapıları hakkında da TICCIH, UNESCO'ya önerilerde bulunmaktadır.

TICCIH, üç yılda bir önceden belirlenen konular hakkında uluslararası toplantılar düzenlemekte ve üyesi olan ülkelerdeki endüstri anıtlarının sorunlarını, gelişmelerini takip etmektedir. Üç ayda bir olarak "TICCIH Bulletin" isimli bir bülten ve iki yılda bir de "Patrimoine de l'industrie/Industrial Patrimony" adında dergi çıkarmaktadır (Köksal, 2005).

Temmuz 2003'te TICCIH, adını 1696 yılında Visokogorski Demir Cevheri Madeninin açılmasına kadar uzanan Rusya'daki Nijniy Tagil isimli şehirden alan, endüstri mirası için "Ninji Tagil Tüzüğü'nü" yayınlamıştır. Bu tüzükte, endüstri mirası ve endüstri arkeolojisi kavramlarının temel özellikleri ve yöntemleri tanımlanmakla birlikte endüstri mirasının değeri, kayıt ve araştırmanın önemi, onarım ve koruma, yasal koruma, eğitim ve öğretim, sunum ve yorumlama gibi temel başlıklar altında incelemektedir (Kabukçu, 2018).

TICCIH kendi içinde üretim türlerine göre uzman gruplara ayrılmaktadır. Kanallar, demiryolları, kâğıt, tekstil endüstrisi, madencilik, endüstri müzeleri ve iletişim teknolojilerinden oluşan uzman gruplarında, her grubun kendi ilgi alanına giren endüstri yapıları ile ilgili durumları, sorunları ve gelecekleri hakkında tartışılmakta ve kararlar alınmaktadır (Köksal, 2005).

TICCIH'in ICOMOS ile birlikte 2003 yılında yayımladığı Dublin İlkeleri'nde endüstri mirası alanları, yapıları ve peyzajlarının değerlerinin anlaşılması, belgelenmesi ve korunmasına yönelik ilkelerden bahsedilmek ile birlikte endüstri mirası alanları için tehdit oluşturabilecek sorunlardan ve koruma problemlerinden de bahsedilmektedir (Dublin İlkeleri, 2011).

Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 56 üyesi olan TICCIH'e ait yayınlara bakıldığında Türkiye'ye ait endüstri anıtı ya da siti hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır (Köksal,2005).

Avrupa Konseyi (Council of Europe)

5 Mayıs 1949'da Londra'da, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, İsveç, İtalya ve Norveç olmak üzere 10 ülke tarafından bir antlaşma ile kurulan Avrupa Konseyi, Avrupa'daki en eski uluslararası örgütlerden biridir. Avrupa Konseyi, 19 Aralık 1954'te kabul edilen Avrupa Kültürel Sözleşmesi'nin birinci maddesiyle Avrupa'nın ortak kültürel mirasını koruyucu önlemleri almak ve üye ülkelerin ulusal kararlarını geliştirme kararını almıştır. 1975 yılında "Geçmişimiz için bir Gelecek" sloganlı bir sempozyum, sergi, yayın, film ve seminerlerden oluşan etkinlikler düzenleyen Avrupa Konseyi, sonrasında Amsterdam bildirgesini yayınlayarak, koruma ilkelerinin bölgesel planlama politikalarına katılmasını ve bu ilkelerin sosyal ve ekonomik yaşamla bütünleşerek uygulamaya konulması konusunda çalışmalar gerçekleştirmiştir (Ahunbay, 2009).

Tüm Avrupa kıtasını kapsayan ve 47 üye ülkeden oluşan Avrupa Konseyi'nin amacı; ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak, gerçekleştirerek ekonomik ve sosyal ilerlemelerini kolaylaştırmak hedefiyle üye ülkeler arasında birlik sağlamaktır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi üye ülkeleri 1990 yılında endüstriyel, teknik ve mühendislik mirasının korunması amacıyla bir tavsiye metni yayımlamıştır (Kabukçu, 2018).

Avrupa Konseyi tarafından 2005 yılında yürürlüğe konulan Faro Kültürel Mirasın Toplum İçin Değeri Çerçeve Sözleşmesi'nde kültürel mirasın hareketli ve değişken bir yapısının olduğu vurgulanmıştır. Miras tanımı, turistik bir miras yerine tarihi şehri merkezinin sokaklarında ve peyzajında bulunduğu olarak açıklanmıştır. Faro Sözleşmesi'nde kültürel miras tanımı, geçmişten miras alınan ve insanların, sahibi kim olursa olsun, kendi sürekli gelişen, değer, inanç, bilgi ve geleneklerin bir yansıması olarak geçmektedir (Ölçer Özünel, 2013).

Avrupa Konseyi yayımlanan bu metinde; teknik, endüstri ve mühendislik mirasının tanımlanması, incelenmesi ve bilimsel olarak değerlendirilmesine yönelik tedbirler alınmasını ve mirasın niteliklerine uygun yasalar ile korunmasını tavsiye etmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından Avrupa'daki Endüstri, Teknik ve Mühendislik Mirasının Korunmasına Yönelik Tavsiye kararları incelendiğinde, teknik, endüstri ve mimari mirasın tanımlanması için, Avrupa düzeyinde belirlenmiş ortak ölçütlere uygun, modern yöntemler ve kaynaklar kullanarak sistematik biçimde tanınmalı ve incelenmelidir.

Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının doğası dikkate alınarak uygun önlemlerin alınması ve koruma ya da araştırmaları endüstri bölgeleriyle ilgili toprak politikaları çerçevesinde yapılmasını tavsiye etmektedir.

Avrupa Konseyi, endüstri yapılarına sahip toplumlarda endüstri sonrası bu miras alanlarının nasıl sürdürülebilir koruma politikaları yürütülmesi ile ilgili çeşitli ülkelerde kolokyumlar düzenlemiştir. Endüstri mirasının toplum için önemi ve rolü dikkate alınarak yaklaşıldığında; amaç sadece binaları sitleri ya da teknik anıtları değil, fiziksel çevreyi, yaşam teknikleri ve biçimlerini ile bilginin bütününe sürdürmek olmalıdır (Köksal, 2005).

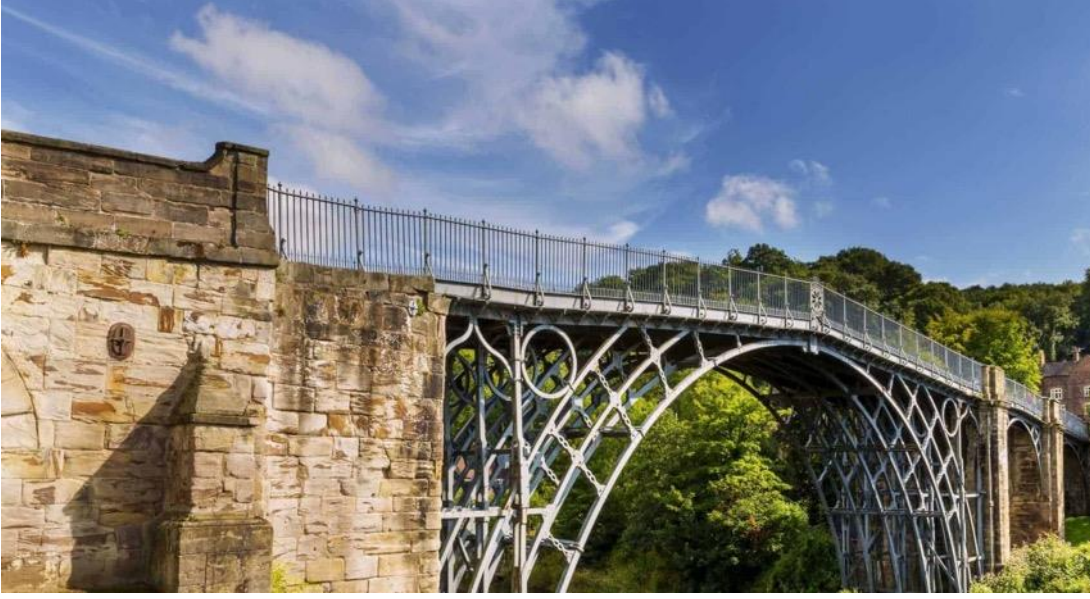
Avrupa Konseyi son yıllarda odağını kültürel alanlara kaydırarak, kültürel unsurların sürdürülebilir kalkınma için önemini ön plana çıkarmak amaçlı çalışmalar yürütmektedir (Ölçer Özünel, 2013).

UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

İnsanlığın ortak mirası olan kültür varlıklarının korunmasına yönelik olarak, tehdit altında olan anıt ve sitlere uzman desteği ve maddi yardım sağlayan UNESCO, 1946 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın etkilerini silmek, dünya çapında kültürel varlıkların yok olmasını engellemek ve dünyaya tanıtmak amacıyla Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olarak kurulmuştur. UNESCO'nun Yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye, bu yasayı imzalayan ilk yirmi devlet arasında onuncudur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır. Üye devletlerde eğitim, bilim, kültür, bilgi ve iletişimi geliştirmeyi amaçlayan UNESCO, bu alanlardaki faaliyetlerini üye ülkelerdeki komisyonlar aracılığıyla yürütmektedir.

1972 yılında Paris'te gerçekleştirilen on yedinci genel toplantısında Dünyanın Kültürel ve Doğal Mirasının Koruma Sözleşmesi hazırlanmış ve 131 ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe giren sözleşme sonrasında tarih öncesinden ve 20. yüzyıl mimarlığına kadar yer alan, evrensel değer taşıyan anıt ve siteleri kapsayan Dünya Miras Listesi oluşturulmaya başlanmıştır (Ahunbay, 2009).

Uluslararası önem taşıyan ve korunması gereken anıtlar, sitler ve doğal oluşumlar; buldukları ülkeler tarafından aday gösterildikten sonra, bir komite tarafından değerlendirilmekte ve komite uygun bulduğu takdirde dünya mirası statüsü kazanmaktadır. İstanbul, Safranbolu, Göreme gibi bölgelerinde içinde olduğu 18 alan Türkiye'den dünya mirası listesinde yer almaktadır. Yirmi devlet ile kurulan ve merkezi Paris'te olan UNESCO, 2011 yılında üye sayısını 195'e çıkarmıştır (URL-2). İngiltere'deki Ironbridge Köprüsü, Bolivya'daki Kalay Madenleri ve Polonya'daki Tuz Madenleri gibi endüstri bölgelerinin UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'nde yer almasıyla, endüstri mirasının araştırılıp, belgelenmesi konusunda uluslararası alanda önemli bir adım olmuştur (Çoban, 2019).

Şekil 2.3 Ironbridge Gorge Köprüsü (URL-2)

ICOMOS (International Council of Monuments and Sites- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

Koruma alanında çok etkin olan ICOMOS, Venedik Tüzüğü'nün oluşturulmasından bir yıl sonra 1965'te, tüzüğe imza atan 25 ülkenin katılımıyla Varşova'da kurulan ICOMOS uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur (Erder, 2010). Kendi alanlarında yükselmiş uzmanlardan oluşan üyeleri belirli ilkelere göre, yönetmeliklere uygun olarak yönetilir ve üyelerini bu ilkelere göre seçmektedir. Amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması, muhafaza edilmesi ve değerlendirilmesine yönelik teoriler, yöntemler, teknikler ile ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek olan, Uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyondur. Korumanın değişik alanlarında bilgi üretilmesine, bu alandaki gelişmelerin yaygın ve toplantılarla duyurulması üzerine çalışmaktadır. ICOMOS doğal ve kültürel değerlerin korunmasında UNESCO'nun baş danışmanıdır. Dünya Miras Listesi'ne girecek kültürel varlıkların adaylık ön incelemesi ICOMOS tarafından yapılmakta ve UNESCO'ya öneriler götürülmektedir. ICOMOS' un amaçlarından bazıları;

- Dünyanın çeşitli yerlerindeki uzmanları bir araya getirerek mesleki bilgi alışverişini sağlamak,
- Korumada uzmanlaşmış dokümantasyon merkezleri oluşturmak için diğer uluslararası kuruluşlar ile iş birliği yapmak,
- Korumanın ilkeleri, politikaları ve tekniklerine ilişkin bilgileri toplamak, değerlendirmek ve ilgililerin kullanımına sunmak,

- Uluslararası nitelikteki koruma eğitim programlarına katkıda bulunmaktadır.

Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM)

ICCROM, 1959'da UNESCO tarafından kurulan, üyeleri ülkeler olan, uluslararası bir kamu kuruluşudur. Üye ülkelerin öncelikle BM üyesi olmaları gerekmektedir. Merkezi Roma'da bulunan ICCROM'un 82 asıl ve koruma enstitülerinden oluşan 93 tane üyesi bulunmaktadır. Korumanın bilimsel sorunları üzerine belge toplama ve yayma ile birlikte bu alanda araştırmaları destekleme, teknik sorunlara danışmanlık yapma, teknik eleman yetiştirme ve restorasyon uygulamalarının düzeyini yükseltme gibi önemli görevleri vardır (Ahunbay, 2009). Disiplinler arası iş birliğine önem veren ICCROM uluslararası eğitim programlarında, yayımla sonuçlanacak bilimsel toplantılar ve seminerler ile şehir plancısı, mimar, mühendis, arkeolog, tarihçi, sosyal bilimci, turizmci, kimyacı, fizikçi uzman ve bilim adamlarını koruma alanında çalışmaları olan meslek gruplarını bir araya getirmektedir. Kendi bünyesinde, mimari koruma ve korumanın ilkeleri gibi konularda kurslar hazırlarken aynı zamanda Roma'daki merkezinde üye ülkelere çeşitli kurs ve seminerler ile eğitim vermektedir.

ICCROM, UNESCO ile birlikte birçok uluslararası ortak çalışmalara katılmıştır. Deprem ve sele maruz kalan İtalya, Guatemala, Mısır'da Nil Vadisi'ndeki mezar buluntuları gibi çalışmalarda etkin olmuşlardır. Türkiye'de ise, Göreme Vadisi'ndeki duvar resimlerinin korunma maddi ve teknik yardımlarda bulunmuştur (Erder, 2010).

Avrupa Endüstri Mirası Rotası (ERIH)

Avrupa'daki endüstri mirası alanlarında bir gezi rotası oluşturarak, buralardaki değişimleri duyurmak ve turistik ilgi oluşturmak amacıyla 1999 yılında uluslararası bir ağ olan ERIH (Avrupa Endüstri Mirası Rotası/ The European Route of Industrial Heritage) kurulmuştur. 2001 yılında Almanya'nın Ruhr Bölgesi'nden başlayan ve İngiltere, Hollanda, Belçika gibi endüstri mirasına sahip olan ülkelere ulaşan 67 durak noktasına sahip bir gezi rotasıdır. Madencilik, demir ve çelik, tekstil, imalat ve el üretimi, ulaşım ve iletişim, su olarak uluslararası rota temaları belirlenmiştir.

Köksal'ın aktardığına göre; Bir endüstri yapısının rotada yer alabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir:

- Tarihi değerinin yüksek olması,
- Gelişim potansiyelinin olması,

- Endüstri mirası olarak özgün tanıklık değerine sahip olması,
- Endüstri tarihinde dikkate değer bir ağırlığın olması,
- Ziyaretçilerin tarihi bilgi edinebilecekleri bir yer olması,
- Çalışan görevlilerin ziyaretçileri bilgilendirebilecek bilgi ve donanıma sahip olması,
- Çevresinde nitelikli bir turistik altyapı olması gerekmektedir (Köksal, 2005).

Uluslararası Modern Hareketin Yapılarının, Sit Alanlarının ve Çevrelerinin Belgelenmesi ve Korunması Komitesi-Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement (DOCOMOMO)

DOCOMOMO, 20.yüzyılda ortaya çıkan Modernizm'e karşı dikkat çekerek modern mimarlık, tasarım ve şehir plancılığına ait ürünleri belgelemek ve korumak amacıyla 1988 yılında kar amacı olmayan ülkelerarası bir organizasyondur. DOCOMOMO, TICCIH gibi mimari mirasın belirli bir bölümü ile 20.yüzyılın modern mimarlık mirasıyla ilgilenerken, bu döneme ait modern endüstri yapıları üzerine çalışmalar yapmaktadır. TICCIH'ten farklı olarak üye ülkelerin üyeliklerini devam ettirebilmek için belirli görevleri yerine getirmeleri gerekmektedir (Köksal, 2005).

DOCOMOMO'un görevleri;

- Modern harekete ait miras değerlerini tespit etmek ve korumak,
- Koruma alanında tarih, teknoloji gibi alanlarla ortak çalışmalarda bulunmak,
- Modern hareket kavramına ve mirasına olan ilgi ve verilen önemi arttırmaya yönelik gerekli çalışmalar yapmak,
- Bu mimari mirasa karşı sorumluluğu almak, olarak tanımlanmıştır (URL-3)

Modern harekete ait miras değerlerini korumayı ve korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasını amaçlayan DOCOMOMO, sembolik değerleri korurken mimari ve kültürel mirasın toplumsal değerini vurgulamak, gündelik hayatta varlığını gösterebilmesi içinde ekonomik faaliyetlerini uzatmak gibi amaçları gerçekleştirmek için siyasi mekanizmaları, yasal yönetsel düzenlemeleri, finans ve iş çevrelerini ilk olarak hedef almaktadır. İkinci olarak mimar, peyzaj mimarı, şehir plancısı, kentsel tasarımcı, tarihçileri ve son olarak yenileme projeleri üzerine çalışmakta olan araştırmacı ve teknik uzmanları, danışmanları, modern mimarlık üzerine çalışan akademisyen ve öğrencileri amaçlarını gerçekleştirmek için hedef almaktadır (Ertuğrul, 2019).

Europa Nostra (Avrupa Kültürel Miras Kuruluşları Federasyonu)

Kırtan fazla ülkede çalışmalarını sürdüren 1963 yılında Paris'te kurulan Europa Nostra, Avrupa'daki miras alanlarındaki uygulamaları tanıtip, farkındalık yaratmak, tehlikede olan miras alanları için kampanyalar yapmak, doğal ve kültürel mirası koruma çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuştur. Europa Nostra, 2008 yılında endüstri mirası ile ilgili çalışmalar yapmak amacıyla Endüstriyel ve Mühendislik Miras Komitesi (Europa Nostra's Industrial and Engineering Heritage Committee IEHC)'ni kurmuştur (Kabukçu, 2018). UNESCO ve Avrupa Konseyi çatısı altında çalışmakta olan Europa Nostra 200'den fazla sivil toplum örgütünü, 100 yerel yönetimi ve bünyesinde bulundurduğu ülkelerle, kırsal ve şehir merkezlerindeki mimari dokuların korunması ve sürdürülebilir kalkınma sırasında doğal ve insan eliyle meydana getirilen kültürel mirasın korunmasında da aktif rol oynamaktadır.

E-FAITH (Avrupa Endüstriyel ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu)

Avrupa Endüstriyel ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu (E-FAITH) kökü TICCIH'e uzanan Avrupa için yerel ve uluslararası bir kuruluştur (Saner, 2012). Gönüllüler ile kâr amacı gütmeyen dernekler arasında iş birliği sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2015 yılında başlattığı kampanya ile 2015 yılı endüstriyel miras yılı edilen E-FAITH'in amacı; endüstriyel mirasın korunması, araştırılması, yorumlanması hakkında gönüllülerin, uzmanların bir araya gelebileceği, deneyim ve bilgilerin paylaşılacağı ortamların oluşmasını sağlamaktır.

2.1.2 Türkiye'de Kentsel Koruma ve Endüstri Mirası ile İlgili Ulusal Yaklaşımlar

Türkiye'de kentlerin tarihsel karakterini korumak amacıyla bilinçli çalışmalar, tarihsel kent çekirdeğini koruma yaklaşımının gündeme gelmesiyle 1960'lı yılların ikinci yarısında başlamıştır (Kuban, 2001).

1964 Mayıs ayında Venedik'te gerçekleşen Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenler Kongresi'nde alınan kararların sonuçlarını gösteren Venedik Tüzüğü'ndeki kararlar çerçevesinde birçok ülkede tarihi çevrenin korunmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de ise o dönem koruma uygulamalarını yönlendiren bilimsel kuruluş olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) tarafından Venedik Tüzüğü benimsenmiştir. Ancak o sırada yürürlükte olan yasa genişletilmiş anıt kavramının gereklerinin yerine getirilmesine olanak vermediği ve

tarihi kentlerin sahip olduğu kültür varlıkları tek tek tescil edilip korunabildiğinden GEEAYK tarafından ilkeleri benimsenen Venedik Tüzüğü'nün ilkeleri tam olarak uygulamaya konulamamıştır (Ahunbay, 2009).

Ülkemizde tarihi çevreyi bir bütün olarak koruma yaklaşımları 1970'lerde Avrupa'daki gelişmelerin Türk kamuoyuna aktarılması ile oluşturulabilmiştir. Kamuoyunun Avrupa'daki gelişmelerden haberdar olmasıyla birlikte tarihi evre koruma konusunda bilinçlenme artmıştır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararları ile UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi gibi kuruluşların kampanyaları etkili olmuştur.

Türkiye'de tarihi çevrelerin bir bütün tescil edilip yasal koruma altına alınmaları 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile birlikte gerçekleşmiştir. Bu yasanın sağladığı avantajlar ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Antalya, Antakya, Bursa, Edirne, Konya, Kula, Kütahya, Muğla Tarsus, Urfa gibi tarihi kentleri korumaya yönelik sit alanları kararları alınmıştır. Ancak maddi ve teknik desteğinin devlet tarafından sağlanamaması ve eski evlerinin yerine çok katlı apartmanlar yaptırmaya sıcak bakan halk tarafından sit kararlarının kaldırılması için tepkiler gösterilmiştir. Bu tepkilerden sonra sit alanları daraltılmış ve hedeflenen bütünleşik koruma gerçekleştirilememiştir. 21 Temmuz 1983'te yürürlükten kaldırılan Eski Eserler Kanunu'nun yerine 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK) çıkarılmıştır (Ahunbay, 2009). İlk maddesinde bahsedilen amacı: *“... korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımlamaları belirlemek, yapılacak işlemler ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tesbit etmektir.”*

2863 sayılı KTVKK'na göre gelişmelere göre revize edilmiş olmasına rağmen, kentin dinamik yapısı sonucu yapılı çevrede meydana gelen değışiklikler ile birlikte tarihi alanların korunmasında yetersiz kalmıştır. Bu sebeple, modern kentin dinamiklerinin tarihi çevrenin korunmasının sürdürülebilirliğine ayak uydurabilecek koruma yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmuştur (Ahunbay, 2009).

Tanımlar bölümünün kapsamı 17/6/1987 tarihli 3386, 14/7/2004 tarihli 5226 sayılı yasalar ile değıştirilip, genişletilmiştir. Değışiklikler ile birlikte sit teriminin tanımı değışmiş ve yasaya “değierlendirme”, “ren yeri”, “koruma amaçlı imar planı”, “evre düzenleme projesi”, “yönetim alanı”, “yönetim planı” ve “bağlantı noktası” tanımları eklenmiştir (Aksoyak, 2019).

2863 sayılı KVTVKK'nun ikinci bölümünde yer alan Tespit ve Tescil bölümünün kapsamındaki Madde 7'de 8/19/2013 tarihinde 6498 sayılı yasalar ile değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Bu değişiklikler, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespitinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde ilgili kurum ve kuruluşların görüşü ile yapılacağı ve tek yapı ölçeğindeki kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin tescil kararları ile ilgili kararlardan oluşmaktadır (Ahunbay, 2009).

Kültür ve Tabiat Varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak Ankara'da bir Yüksek Kurul ve başlıca kentlerde Koruma Bölge Kurulları oluşturulmuştur. 3386 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasada Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun görevleri:

- a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,
- b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,
- c) Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak (Madde, 51),

Şeklinde belirtilmiştir.

Korumanın başarıya ulaşabilmesi için iyi bir yasal düzenleme ile birlikte devletin ve gönüllü kuruluşlardan oluşan aktörlerin sağlam iş birliği içinde çalışması, sürekli maddi kaynak akışının olması ve kamuoyu desteği gerekmektedir. Yasalar, kurumlaşma ve eğitim alanlarının bir bütün olarak sağlanması ile korumada başarı sağlanabilmektedir.

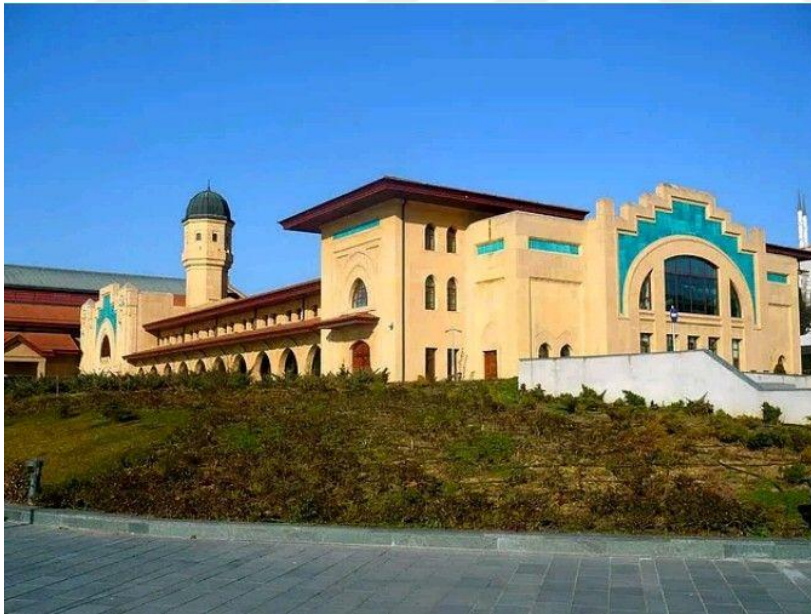
Ahunbay'a göre, ülkemizde koruma ile ilgili yasal zemin eskiye dayansa da onarımlara maddi kaynak ve teknik destek sağlanmasında ve uygulamalardaki teknik eksikliklerden dolayı koruma uygulamalarında istenilen düzeye ulaşamamıştır (Ahunbay, 2009).

Endüstri mirası ve korunması üzerine olan yaklaşımlar endüstri mirası kavramını kavramsal çerçevede incelemekten önce bu alanlarda yapılan uygulamalar ile gündeme gelmektedir. Haliç kıyılarında gerçekleştirilen rehabilitasyon çalışmaları ile birlikte gündeme gelen endüstri mirası alanlarını koruma yaklaşımları 1990ların başında konuşulmaya başlanmıştır. Ülkemizde endüstri mirasını yeniden işlevlendirmeye yönelik ilk uygulama Haliç'te bulunan Sütluçe Mezbahası'nın kültür merkezi olarak işlevlendirilmesidir.

1928 yılında yapılan mezbaha 1998 yılında yıkılarak yerine içerisinde sinema, tiyatro, konser, kongre ve sergi alanları bulunan Sütluce Kültür ve Kongre Merkezi yapılmış ve 2008 yılında kullanıma açılmıştır (Cengizkan, 2012).

Şekil 2.4 Sütluce Mezbahası Eski Hali (URL-3)

Şekil 2.5 Sütluce Kültür ve Kongre Merkezi (URL-4)

Endüstri mirasını korumaya yönelik yapılan çalışmalar yeniden işlevlendirilebilen yapılar ve anıtsal nitelikli yapılar olarak farklı ele alınmaktadır. Yeniden işlevlendirilebilen yapılara dayanan eski endüstri mirası yapılarının korunması Haliç kıyılarında gerçekleştirilen rehabilitasyon projeleri ile gündeme gelmiştir. Sütluce

Mezbahası'nın kültür merkezine dönüştürülmesi ile başlayan süreç Hasköy Lengerhanesi ve Şirket-i Hayriye Hasköy Tersanesi'nin Rahmi Koç Müzesi'ne, Cibali Tütün Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne dönüştürülmesi gibi örneklerle devam ederek Türkiye'nin eski endüstri mirası yapılarının korunması kavramı ile tanışmasını sağlamıştır (Ertuğrul, 2019).

Yeniden işlevlendirilen yapılar içeren eski sanayi yapıları anıtsal nitelikte kabul edilmektedir. Anıtsal nitelikte olan endüstri yapıları fiziki varlıklarıyla ve kent içindeki konumları ile kent kimliği içinde önemli varlıklardır. Doğalgazın kullanılmaya başlanması ile hava gazının yerini almasıyla birlikte hava gazı fabrikaları işlevlerini yitirmeye başlanmıştır. Zaman içerisinde kullanılmamaktan âtil hale gelen eski fabrika yapılarının yıkılması gündeme gelmiş ve ancak Koruma Kurulu kararı ile yıkımların önüne geçilmiştir. Özellikle Ankara'da Maltepe ve İstanbul'da Yedikule'de fabrikaların yıkılma kararıyla simgesel hale gelen anıtsal endüstri yapılarının yıkılma kararlarından sonra bu yapıların korunması için sivil girişimlerde bulunulmuş, kitlesel koruma kampanyaları gerçekleştirilmiştir (Saner, 2012).

2.2 Endüstri Mirası Alanları, Kentsel Koruma ve Kentsel Planlama İlişkisi

Kent Bilimleri Sözlüğü'ne göre, kentsel koruma kavramı "kentlerdeki tarihi ve mimari değerlerin, doğal güzelliklerin ve anıtların gelecek kuşaklarında yararlanması için saldırgan, olumsuz eylemlere karşı koruma altına alınması olarak" tanımlanmaktadır (Ersoy, 2012).

İlk çağlardan beri toplumda etkisi olan insanların çeşitli bakış açılarıyla özellikle dini anlamda önemi olan yapıları koruma altına almaya çalıştıkları görülmesi koruma bilincinin yapıdan ve işlevinden daha uzun süre faydalanabilmesi ve sahip olduğu değerden dolayı gelecek kuşaklara aktarılmasının istenmesidir (Kaderli, 2014).

Tarihi çevreler, geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok ayrıntı bulunduran, insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak öğretici ve ilgi çekici alanlardır. Geleneklerin, yaşam koşullarının ve yapım tekniklerinin hızla değiştiği günümüzde tarihi kentsel mekanlar geçmişte nasıl bir çevrede yaşandığı hakkında bilgiler veren açık hava müzesi gibidir. Özgün karakterini koruyabilen tarihi çevreler halk sanatının yerinde görülerek incelenmesi açısından çok önemlidir. Dokumacılık, bakırcılık, gümüş işlemeciliği gibi üretim

alanlarının tarihi çevrelerde, geleneksel ortam içerisinde yaşatılması endüstri çağını yaşatmak açısından ilgi çekicidir (Ahunbay, 2009).

Tarihi kenti incelemek geçmişteki mimari çözümlere, üretim tekniklerine dair bilgiler verir. Geçmişte insanların yaşadıkları mekanların ayakta olması, günümüze ulaşamayan ve hakkında az yazılı bilgi bulunan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına ve gelecek kuşaklar için aydınlatıcı olmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple anıtsal yapı bazında korumak yerine o anıtsal yapı ve çevresini koruma yaklaşımı, kenti koruma düşüncesi daha önemlidir. Yapı ölçeğinden kent ölçeğine evrilen koruma düşüncesi, yerleşme dokusunu oluşturan bileşenlerin biçimsel ve tarihi değerlerinin anlaşılmasından sonra oluşmuştur (Ahunbay, 2009).

Kuban'a göre, tarihi yerleşimler içerdikleri anıtsal, fiziksel değerler ve tarihsel anıtlar dolayısıyla bir bütün oluşturmakta ve bir bütün olarak korunmalıdır. Bir bütün olarak koruma, bugüne kadar yaşayabilen değerlerin bundan sonra yok edilmemesi anlamına gelmektedir (Kuban, 2001).

1887 ve 1913 tarihli yasaları ile Fransa, doğal ve tarihi çevrelerin korunmasına yönelik olumlu gelişmelerin temelinde yer almasıyla anıtsal yapıların korunmasına ilişkin ilk önemli gelişmelere ev sahipliği yapmıştır (Öztürk, 2007).

Doğal ve fiziksel çevrenin bozulmasına karşı duyarlılık II.Dünya Savaşı'nda kentlerde oluşan yıkım ve tahribatlarla artmış ve yapılı çevrenin korunması konusunda etkili olmuştur. Savaş sonrasındaki yıkım ve tahribatların dışında yapılı çevrenin korunması kavramında diğer önemli unsurda Endüstri Devrimi ile etkinleşen modernizm ve düşünme biçimidir (Çanakkale, 2012).

Mimari mirasa karşı duyulan ilgi onu çevreleyen mekânın tarihsel ve estetik değerinin ortaya konmasından sonra tek yapı ölçeğinden onu çevreleyen mekânı da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Kentsel koruma, toplumun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarına, kültürel değerlerine ait izler taşıyan tarihi yapıların günümüzde değişen sosyal ve ekonomik koşullar ile yok olmasına engel olmak, teknolojik gelişmeler ile bütünleştirerek yaşamasını sağlamaktır (URL-5).

Koruma kavramı, ana işlevi toplumsal, kültürel ve sosyal olan ikincil işlev olarakta ekonomik olarak birbirini tamamlayan iki önemli işleve sahiptir (Çoban, 2019). Koruma kavramı her ülkenin sahip olduğu toplumsal, yasal, kültürel ve ekonomik yapılara göre değişkenlik göstermekle birlikte temel olarak toplumsal, kültürel ve ekonomik nedenlere dayanmaktadır (Çanakkale, 2012).

Tarihi yapılar belirli bir döneme ait yaşam kültürünün, toplumsal yapının, teknik bilginin toplumsal nitelik taşıyan somut belgeleridir. Bu sebeple toplumsal niteliğe sahip bu yapılar korunarak hem mekânsal ve yapısal korunma sağlanırken hem de gelecek toplumların daha sağlıklı biçimlendirilmesi sağlanmaktadır. Çünkü koruma olgusu mekânsal ve fiziksel müdahalelerin dışında toplumsal ilişkileri de içermektedir. Uzun yıllar boyunca bir arada yaşayan insanların toplumsal ortaklıklarına dönüşen bu mekanlar anıların, yaşanmışlıkların deposu görevinde olup toplumsal bellekte ve kent belleğinde önemli referans noktaları kabul edilmektedir (Çanakkale, 2012).

Korumanın ekonomik nedenleri, toplumsal kalkınmanın etkili bir aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihi yapılar doğru korunup değerlendirildiğinde, kentlerdeki mevcut yapı stoğu değerlendirilerek yeni iş alanları açılıp, yeni iş kolları yaratılabilir. Böylece, sürdürülebilir koruma yaklaşımları sayesinde kentte ekonomik bir canlanma gerçekleşir (Kiper, 2004).

Kent ölçeğinde koruma kavramı, tarihi değeri olan yapıların, anıtların ve doğal çevrelerin kentte bugün yaşayanları gibi gelecekte yaşayacak olanlarında yararlanabilmesi ve tanık olabilmesi için her türlü yıkıcı ve saldırgan eylemler karşısında güvence altına alınması anlamına gelmektedir (Keleş, 1998).

Kuban'a göre; günümüzde tarihi çevrenin korunması, geleceğe aktarılması ve yönetilmesi bir sorundur. Bu süreçte, kentin geçmişine ait parçaları tarihsel değer olarak kabul edip, miras koruma yaklaşımları ile koruma gerekmektedir (Karademir, 2019).

Kayın'a göre; yapılaşmış mekânda, bir anlayışın ya da biçimin artık tekrarlanmamakta olması beraberinde yok olma tehlikesi de getirdiğinden, böyle bir nesne koruma konusu haline gelmektedir (Kayın, 2007). Endüstri Devrimi'ne ait eski sanayi yapıları da belirli bir döneme şahitlik ettiği ve bir daha tekrarlanması mümkün olmayan toplumsal, teknolojik gelişmelere tanıklık ettiği için tarihi kentsel çevrenin korunması konusunda önemli bir yere sahiptir.

Endüstri Devrimi ile kentlerde artan endüstrileşme hareketleri ile tarımsal üretime dayanan ekonominin yerini mekanik üretime dayalı ekonomi almıştır. Artan teknolojik gelişmeler ile kentlerde kurulan endüstri tesisleri, 20.yüzyıl ile birlikte üretim kaynaklarının değişmesiyle etkilerini yitirmeye başlamış ve kentlerde âtil duruma gelen yapılara dönüşmüşlerdir. Kent içinde işlevini yitirmiş, kullanılmayan bu âtil haldeki eski endüstri yapıları zaman içerisinde yıkılma tehlikesi ya da boş, kayıp mekan olarak çürüme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. İşlevini yitiren endüstri

yapıları zaman içerisinde bakım ve onarımdan yoksun bırakılmış, hurda olarak satılmış ve rant sağlamak amacıyla yıkılmak istenmesi ile eski endüstri yapıları 20. yüzyılın ortasından itibaren tartışmaya başlanmıştır. Endüstri yapılarının korunmasına yönelik tartışmalar ulusal tartışmalarla başlamış ardından uluslararası boyut kazanmıştır. 1970'lerden sonra koruma ve yeniden kullanım örneklerinde artmalar olmuştur (Köksal & Ahunbay, 2006).

İşlevini yitirmiş eski endüstri yapıları, endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılar olarak tanımlandıkları için korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir (Gürsoy, 2019).

Belirli bir üretime yönelik ve işlevine odaklı olarak ortaya çıkan endüstri yapıları, ait oldukları yerin ve o yerdeki toplumun, ülkenin o dönemdeki sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve teknolojik yapısının izlerini taşır (Piran, 2016).

Endüstri Devrimi dönemine ait mimari, sosyo-kültürel, estetik, bilimsel ve toplumsal niteliklerin izlerini taşıyan endüstri mirası olarak kabul edilen kalıntılar, yapıldıkları dönemin fiziksel, sosyal, kültürel özelliklerini günümüzdeki yansımaları olmalarından dolayı korunmalıdır.

2.3 Bölüm Değerlendirmesi

Endüstri Devrimi ile kentlerde artan endüstrileşme hareketleri ile tarımsal üretime dayanan ekonominin yerini mekanik üretime dayalı ekonomi almıştır. Artan teknolojik gelişmeler ile kentlerde kurulan endüstri tesisleri, 20.yüzyıl ile birlikte ekonomik teknolojilerinin değişmesi ile birlikte etkilerini yitirmeye başlamış ve kentlerde atıl duruma gelen yapılara dönüşmüşlerdir.

Donanım ve işletim sistemi modern işletim sistemleriyle yer değiştiren, mekânsal olarak değişikliklere uğrayan, işlevlerini kaybeden ve bakım, onarımdan eksik kalan eski endüstri yapıları kent içinde atıl duruma düşen, birer çöküntü alanları olmaya başlamıştır. 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren işlevsiz kalmış eski sanayi alanları araştırılmaya başlanmıştır. Yıkılmadan kalan yapıların korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası çeşitli kuruluşlar tarafından çalışmalar yapılmıştır.

Tarihi çevreler, geçmiş dönem uygarlıklarına ait sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığını yansıtan birçok ayrıntıya sahip mekanlardır. Günümüzde yaşam koşullarının ve yapım tekniklerinin hızla değiştiği tarihi kentsel mekanlar geçmişte nasıl bir çevrede yaşandığı hakkında bilgiler veren açık hava müzesi gibidir.

Tarihi kenti incelemek geçmişteki mimari çözümlere, üretim tekniklerine dair bilgiler verir. Geçmişte insanların yaşadıkları mekanların ayakta olması, günümüze ulaşamayan ve hakkında az yazılı bilgi bulunan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına ve gelecek kuşaklar için aydınlatıcı olmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple anıtsal yapı bazında korumak yerine o anıtsal yapı ve çevresini koruma yaklaşımı, kenti koruma düşüncesi daha önemlidir. Yapı ölçeğinden kent ölçeğine evrilen koruma düşüncesi, yerleşme dokusunu oluşturan bileşenlerin biçimsel ve tarihi değerlerinin anlaşılmasından sonra oluşmuştur.

Tarihi bir çevrenin geçmişten günümüze dek ayakta kalabilen somut bileşenlerin, koruma bilincinin geliştirilmesi ve koruma yöntemlerinin uygulanmasında izlenebilecek yollar için yardımcı olabilecek öneriler geliştirilen uluslararası örgütlenmelerin, kuruluşların belirlediği ilkeler doğrultusunda korunmasının sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Geçmişten bugüne etkisinin hissedilebildiği, somut olmayan değerler, tarihi bir çevreye ait sosyal ve kültürel yapı hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Bu sebeple, tarihi çevreyi oluşturan, miras değeri taşıyan yapıları, yapısız kent bileşenlerinin korunması konusunda bütüncül bir yaklaşım yürütülmelidir.

Sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları ile çevresel etkisi olan Endüstri Devrimi ile sadece teknolojik bir devrim yaşanmamış, insanların düşünce ve yaşam biçimlerinin değişmesinde önemli etkisi olan bir dönüşüm meydana gelmiştir. Endüstri Devrimi'ne tanıklık eden endüstri yapıları belirli bir döneme ait taşıdıkları mimari ve teknolojik değerler dışında kültürel ve sosyal bilgilerin de kaynağı oldukları için korunması önemlidir. Endüstri yapılarının korunması sadece mimari mirası korumak değil, aynı zamanda kentin kültürel önemini ve yaşam kalitesini yükselterek endüstri mirasını yaşatmak anlamına gelmektedir.

Geçmiş dönemlerin yaşam biçimini ve kültürünü yansıtan, o döneme ait farklı sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin mekâna yansımaları sonucu oluşan, belirli bir üretime yönelik ve işlevine odaklı ve zaman içerisinde işlevini yitiren endüstri yapıları, endüstriyel üretim süreçlerine tanıklık ettiği için ve o döneme ait teknolojilere de sahip oldukları için korunması gereken yapılardır.

Tarihi çevrelerde korumanın sağlanabilmesi kadar sürdürülebilir bir koruma anlayışının geliştirilerek, korumanın devamlılığının sağlanması gerekir. Sürdürülebilir korumanın sağlanması, korumayı amaç haline getiren ve önceki bölümlerde bahsedilen birçok uluslararası kuruluşun hedeflerinden birini oluşturmaktadır.

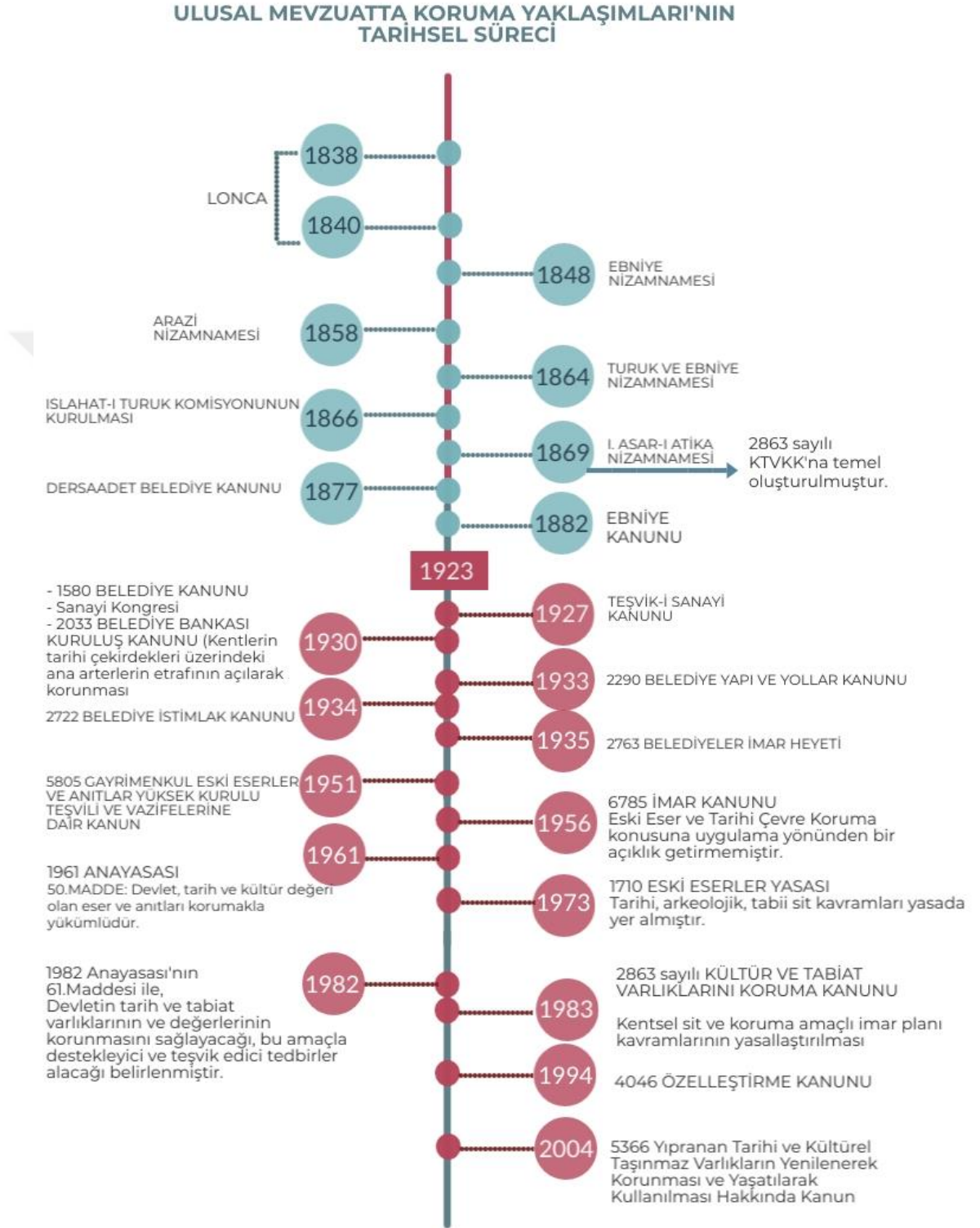
Korunması gereken tarihi çevrenin tek bir anıt ölçüğünde gerçekleşmemesi, anıtı çevreleyen bileşenler ile birlikte bütüncül bir koruma yaklaşımı benimsenerek, korumanın sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Bu çerçevede koruma konusunda uluslararası kuruluşların hazırladıkları çeşitli tüzük ve kararlardan bütüncül, katılımcı yaklaşımlara vurgu yapanlar aşağıda (Çizelge 1) gösterilmiştir.

Çizelge 1 Uluslararası koruma ile ilgili kuruluşlara ait tüzüklerden derlenen çizelge

BELGE ADI	TARİH	İLGİLİ MADDE	KAVRAM
Venedik Tüzüğü - ICOMOS	1964	Madde 1, 6 ve 7 - Tek yapı değil çevresi ile birlikte ele alınmalı	BÜTÜNCÜL
		Madde 2- Kültürel miras alanlarının korunmasına yardımcı olabilecek tüm bilim ve tekniklerden yararlanılmalı	KATILIMCI + DISİPLİNERARASI
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi -UNESCO	1972	Korunacak yapı, ya da çevrelerin korunmasında gerekli olan mali,sosyall, bilimsel ve teknik desteklerin uluslararası yardım ve işbirlikleri ile sağlanması	KATILIMCI + DISİPLİNERARASI
		Kültürel mirası koruma yaklaşımlarını içeren her türlü sürece halkın katılımının sağlanması ve koruma konusunda bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılması	KATILIMCI
Washington Tüzüğü - ICOMOS	1987	Korunması istenen anıtın ya da anıtların, buldukları bölgenin karakterini oluştura somut ve somut olmayan bileşenleri ile değerlendirilmesi gerekliliği	BÜTÜNCÜL
		Korumada bütünlüğün sağlanabilmesi için kentlilerin süreçte aktif görev alması gerekmektedir	KATILIMCI
		Korunması istenen alanda kentin ya da alanın geçmiş kullanımları için arkeolojik kazılar yapılması gerekir	DISİPLİNERARASI
Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü	1999	Kültür turizmi için yapılması planlanan çalışmaların hazırlanma ve karar verme sürecinde, yerel halkın katılımının sağlanması	KATILIMCI

Yukarıda bahsedilen yasalar dahilinde Osmanlı Devleti'nde 1838 yılından başlayan Cumhuriyet'in ilanı ile günümüz Türkiye'sine dek ulusal koruma yaklaşımları ile ilgili bir zaman çizelgesi (Çizelge 2) hazırlanmıştır.

Çizelge 2 Ulusal Koruma Mevzuatına dair zaman çizgesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

3. TARİHİ KENT PEYZAJI, KENTSEL KORUMA VE KENTSEL PLANLAMA İLİŞKİSİ

Kentler sahip oldukları toplumsal ve kültürel farklılıklardan dolayı her bileşenin kendine özgü karakteri vardır. Her kentin birbirinden farklı değerleri ile bir diğerinden ayrılmasında, her kentin sahip olduğu kendine özgü karakter sayesinde ortaya çıkan kent kimliğinin etkisi vardır. Kentin yaşam mekanlarına zaman boyutu ekleyen tarihi çevreler, kentlerin kimlik kazanmasında etkilidir (Çetinkaya Demirkan & Sandal Erzurumlu, 2018).

Geçmiş dönemlerin toplumsal, sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarını yansıttığından yapıldıkları döneme dair izlere sahip olan tarihi çevreler, geçmiş ve gelecek arasında bir bağı temsil etmektedir. Belirli bir dönemdeki kültüre ait bulgular içerdiğinden dolayı kentin kimliğinin şekillenmesinde önemli olan bu alanlar günümüzde artan nüfus, sanayileşme ve teknolojik gelişmeler gibi faktörlerin etkisiyle yıpranmaktadır. Kentsel koruma kapsamında tarihi alanların çevreleri ile birlikte bütünleşik olarak korunması amacı, günümüzde kentlerin gün geçtikçe artan karmaşık ve dinamik yapıları gereği tarihi bir çevreyi bütüncül olarak korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak zorlaşmaktadır (Dinçer, 2013b).

Gün geçtikçe artan şehir nüfusu ile ortaya çıkan yeni yerleşim yerleri ve ekonomik kaynak ihtiyacı ile artan iş sahası ihtiyacıyla kentlerdeki tarihi alanların doğal, korunaklı yapısı yıpranmaya başlamıştır. Bu gibi sebepler ile tarihi çevreleri koruma ve geliştirme hedefiyle kentsel peyzaj tasarımı politikaları ve uygulama araçları geliştirilmelidir. Hazırlanacak politikaların tarihi çevreler ile modern yaşam alanlarının bileşenleri ile bir bütün olarak hazırlanması gerekmektedir (Çetinkaya Demirkan & Sandal Erzurumlu, 2018).

1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'ne göre, tarihi değere sahip yapılar, anıt değeri taşıyacaksa tek yapı bazında değil, yer aldıkları tarihi çevreler ile birlikte ele alınmalı ve çevresiyle bütüncül olarak korunmalıdır (ICOMOS, 1964).

UNESCO, 1976 yılında Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini hakkındaki tavsiye kararında kentsel peyzaj ile ilgili koruma konusunda değişen kent yapısı, kentsel projelerin değişen yöntem ve etkileri gibi sebeplerle ve üzerinden epey vakit geçmiş olmasıyla yetersiz kalmış ve yeni bir yöntem ihtiyacı doğmuştur (Aksoyak, 2019).

2005 yılında gerçekleşen Viyana Memorandum'u ile "Tarihi Kentsel Peyzaj" kavramının bileşenlerinin korunmasına ve bu korunmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenmiştir (UNESCO, 2005).

Tarihi çevrelerde uygulanması planlanan kentsel koruma politikaların bütüncül yaklaşımlardan oluşması ve kentsel koruma için yeni bir yaklaşım geliştirme isteğiyle 2011 yılında UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından kabul edilen "Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı"nda yer alan "Tarihi Kentsel Peyzaj" kavramı ortaya çıkmıştır (UNESCO, 2011).

3.1 Tarihi Kentsel Peyzaj Kavramı

Kentlerin sahip oldukları toplumsal ve kültürel farklılıkları sonucunda oluşan kent kimliği tarihi çevrenin önemli bileşenlerindedir. Tarihi çevre, yaşanan dönemlerin sosyo-kültürel, ekonomik, toplumsal tercihler, anlayışlar gibi birçok özelliğinin yansıtılması, geçmiş ve gelecek arasındaki önemli bir bağıdır (Bandarin & Van Oers, 2012).

Tarihi kent peyzajı, kentin sahip olduğu doğal özellikler, tarihi ve günümüze ait yapıları çevresi, açık alanları ve bahçeleri, arazi kullanımı ve mekânsal organizasyonlar ile birlikte sosyal ve kültürel değerler, ekonomik yapı ve kent kimliği ile ilişkili somut ve somut olmayan bileşenlerden oluşur (UNESCO, 2011).

Tarihi çevrelerde koruma dünya mirası politikaları için önemlidir. Modern kent yaşamının devam ettiği tarihi çevrelerin farklı kültürlerin yansıtılmasında, bu alanların sahip olduğu sosyal ve ekonomik rolün modern kent yaşamının günlük hali ile bütünleşik biçimde korunması önemlidir. Tarihi çevrelerin korunması konusunda yeterli sayıda mevzuat ve yönetmelikler mevcut olmak ile birlikte, günümüzde tarihi çevrelerin ihtiyaçlarının turizm ve kentsel dönüşüm gibi sektörler tarafından belirlendiği için yasal ve yönetsel araçlar ve koruma politikalarının uygulanabilirliği açısından yetersiz kalmıştır (Aksoyak, 2019).

2005 yılında Viyana’da UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası’nı oluşturan tarihi kent peyzajlarının korunması ve yönetimi için geçerli olacak yeni ve güncel tanımlamalar yapmak amacıyla “Dünya Mirası ve Modern Mimarlık-Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi (World Heritage and Contemporary Architecture-Managing the Historic Environment)” konferansı gerçekleştirilmiştir. Konferans tarihi kentlerin korunmasında karşılaşılan zorluklara değinmeyi, koruma ve gelişmeye yön verebilecek sonuçlar elde etmeyi hedeflemiştir. Tarihi kentsel peyzajın korunmasını ve yönetiminin sahip olduğu kriterlere ve yönergelere ihtiyacın olduğu belirtilmiş ve bu yönde çalışmalara başlanılmıştır. Viyana Memorandumu ile tarihi kentsel peyzaj kavramının anlamı genişletilerek tarihi ve modern yapılaşmanın belirli bir uyumla bir araya getirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Viyana Memorandumu’nda Dünya Mirası alanlarında olabilecek yeni yapılaşmalarda, tarihi ve kültürel duyarlılık, tarihi kentsel peyzaj kavramına katkıda bulunarak, duyarlı olmak, mevcuttaki çevre ölçeğinin göz önünde bulundurulması gibi sahip olması gereken önceliklerden bahsedilmiştir (Canbay Türkyılmaz & Türkyılmaz, 2006).

Kentlerin sahip oldukları tarihi kentsel peyzajların değerlerin korunurken, aynı zamanda güncel hayata ayak uydurabilmesi ihtiyacının koruma kapsamında nasıl değerlendirileceğini, nasıl uygulanabileceğini tartışmak üzere düzenlenmiş olan Viyana Memorandumu “Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi” adındaki konferansı ile tarihi peyzajın bütünlüğünü korumak konusunda, çağdaş mimari ve kentsel dinamikler arasındaki bütünleşmiş ve uyumlu ilişkiyi teşvik etmesi açısından önemlidir (Bandarin & Van Oers, 2012).

UNESCO tarafından 1976 yılında kabul edilen “Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolü Konusunda Tavsiye Kararı”ndan yola çıkılarak geliştirmek amacıyla 2000’li yılların başından itibaren sürdürülen çalışmalar sayesinde “Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı” kabul edilmiştir. Karar’da küreselleşmenin getirdikleri, iklim değişiklikleri gibi modern yaşam sürecinin etkilerinden bahsedilerek kamu ve özel sektörün çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesini amaçlayan sürdürülebilir ve bütünleşik hedefleri içeren çalışmalarda bulunması gerektiğinden bahsedilmektedir (Dinçer, 2013).

Tarihi çevrelerde kentsel korumanın sağlanabilmesi, iç ve dış göçler gibi sebeplerle hızla artan kent nüfusu, yerli ve yabancı turizm ile oluşan baskılar, kentsel dönüşüm projeleri gibi sebeplerden dolayı modern kentte zorlaşmıştır. Bütüncül kentsel koruma kavramı konusundaki yetersizlik sonucunda 2011 yılında UNESCO tarafından Tarihi

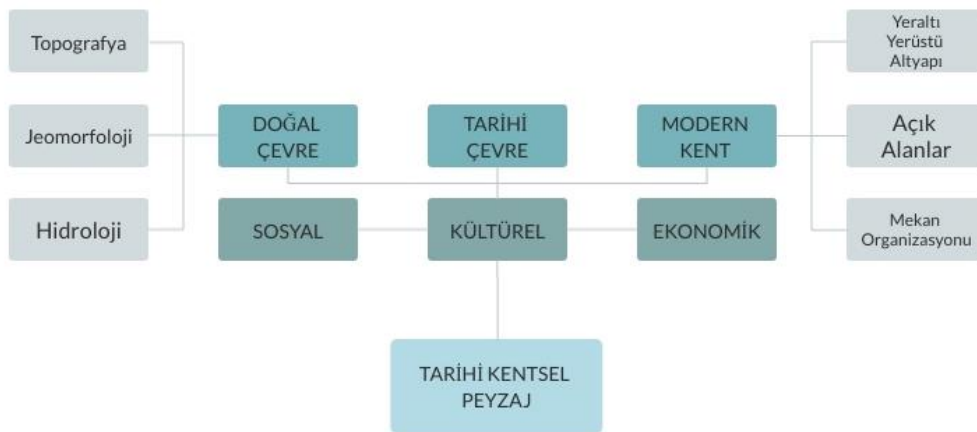
Kent Peyzajı kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram, dinamik ve sürekli değişim içerisinde olan tarihi çevreleri içeren modern kentlerdeki miras alanlarının yönetimi için geliştirilen bir yaklaşımdır. Kentin sahip olduğu doğal, kültürel, somut ve somut olmayan, yerel ya da evrensel değerlerin katmanlaşması ve birbirine bağlılığının tanınmasına dayanan Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı ile kentin sahip olduğu ve onu benzersiz, özgün kılan bileşenler ile birlikte yapılı çevrenin korunması hedeflenmiştir. (URL-6)

Tarihi kent peyzajı, UNESCO tarafından yayınlanan “Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı’nda, daha geniş bir kentsel bağlam ve coğrafi mekanı kapsayabilmesi için "tarihi merkez" ya da "külliye" kavramının ötesine uzanan, tarihsel düzlemin kültürel ve doğal değerlerinin sonucunda oluşan kentsel alanlar olarak tarif edilmektedir (UNESCO, 2011).

UNESCO tarafından tarihi kentsel peyzaj kavramının yaklaşımını şu şekilde açıklanmaktadır:

“... sürdürülebilir kalkınma çerçevesi içerisinde tarihi kentsel peyzajların belirlenmesi, değerlendirilmesi, korunması ve yönetimi için kapsamlı ve bütünleştirilmiş bir yaklaşıma temel sağlamaktadır.” (UNESCO, 2011)

Çizelge 3 Tarihi Kentsel Peyzaj kavramının bileşenleri (Çalışma kapsamında, UNESCO tanımından yola çıkarak hazırlanmıştır.)

Günümüzde sürekli değişen ve dinamik yapısı olan kentlerde kentsel, kültürel miras alanlarının yönetimine yönelik bir yaklaşım olan Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı ile kentlerdeki doğal ve kültürel, somut ya da somut olmayan, uluslararası ya da yerel değerlerin katmanlanması ve birbirine bağlılığının tanınmasına ve tanımlanmasına dayanmaktadır. Kenti zamanda ve mekanda çok katmanlı bir yapı olarak gören tarihi kentsel peyzaj yaklaşımında bu katmanlar topografya, jeomorfoloji, hidroloji, yapılı çevre, yeraltındaki kaynaklar, altyapı sistemleri, açık alanlar ve bahçeleri, mekânsal organizasyonlarla görsel ilişkileri içermektedir (Ripp, Hauer, & Cavdar, 2019a).

Tarihi Kent Peyzajı, kentin sahip olduğu, içinde bulunduğu ve etkileşimde olduğu kentsel bağlam ve coğrafyayı ve bunların ilişkisini sunan kültürel ve doğal değerlerin katmanlar halinde buldukları yerleri içermektedir. Mevcut olan tarihi kentsel peyzajın korunması ve kentin gelecekte de korunması gereken yeni ve kaliteli bir çevreye sahip olmasını hedeflemektedir (Dinçer, 2013b).

Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı kenti mekanda ve zamanda bir süreklilik olarak görüp kentin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakları gelecek nesiller için sürdürülebilir şekilde geliştirmeyi hedeflerken kentin bugünkü sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılamayı da göz önünde bulundurur (UNESCO, 2016).

Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile mevcuttaki koruma politikaları ve uygulamalarına alternatif olarak geliştirilmemiştir. Yapılı çevrenin korunmasına ilişkin olan politika ve uygulama araçlarının birbirlerine daha bütünleşik olabilmesinin sağlanabilmesine bir araç olarak geliştirilmiştir (Bandarin & Van Oers, 2012).

Toplumların gelişme ve uyum arayışlarını; tarihleri, kolektif bellekleri ve çevrelerine bağlı özelliklerin ve değerlerinin sürdürülebilirliğini destekleyen tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile politika üreten mekanizmalar ve yöneticilerin karşılaştıkları yeni zorlukları ve fırsatları etkin bir şekilde üstesinden gelmesini sağlayan, kentsel mirasın korunmasına yönelik disiplin ve uygulamaların son yıllardaki gelişimini yansıtmaktadır. Miras alanlarının fazlalığı bir kentin gelişme ölçeğinin değişmesinde önemli etkiye sahiptir. Bu sebeple, miras alanları birçok şehirde ekonomik büyümenin merkezleri ve öncüleri haline gelmişlerdir (UNESCO, 2011).

Kentsel mirasın korunmasına yönelik stratejilerin genel sürdürülebilir kalkınmanın daha büyük hedeflerine daha iyi entegre edilebilmesi ve çerçevelenmesi ihtiyacını ele almak amacıyla geliştirilen tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının birçok farklı paydaşın sorumlulukları şöyledir;

- a. Üye Devletler, miras alanlarını koruma konusundaki stratejilerini, tarihi kentsel peyzaj yaklaşımına uygun bir şekilde ulusal kalkınma planlarına entegre etmelidirler. Yerel otoriterler tarafından hazırlanacak olan kentsel gelişim planlarının hazırlık aşamalarında arazi ve miras değerlerin uygun planlar hazırlanmalıdır.
- b. Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının başarılı bir şekilde uygulandığından emin olmak amacıyla hem kamuda hem de sivil katılımcıların bir araya gelerek iş birliği içinde olmaları gerekir.
- c. Sürdürülebilir kalkınma süreçleri ile ilgilenen uluslararası organizasyonlar, tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının strateji, plan ve uygulamalarını bütüncül olarak devam ettirmelidirler.
- d. Uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları tarihi kentsel peyzaj yönteminin en iyi şekilde uygulanabilmesi için gerekli olan araçların geliştirilmesi konusunda katılımcı bir rol oynamalıdır (Dinçer, 2013).
- e. Yerel yönetimler ve üye devletler arasındaki iş birliğine teşvik edilmeli ve kontrolü sağlanmalıdır.
- f. Üye devletlerin bünyesinde bulunan kalkınma ajansları, sivil toplum örgütleri, iş birliği ajansları gibi oluşumlar tarafından tarihi kentsel peyzaj yaklaşımına ilgi uyandırıcı ve destekleyici metotlar geliştirilmelidir.
- g. Tarihi kentsel peyzaj hakkında araştırma yapmak, sürdürülebilir korumaya ulaşabilmek için gerekli olan değerleri anlamak ve geliştirme yöntemleri geliştirmek ve toplumsal bilinçlendirmeyi sağlamak amacıyla üniversiteler gibi akademik kuruluşların ulusal ve uluslararası olarak iş birliğinde çalışması gerekmektedir (UNESCO, 2011).

UNESCO tarafından kabul edilen “Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı” var olan sözleşmelerden ziyade tarihi çevrenin korunması için politika ve uygulamaları ile kentsel gelişme için amaçların birlikte ele alınmasını öneren bir kavram olan “Tarihi Kentsel Peyzaj” kavramı ortaya çıkmıştır (Çetinkaya Demirkan & Sandal Erzurumlu, 2018).

Tarihi kentlerin, kültürel miras alanlarının bütünleşik korunabilmesi ve kentin doğal olarak sürekli bir gelişme halinde olduğu göz önünde tutularak bu gelişmelerle birlikte korumanın sağlanabilmesi ihtiyacının karşılanmasını hedefleyen Tarihi Kent Peyzajı kavramı ile birlikte kentteki tarihi alanların kentin gelişmekte olan dinamik yapısı göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir gelişme ve korumanın sağlanması için olan

karışık uygulamaların hafifletilerek kentin gündelik hayatına adapte edilmesi ve sürdürülebilir bir işleyiş içerisinde uygulanması amaçlanmıştır (Aksoyak, 2019).

Tarihi alanların belirlenip korunması ve yönetilmesi hedefiyle daha kapsamlı kentsel bağlam içerisinde doğal özellikler, mekânsal organizasyonlar ve bağlantılar, sosyal, kültürel ve ekonomik değerler arasındaki ilişkilerin göz önünde bulundurulduğu bir peyzaj yaklaşımı olarak önerilen bu yaklaşım ile birlikte, gelişme sürecinde olan kentler için yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kamu ve özel sektörden oluşan aktörler ve paydaşlar ile birlikte oluşturulan politikalar, yönetim ve denetim alanlarını kapsayan 1975 yılında ortaya çıkan bütüncül koruma yaklaşımını geliştirmeyi hedeflemektedir (Dinçer, 2013).

Tarihi Kentsel Peyzaj yönteminin ortaya çıkmasında tarihi çevrelerde korumayı gerçekleştirebilmek için yeni bir yaklaşımın geliştirilme isteğinin rolü büyüktür. Özellikle gelişmekte olan toplumlardaki koruma ilkeleri ve uygulanması arasındaki boşluklar nedeniyle hem ilkeler hem de uygulama araç, yöntemleri olarak bütünlük ve sürdürülebilir bir koruma yöntemi ihtiyacı söz konusudur (Aksoyak, 2019).

Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı kentsel alanların dinamik yapısına saygı duyup üretken ve sürdürülebilir kullanımı arttırmayı sosyal ve işlevsel çeşitliliği geliştirilerek yaşanılan çevrenin kalitesini korumayı hedeflerken kültürel çeşitliliğin ve yaratıcılığın sosyal ve ekonomik gelişme için en temel değerler olduğunu kabul etmektedir (Çetinkaya Demirkan & Sandal Erzurumlu, 2018).

Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı tarihi çevreyi kentin diğer öğeleriyle bir bütün olarak ele alarak ilişkilendirmeyi ve bir miras olarak görerek gelecek nesillere aktırılması amacıyla korumayı ve koruma politikalarıyla uygulama araçlarını geliştirmeyi hedeflemektedir (Gökgür & Kaya Altın İclal, 2015).

Modern kentin dinamik yapısının içerisinde insan çevresinin kalitesini korumak, kentsel alanların verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanımını sağlamayı hedefleyen tarihi kentsel peyzaj kavramı ile birlikte kentsel mirasın korunmasını sosyal ve ekonomik kalkınmanın getirileri ile bütünleştiren tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile şimdiki ve gelecek nesillerin ihtiyaçları ile geçmişten gelen miras dengeli ve sürdürülebilir bir ilişki içerisinde (Bandarin & Van Oers, 2012).

Kültürel mirasın korunması konusunda mevcut yönetim araçları, UNESCO ve ilgili kuruluşlar 2005 UNESCO Dünya Mirası Genel Kurulu toplantısında tarafından ele alınarak, sürekliliği ve bütüncül yaklaşıma sahip olması hedeflenen Tarihi Kentsel Peyzaj kavramının kapsamı değerlendirilmiştir (Aksoyak, 2019).

UNESCO tarafından yayınlanan “Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı’nda:

“Tarihî kentsel alanların nesiller tarafından şekillendirilen ortak kültür mirasımızın en zengin ve çeşitli tezahürleri arasında yer aldığını ve zaman ve mekân içinde insanlığın çabalarının ve emellerinin önemli bir tanıklığını oluşturduklarını... “

Gerekçesiyle tarihi çevrelerin geçmiş dönemlerden günümüze kalan önemli kentsel alan oldukları belirtilmiştir (UNESCO, 2011).

Birleşmiş Milletler tarafından 2012 yılında Rio de Janeiro’da sürdürülebilir kalkınma konulu bir konferans gerçekleştirilerek kültürel çeşitlilikle bütünleşik bir yaklaşım sonucunda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabileceğine vurgu yapılmıştır. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için UNESCO tarafından yayınlanan “Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı” tavsiye kararının etkin olarak gerçekleştirilebilmesi ve mevcut zorlukların aşılabilmesinde rehber olarak kullanılması düşüncesi benimsenmiştir (Kösebay Erkan, 2013).

Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı ile kültürel mirasın ve peyzajın sürdürülebilir yerel kalkınma için temel rolünü tanımakta ve mirası toplumun mevcut ihtiyaçlarına uyarlama fırsatının önemi vurgulanmaktadır (Angrisano vd., 2016).

UNESCO tarafından kabul edilen tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik politika ve yönetim şekillerinin sürdürülebilir kalkınma hedefiyle daha geniş bir açıdan ele alınması amaçlanmıştır.

ICOMOS tarafından 2014 yılında yayınlanan Floransa Bildirgesi ile kültürel çeşitliliğin miras ve peyzaj değerleri aracılığıyla ifade edilebileceğine vurgu yapılmaktadır. Kültürel peyzajların sadece koruma alanları olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir gelişmenin de sağlanabilmesi için önemli alanlar olduklarına dikkat çekilmektedir (Aksoyak, 2019).

Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı ile dinamik olan modern kent yapısına dikkat ederek kentin sahip olduğu tarihi katmanlara, var olan kültürel çeşitliliğe ve doğal yapıya değer vererek kentsel koruma ve sürdürülebilir kalkınmayı bir arada gerçekleştirebilmek sağlanabilir (Kösebay Erkan, 2013).

UNESCO tarafından yayımlanan tavsiye kararının tanımlama bölümünde tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile kentsel alanların dinamik karakterlerini göz önünde bulundurarak daha üretken ve sürdürülebilir kullanımın artmasına olanak sağlayan

sosyal ve işlevsel çeşitliliğin geliştirilerek yaşanılan çevrelerin kalitesinin artırılmasının amaçlandığından bahsedilmektedir (UNESCO, 2011).

2005 Viyana Memorandumu ile UNESCO Dünya Mirası Kentleri Programı'nın ana projesi tarihi şehirlerin yönetiminin bütünleşik ve dinamik bir koordinasyon ile yapılması yaklaşımıdır (Rodwell, 2012).

Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımından kentin sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlamak amacıyla yararlanılabilir. Tarihi ve kültürel bir öneme sahip kentsel miras alanları kent içindeki herhangi bir yerden çok daha fazla gelir üretir. Kentsel miras alanlarına doğru yaklaşımlar ile turizm ya da ticari fonksiyonlarla yaklaşıldığında hem sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlanmış olur hem de tarihi alanların bakımı, restorasyonu gibi koruma temelli yaklaşımlar için kaynak sağlanmış olur (UNESCO, 2018).

Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının en önemli araçları katılım, belgeleme, görüşme/değerlendirme ve planlamadan oluşmaktadır. Uygulama aşamalarından bakıldığında:

- Kentin doğal, kültürel ve insani kaynakları hakkında kapsamlı araştırmalar ve haritalandırılmalar yapılarak değerlendirilmesinin yapılması;
- Gelecek nesillere aktarım için hangi değerlerin korunacağı konusunda katılımcı planlama ve paydaş danışmalarını kullanarak fikir birliğine ulaşmak ve bu değerleri taşıyan özellikleri belirlemek;
- Bu özelliklerin sosyo-ekonomik streslere ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı kırılganlığını değerlendirmek;
- Konservasyon amaç ve eylemlerini belirlemek için katılımcı planlama ve paydaşların görüşlerine başvurulması;
- Kentsel miras değerlerini ve kırılganlık durumlarını, kalkınma projelerinin planlanması, tasarımı ve uygulanmasına özen gösterilmesini gerektiren miras duyarlılığı alanlarının göstergelerini sağlayacak daha geniş bir şehir gelişimi çerçevesine entegre etmek;
- İyi yönetim ile birlikte konservasyon ve kalkınmaya yönelik politika ve eylemlere öncelik verilmesi;
- Kamu ve özel sektör arasında uygun iş birliklerinin sağlanarak yerel yönetim mekanizmalarının uygun bir biçimde yürütülmesi;
- Koruma sürecinde yer alan farklı aktörler arasında, değişik etkinliklerin azami fayda içerisinde koordinasyonunun sağlanabileceği mekanizmaların geliştirilmesi,

gibi aşamalar ile katılım, belgeleme, görüşme ve planlama gibi temel araçların görevlerinden bahsedilmiştir (UNESCO, 2016).

Geleneksel ve yenilikçi araçların yerele uygulanmasına dayalı bir yaklaşım olan tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı farklı katılımcıları içeren bir süreçten meydana gelmektedir. Birbirinden farklı ve bağlantılı katılımcılardan oluşan sivil katılım araçları, kültürel önemin ve çeşitliliğin tanınmasında etkin olan ve kentsel alanlardaki yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik bilgi ve planlama araçları, yerel koşulları yansıtan, sosyal, çevresel ve kültürel değerlerin de dahil olduğu somut ve somut olmayan özellikleri yasama ve denetim tedbirlerini içeren düzenleme sistemleri gibi araçlardan oluşmaktadır (UNESCO, 2011).

Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının ek bir araç olarak mevcut koruma yaklaşımlarına uygulanabilmesini kolaylaştırmak adına UNESCO Genel Konferansı tarafından üye devletler için çeşitli adımlar önerilmiştir:

- Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı olarak yeni geliştirilen aracı mevcut ve önemli bağlamlarına adapte etmek;
- Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımını ulusal olarak yaygınlaştırmak;
- Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımını destekleyici politikaların oluşturulması ve benimsenmesinin kolaylaştırılması;
- Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımının, tarihi şehirlerin korunması ve yönetimi üzerindeki etkisinin gözlemlenerek, sürecin takip edilmesi, gibi adımlar önerilmiştir (Amoruso, 2017).

3.1 Tarihi Kent Peyzajı Yaklaşımı ve Koruma Kullanma İlişkisi

Kentlerin sahip oldukları miras kavramına giren değerler hem geçmişten kalanı anımsattığı için hem de geçmişten geleni işaret eden değerler olarak algılandıkları için birey, toplum üzerinde geçmişten kendisine kalanı geleceğe aktarma sorumluluğu olarak algılanmaktadır. Mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi koruma ile gerçekleşir. Kente ait miras değeri taşıyan somut ya da somut olmayan değerlerin korunması kadar bu korunmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması ve devam ettirilebilmesi önemlidir. Miras alanlarını sadece geçmişi anımsatan mekanlara dönüştürmemek adına, geleceği düşünerek bir vizyon hazırlanarak, her daim topluma hizmet edebilecek sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur (Ölçer Özünel, 2013).

Günümüz koruma anlayışının temellerinden birini oluşturan Venedik Tüzüğü'ne göre, tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri kapsamamakta ve mimari eser ile birlikte bir uygarlığın, bir olayın tanığı olan kentsel ya da kırsal çevresiyle kabul edilmelidir. Bu yaklaşım ile tarihi çevrede koruma yaklaşımı yapı ölçeğinden kentsel ölçeğe genişletilmesinin gerekliliği önem kazanmıştır (Dinçer, 2013).

1975 yılında düzenlenen Avrupa Mimari Miras Tüzüğü'nde de Avrupa'nın mimari mirasının sadece anıtlardan oluşmadığını, yapılar ile birlikte çevrelerinde miras kapsamına girdiğine vurgu yapmak ile birlikte bütüncül koruma yaklaşımının gerekliliğine dikkat çekmektedir (Dinçer, 2013).

Artan nüfus yoğunluğu ile yeni yaşam ihtiyaçlarının doğması, kentsel yapı bütünlüğündeki bozulmalar, kent kimliğinin kaybolması tehdidi gibi sebepler tarihi alanlar zaman içerisinde plansız, kontrolsüz ve hızlı bir şekilde kentleşme maruz kalarak çevresel kalitesi düşük ve sürdürülebilirliği sağlanamayan alanlara dönüşmektedir (Çetinkaya Demirkan & Sandal Erzurumlu, 2018).

Tarihi çevrelerde kentsel koruma, ulusal ve uluslararası göç oranlarındaki artış, kentsel dönüşüm projeleri ve uygulama süreçlerinin kente olan fiziksel, sosyal etkileri gibi sebepler ile zorlaşmaktadır. UNESCO'nun tarihi çevrelerin korunmasına yaklaşımı bütüncüdür. Miras alanlarının korunmasının kentlerin kalkınmasında toplumsal, kültürel ve ekonomik bir değer olarak algılayarak kentsel koruma hedefleriyle toplumsal ve ekonomik kalkınma hedeflerine bütünleşik olarak yaklaşılmasını önerir (UNESCO, 2018).

UNESCO tarafından kabul edilen "Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı" tarihi çevrenin korunması için gerekli olan politika ve uygulamaların bütüncül kentsel koruma ile birlikte sağlanabilen kentsel gelişme için amaçların birlikte ele alınmasını öneren bir kavram olan "Tarihi Kentsel Peyzaj" yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Çetinkaya Demirkan & Sandal Erzurumlu, 2018).

Tarihi kent peyzajı hakkında UNESCO tarafından geliştirilen "Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı" ile kentte mevcut olan tarihi kentsel peyzajın korunması ve gelecekte korunması gerekebilecek yeni ve kaliteli bir kentsel peyzaj oluşturulması amaçlanmıştır (UNESCO, 2016).

Artan kentleşme hareketleri ile yaşam kalitesini ve kentsel alanların geleneksel özelliklerini arttıran ekonomik, kültürel ve sosyal fırsatlar sunulurken; kentlerin

büyümesiyle tarihi alanlarda birçok değişiklik meydana gelmektedir. Bozulan tarihi kent dokusu, kentsel yapının bütünlüğüne hasar vermektedir. Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının artan kentleşme hareketleri karşısında savunmasız kalan tarihi çevrelerin modern kent ile bütüncül olarak korunmasında önemli etkisi vardır (UNESCO, 2011).

Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile fiziki çevrenin korunması ile birlikte yaşanan çevrenin somut ve somut olmayan tüm bileşenlerine bir bütün olarak yaklaşılmaktadır. Mimari miras, somut olmayan kültürel miras, mevcut yapılı çevre, kültürel çeşitlilik, sosyo-ekonomik ve çevresel etmenlerin göz önünde bulundurulduğu planlama ve tasarım gibi kente müdahalelerin sürdürülebilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır (UNESCO, 2018).

Tarihi çevreler kent ve kentliler için hem ekonomik hem de sosyal işlevlere sahiptir. Kentsel tarihi değerlerin korunması kavramı ve bu korumada uygulanacak yöntemlerin artan kent nüfusu ve beraberindeki göç hareketleri, turizm, kentsel dönüşüm projeleri gibi sebeplerle kentsel koruma zorlaşması tarihi çevrelerde korumayı gerçekleştirebilmek için yeni bir yaklaşım geliştirme isteğini oluşturan etmenlerdendir (Aksoyak, 2019).

Kentler zamanda ve mekânda sürekli değişerek yol alan dinamik organizmalardır ve bu dinamik yapıları sebebiyle geçmişten bugüne birçok kez değişerek ulaşmıştır. Farklı dönemlerden farklı izler taşıyarak günümüze ulaşan kentler için tarihi kentsel peyzaj yaklaşımına göre, kentler sahip oldukları kültürel çeşitlilik ile toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temel değerlerine sahiptir. Bölgesel olarak koruma yerine toplumsal, kültürel kaygıların planlama ve tasarım süreçlerinde bütünleşmiş olarak işlev göstermesinin hem tarihi çevrenin bütüncül korunmasında hem de kentsel kalkınmada etkisi vardır (UNESCO, 2016).

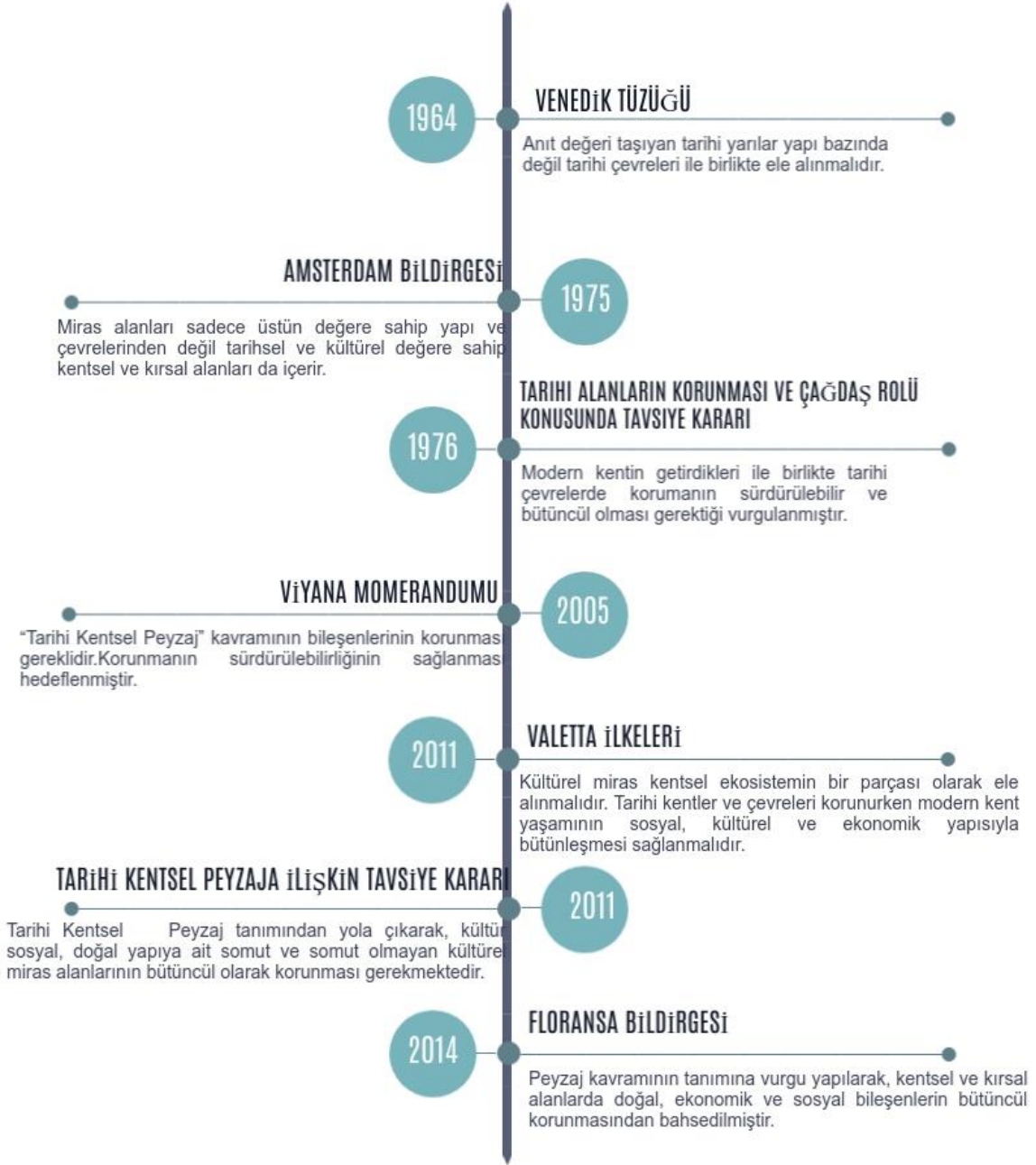
Tarihi ve kültürel mirasa sahip olan endüstri yapılarının kente yeni bir kullanımla tekrar kazandırılması, kentin kültürel önemi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından gerekli bir olgu olarak görülmektedir. Bu durum aynı zamanda tarihi varlığın, eski değerinin canlandırılması, bu değer in kendisine yeniden yüklenmesi, “tarihi” ortaya çıkarması, okunabilir, görülebilir, algılanabilir hale getirilmesi anlamına gelmektedir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

3.2 Bölüm Değerlendirmesi

Tarihi çevrelerin geçmişten günümüze içerdikleri fiziksel ve doğal çevreleri, kentlerin giderek artan nüfus yoğunluğu, teknolojik gelişmeler, ekonomik imkanlar gibi sebepler ile korumak ve bu korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasının zorlaşmasıyla, tarihi çevrelerde bütüncül koruma yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmuştur. Gelişmekte olan toplumlardaki koruma ilke ve uygulamaları arasındaki farklılıklar sebebiyle, tarihi çevrelerde korumayı gerçekleştirebilmek için yeni bir yaklaşım geliştirme isteği uyanmıştır. Bu sebeple, 1975 yılında Avrupa Mimari Miras Tüzüğü'nde ortaya çıkan bütüncül koruma kavramı 2005 yılında UNESCO tarafından hazırlanan Dünya Mirası Genel Kurulu toplantısında öne çıkan yeni uluslararası standartlar ve uygulama araçları çağrısından yola çıkarak 2011 yılında yine UNESCO tarafından "Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı" adında bir tavsiye kararı geliştirilmiştir.

Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı, kentin geçmişinden biriktirerek getirilen sosyal, mekânsal katmanları üst üste korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasına ve kentlerdeki artan yapılaşmalar ve değişen çevreler ile birlikte uyum içerisinde korunmasını hedeflemektedir. Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının en önemli vurgu alanlarından biri bütüncül koruma yaklaşımıdır. Miras değerine sahip bir yapı anıtsal ölçek değil, çevresi ile birlikte değerlendirilmelidir. Tarihi yapı olarak değil tarihi çevre olarak koruma yaklaşımlarının geliştirilmesi uluslararası kentsel koruma amacıyla oluşturulan kuruluşların da temel ilkelerini oluşturmaktadır. Bütüncül koruma, bir kentin yerel ya da ulusal mevcut koruma yaklaşımlarında yer alması gerektiği ve uygulanabilmesini kolaylaştırma adımları içeren Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının gereklilikleridir. Yukarıda da belirtilen çeşitli koruma alanında gerçekleştirilen konferanslar, hazırlanan tüzüklerin incelenmesi ile Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının öncelikli bileşenlerinden olan "bütüncül koruma" kavramının zaman içerisindeki vurgularını anlatan zaman çizelgesi oluşturulmuştur.

Çizelge 4 Bütüncül koruma vurgusunun tarihsel süreci (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

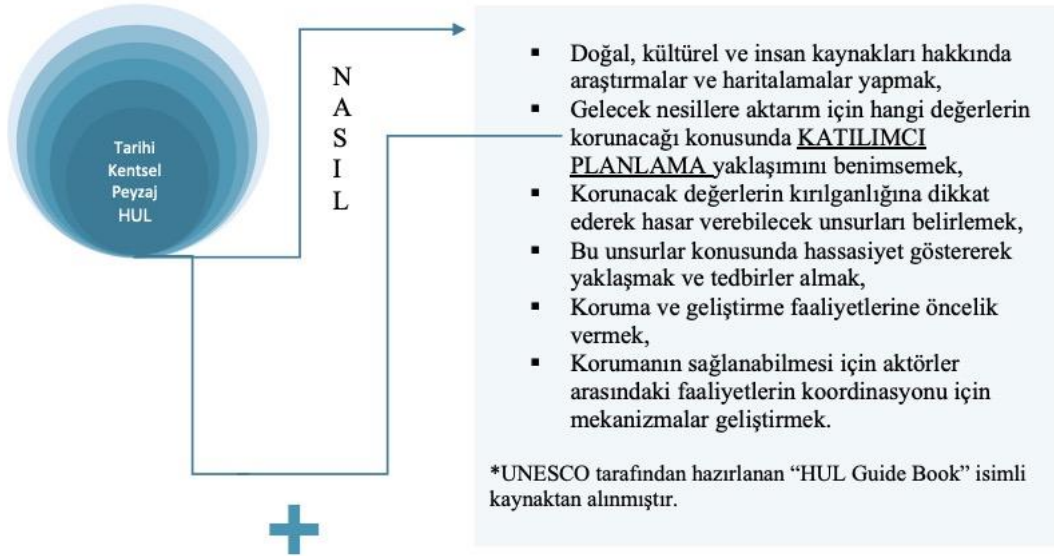
Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı var olan koruma yaklaşımlarının yerini almak amacıyla değil, daha çok mevcut koruma politikaları ve uygulamalarının daha bütüncül hareket etmesi sağlanarak kentin hem tarihi çevresinin hem de kentin hızla büyüyen modern çevresinin birbirleri ile bütünleşik olarak korunması ve bu korumanın sürdürülebilir olması hedeflenmiştir.

Sürdürülebilir bir kentsel korumanın sağlanabilmesi için geliştirilen tarihi kentsel peyzaj yönteminin en önemli araçlarından biri olan katılım ile kamu, özel ve sivil toplum sektörlerinin etkin bir şekilde eşgüdümlü çalışmaları sonucunda kentin hem tarihi çevresi hem de yeni çağa ayak uyduran kısımlarının bütüncül olarak var olmaları sağlanabilir.

Endüstri mirası alanları geçmiş zaman ile hem somut hem de somut olmayan bir bağ oluşturduğu için önemlidir. Tarihi ve kültürel mirasa sahip olan endüstri yapılarının kentin belirli bir dönemine tanıklık ederek o dönemden izlerin günümüze yansıtılmasını sağladıkları için korunmalı ve koruma yaklaşımlarının sürdürülebilir olması gerekmektedir. Endüstri mirası alanlarında tarihi çevre bütünlüğünün korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması doğal ve kentsel alanların bir bütün olarak değerlendirilmesi, kent kimliğinin kazandırılması ve gelişmesinde Tarihi Kentsel Peyzaj yöntemi yol gösterici niteliktedir.

Çalışma kapsamında önceki bölümlerde incelenen endüstri mirası ile ilgili çalışmalar yapan uluslararası kuruluşlarla birlikte tarihi çevrelerde korumanın esas odağı olan uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan tüzüklerden, bildirgelerden, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının önerdiği kentsel korumanın bütüncül olarak ele alınması ve katılımcı süreçler sonucunda bir yol haritası oluşturulması ile ilgili maddeler, ilkeler aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 5 Bütüncül ve katılımcı süreçleri destekleyen uluslararası kuruluşların tüzük, bildirimleri

1964 Venedik Tüzüğü

Madde 2’den yola çıkılarak,

Miras alanlarının incelenmesi, onarımı ve korunması için gerekli olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılabilmesi için, **KATILIMCI PLANLAMA**

Farklı meslek gruplarından, farklı toplumsal birlikliklerin etkileşiminden oluşan **KATILIMCI BİR SÜREÇ**

1987 Washington Tüzüğü

Koruma programlarının başarılı olabilmesi için, kentlilerin katılımına önem verilerek, arkeoloji, mimarlık, tarih, sosyoloji gibi farklı alanlara ait farklı meslek gruplarının mensuplarından oluşan ekipler ile **KATILIMCI PLANLAMA**

1999 Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü

Tüzüğün 4.ve 5.ilkelerine göre, kültür turizm endüstrisi için yapılması planlanan çalışmaların hazırlanma ve karar verme sürecinde, yerel halkın katılımının sağlanması ve ev sahibi topluluklarının da turizm getirilerinden yararlanması ile **KATILIMCI BİR SÜREÇ**

2011 Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri

“Yöntem ve bilimsel disiplin” ve “Çok disiplinlilik ve işbirliği” ilkelerine göre, Tarihi bir çevrede gerçekleştirilecek koruma uygulamaları en çok o çevrede yaşayanları ilgilendirdiğinden, yöre halkının ve paydaşların fikirlerini almak ve işbirliği içerisinde bir süreç yürütmek ile **KATILIMCI BİR SÜREÇ**

2011 Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri

“Yöntem ve bilimsel disiplin” ve “Çok disiplinlilik ve işbirliği” ilkelerine göre, Tarihi bir çevrede gerçekleştirilecek koruma uygulamaları en çok o çevrede yaşayanları ilgilendirdiğinden, yöre halkının ve paydaşların fikirlerini almak ve işbirliği içerisinde bir süreç yürütmek ile **KATILIMCI BİR SÜREÇ**

4. TARİHİ KENTSEL PEYZAJ VE ENDÜSTRİ MİRASI ALANLARI İLİŞKİSİ, AVRUPA ÖRNEKLERİ

İngiltere’de başlayan Endüstri Devrimi sonrası insan gücüne dayalı ekonomik yaşamın yerini makine gücüne dayanan makinaların ürettiği ürünler ile sürdürülen ekonomik yaşam şekli almıştır. Sanayi devrimiyle şehirlerde birlikte sadece gelişen teknolojinin sayesinde ekonomik açıdan değil ayrıca sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel değişimlerde görülmüştür. Bu değişimlerin hepsini etkileyen, en temel sebeplerinden biri artan teknolojik imkanlar sayesinde önceden kırsal alanda tarım ile devam ettirilen iktisadi kaynakların makine kullanımının artması ile kente doğru kaymakta olan göç hareketleridir. Göç hareketleri ile birlikte hem kentsel mekanın üretiminde, hem de kırsal alanın dönüşümünde köklü değişimler yaşanmıştır (Günay, 2012).

Sanayi alanındaki gelişmeler, teknoloji alanındaki artan gelişmeler ile var olanın sürekli yenisi ile yer değiştirmesi ve bu yönde oluşturulan mimari stratejilerin yetersizliği ile sürekli değişen siyasi, ekonomik durumlar ile artan kent nüfusu ve bu nüfus için yeni yerleşim yerlerine olan ihtiyaç gibi nedenlerden endüstri yapılarının işlevlerini kaybetmelerine ve kullanılamaz hale gelmesine neden olmuştur. Bu sebeplerden işlevsiz kalan endüstri yapıları zaman içerisinde kent içinde terk edilmiş atıl mekanlar haline gelmişlerdir (Karıtaş, 2010).

ICOMOS’a göre, endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer alan, kullanım dışı kalan eski üretim yapıları ve yerleşimleriyle birlikte içinde buldukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur (ICOMOS TÜRKİYE, 2013).

Endüstri mirası alanları, sadece teknolojik gelişmelere tanık olduğu ya da belirli bir döneme ait gelir kaynaklarını hatırlattığı için korunmak yerine, belirli bir döneme ait teknolojik gelişmeleri, fiziksel değişimleri ve sosyal dönüşümleri de günümüze yansıttığı için korunması gereken alanlardır (Uyanık, 2011).

UNESCO tarafından 2011 yılında yayımlanan Tarihi Kentsel Peyzaj ile ilgili Tavsiye Kararı ile kültürel mirasın ve peyzajın sürdürülebilir yerel kalkınma için temel rolünü tanınmakta ve kentsel miras alanlarının toplumun mevcut ihtiyaçlarına uyarlama fırsatı vurgulanmaktadır. Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımıyla tarihi alanları sürdürülebilir

koruma yöntemleri ile geleceğe kaynak olarak taşımının gerekliliği vurgulanmaktadır (UNESCO, 2016).

Tarihi kentsel peyzaj kavramı, kentsel koruma yaklaşımlarında sürdürülebilir kalkınmaya doğru bir değişikliği yansıtmaktadır. Kentsel kalkınmanın planlanması, tasarımı ve uygulanmasında çevresel, sosyal ve kültürel kaygılarla birlikte miras alanlarının bütüncül olarak ele alınmasına yönelik bir yaklaşımdır (Gioia, 2017).

Kentin her katmanı o kentin tarihinden kültürünün, ekonomik gücünün, fiziksel çevreye uyum biçimlerinin, yenilik kapasitelerinin ve teknolojik başarılarının bir anını temsil etmektedir. Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı da kentin katmanlarının topografya, jeomorfoloji, hidroloji, yapılı çevre, yer altı ve alt yapıları, açık alanlar ve bahçeler, mekânsal organizasyonlar ve görsel ilişkilerden oluşan zaman ve mekân içerisinde çok katmanlı bir yapı olarak görmektedir. (Bandarin & Van Oers, 2012).

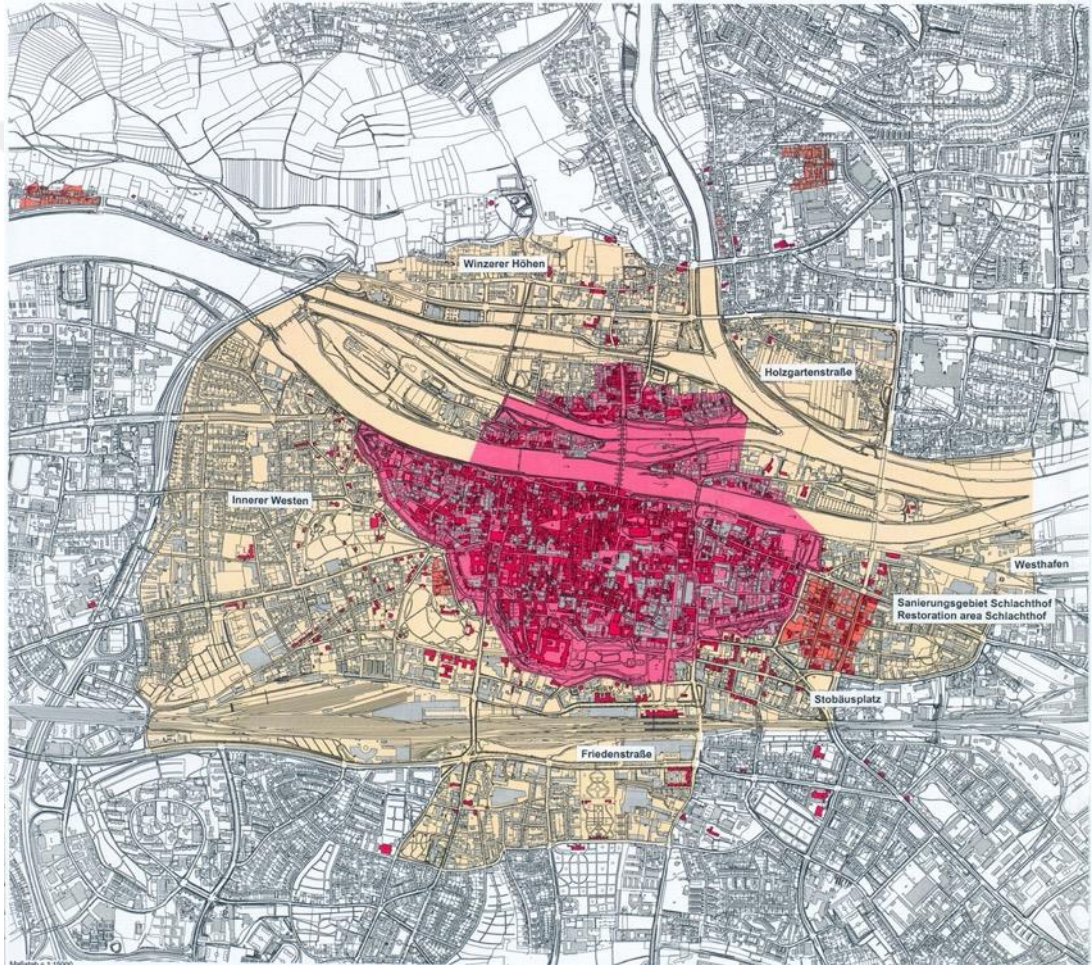
Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile kent değerlerin katmanlanması ve birbirine bağlanmasını ele alan bütüncül ve disiplinler arası bir yaklaşımdır. Dinamik ve sürekli değişen modern kent ortamında, kentin sahip olduğu doğal, kültürel, somut ya da somut olmayan miras değeri olan kaynakların korunmasının yönetimini kapsayıcı bir şekilde ele alarak, tarihi çevrelerdeki gündelik hayatın getirdiği değişimleri yönlendirmeyi amaçlamaktadır (Rogers, 2017).

Kentin sahip olduğu, yaşayan tüm bileşenlerinin değer ve öneminin tüm katmanları ile birlikte ele alınarak, kültürel çeşitliliğin korumaya yönelik değerleri ve yaklaşımları nasıl etkilediği; yapılı çevrenin korunmasında doğal ve kültürel faktörlerin arasındaki ilişkinin göz önünde bulundurularak yaklaşılmasını hedefleyen tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile birlikte modern kent ile tarihi çevrelerin korunması hedeflenmiştir (Sonkoly, 2017).

İşlevini kaybetmiş, kullanılmayan eski endüstri yapılarının tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının dikkat çektiği kentin katmanlarına olan etkileri, sürdürülebilir kentsel korumanın sağlanabilmesi ile günümüze ve geleceğe aktarılabilir. Endüstri Devrimi'nin günümüze yansımaları olarak kabul edilen eski endüstri yapılarının sürdürülebilir koruma ile modern kente ait yapılı çevrenin bütünleşmesi sağlanabilir. Yüksek lisans tez çalışmasının bu bölümünde tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile koruma yaklaşımlarının ele alındığı uluslararası örneklerden bahsedilecektir.

4.1 Regensburg Kenti ve UNESCO Dünya Miras Alanı

Almanya'nın güneydoğusunda Bavyera bölgesinde yer alan Regensburg şehri, Tuna, Naab ve Regen nehirlerinin birleştiği bir konumda yer alan bir Orta Çağ şehridir. 160.000'den fazla nüfusa sahip olup, Münih, Nürnberg ve Augsburg'tan sonra Bavyera bölgesinin dördüncü büyük şehridir. 2006 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne "old town" olarak anılan 190.000'den fazla nüfusu olan çekirdek bölge, tarihi şehri Stadthof ile girmiştir. Yaklaşık 183 hektarlık alan olan çekirdek bölge, 1000 anıt bulunmaktadır ve yaklaşık 76 hektarlık bir tampon bölge ile çevrilmiştir (Ripp, 2012).

Şekil 4.1 Regensburg Dünya Mirası Alanı (URL-7)

Şehir merkezinde bulunan 1500'den fazla tarihi yapının 984'ü ile UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınan Regensburg'a ait olan yukarıdaki Şekil 4.1'de sarı renk ile tampon bölge gösterilirken, pembe alanlar Dünya Mirası çekirdeğini oluşturmakta, UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne kabul edilen yapılarda kırmızı ile gösterilmektedir (UNESCO, 2006).

Regensburg'un kent kimliğinde Tuna Nehri'nin önemli etkisi vardır. Ortaçağ Avrupası'na ait ticaret merkezi 2006 yılında Dünya Mirasları Listesi'ne alınmadan önce kentsel yenileme ve kentsel gelişme süreçlerinde mevcut tarihi yapı envanteri ile dinamik bir şekilde yer almaktadır (Ripp, Hauer, & Cavdar, 2019).

Regensburg, Almanya'nın en iyi korunan Orta Çağ Kenti yapan birçok anıtsal yapıya sahiptir. Fransız Gotik katedral mimarisinin önemli bir örneği olan Regensburg Katedrali, Katedral Hazine Müzesi, Krauterermarkt Meydanı, St. John Collegiate Kilisesi, Alter Kornmarkt, Haidplatz, Porta Praetoria gibi birçok mimari ant Regensburg'un Orta Çağ Avrupa kenti olduğunu göstermektedir. (URL-9)

Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda Köln, Nürnberg gibi birçok kentnin tarihi merkezinde görülen ağır hasar ve tahribatlar, Regensburg çok az hasara uğramıştır. Bu sebeple, Regensburg Orta Çağ Avrupa kentine bir örnek olarak önemli kabul edilmektedir (Ripp, 2012).

Şekil 4.2 Stadthof, Regensburg (URL-8)

UNESCO tarafından 2011 yılında kabul edilen Tarihi Kentsel Peyzaj ile İlgili Tavsiye Kararı ile birlikte tarihi şehirlerin yönetiminde bütüncül ve dinamik bir yaklaşıma ihtiyacının olduğu belirlenmiş ve yeni bir standart belirleme aracı olarak kabul edilmiştir. Bu tavsiye kararı ile gelişen dünyada hızla artan kentleşme ile birlikte miras alanlarının yönetiminin zorlaştığına dikkat çekilmekte ve çağdaş mimari yaklaşımlar

ve altyapı gelişmeleri ile birlikte tarihi alanların korunması ve şehrin planlanmasının birbirine entegre olarak stratejiler geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır (Rodwell, 2018).

Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı, var olan koruma yaklaşımlarının, mevcut doktrinlerin ya da yasal çerçevenin yerini alması için değil; var olan yasal ve yönetsel çerçevelere ek olarak yardımcı bir bütünleşme önerisi yaklaşımı olarak ortaya çıkmıştır. Tarihi çevrelerin ve modern kente ait yapıları çevrenin korunmasının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bütüncül koruma yaklaşımlarının uygulanması gerekir. Miras olarak kabul edilen değerler ve gelenek açısından yapıları çevrenin korunmasına ilişkin politika ve uygulamaların kentsel gelişimin daha geniş hedeflerine entegre edilmesi için UNESCO üyesi olan devletler tarafından gönüllü olarak koruma yaklaşımlarında ek bir araç olarak kabul edilmesi hedeflenmiştir (Sonkoly, 2017).

Şekil 4.3 Regensburg ve Stadtamhof Dünya Mirası Alanı (URL-9)

Regensburg, UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'nde yer alabilecek olağanüstü değer kriterlerinden üç tanesini sağlamaktadır (Kriter II, III,IV). Bu kriterler, Regensburg'un Orta Çağ şehri örneği olup, kültürel mirasının zaman içerisindeki gelişiminin, ayrılmış modern şehir yapısıyla birlikte korunmuş tarihi yapılarının birbirine entegre oluş şeklinin başarılı olması, kültürel miras olarak bir kültür

geleneğine hitap ediyor olmasıdır. Bir diğer kriter ise “Kriter IV” olarak geçen, “kültürel mirasın insanlık tarihinde önemli bir aşamayı gösteren bir tür binaya, mimari veya teknolojik bir topluluğa olağanüstü bir örnek” olarak kabul edilmesidir. Regensburg, 11.yüzyıldan 14.yüzyıla kadar olan ticaretin gelişimine örnek olan eski bir Orta Çağ Avrupası kenti olarak hem şehrin kullanıcılarına hem de ihtiyaçlarına cevap verebilmesinden dolayı başarılı bir örnek olarak gösterilmektedir (UNESCO, 2013).

Şekil 4.4. Regensburg Dünya Mirası Alanı (Kaynak: Regensburg Yönetim Planı)

İkinci Dünya Savaşı'ndan az hasarlı olarak çıkan Regensburg şehri, Dünya Mirası için hem alanın korunmasını sağlamak hem de Dünya Mirası alanının sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini sağlamak için kılavuzlar, hedefler, önlemler ve bir yönetim sistemi içeren tarihi kentsel peyzaj yaklaşımına uygun bir vizyon geliştirmiştir. Regensburg Dünya Mirası alanı için sunulan vizyon, Dünya Mirası'nın nasıl gelişmesi ve neye ulaşması, hangi koşulların sürdürülmesi gerektiğini içeren kollektif bir vizyonla sonuç olarak hedeflerin, önlemlerin ve kararların alınacağı bir yönlendirme çerçevesi sunulmaktadır. Regensburg'un sürdürülebilir kalkınma, koruma amacını gerçekleştirmek için olan entegre yaklaşımında kapasite geliştirme, araştırma ve elde edinilen bilgilere farklı boyutlar eklemek ile hedef grupların etkileşim, iletişim halinde olarak miras hakkında bilgi aktarımında bulunmalarının sağlanabilmesi amacıyla Dünya Mirası Yönetim Planı oluşturulmuştur. (UNESCO, 2013).

Dünya Mirası Regensburg ve tarihi kenti Stadtamhof için hazırlanan Yönetim Planı'nın ilk bölümünde, Regensburg ve Stadtamhof'un neden evrensel değere sahip olduğu ve taşıdığı sorumluluklardan bahsedilirken, ikinci bölümde Dünya Mirası alanı için önemli olan mevcut konseptlerden ve programlardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, Stadtamhof için hazırlanan yönergelerden bahsedilirken, dördüncü bölümde bu yönergelerin uygulanmaları ve yönetim planının hazırlık aşamasında geliştirilen ek önerilerden bahsedilmiştir (Ripp, 2012).

Regensburg Dünya Mirası alanı için geliştirilen vizyonun başarılı olabilmesi için nasıl uygulanması gerektiği, alanın evrensel değerinin korunması ve aynı zamanda geliştirilmesi amacıyla sekiz tane somut konu belirlenmiş ve bu sekiz konuyu merkezi eylem alanları olarak tanımlanmıştır:

- Somut kültürel miras
- Kültür ve turizm
- Ekonomik kalkınma
- Konut
- Hareketlilik
- Şehir planlama ve geliştirme
- Çevre ve rekreasyon
- Bilinçlendirme ve araştırma

Yönetim planı çalışma grubu üyeleri, yukarıda belirtilen eylem alanları için hem Dünya Mirası hem de vatandaşların ihtiyaçları için faydalı olacak şekilde somut önemler ve miras alanı ile ilgili olarak koruma eylemine yönelik koruma ve geliştirme stratejileri geliştirmek ve entegre edilmesini sağlamak için gerekli olan. merkezi ilkeleri, hedefleri ve önlemleri tanımlamak ve koordine etmek yer almaktadır (UNESCO, 2013).

Somut kültürel miras eylem alanı, Dünya Mirası olarak belirlenen alanın özgünlüğü ve bütünlüğünü, değişen gereksinimler göz önünde bulundurularak sürdürülebilir kalkınma ile korunmasına vurgu yapmaktadır. Bu eylem alanı için geliştirilen çalışmalardan biri şehir silueti çalışmasıdır. Bu çalışma ile, Regensburg'taki yapılar ve anıtlar karakterize edilerek ortaya çıkartılan kent silueti şehrin kimliğini ortaya koymada etkili bir araç olmuştur. aynı zamanda yapılan bu çalışma Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının adımlarından "kentsel miras değerlerini ve kırılabilirlik

durumlarını, kalkınma projelerinin planlanması, tasarımı ve uygulanmasına özen gösterilmesini gerektiren miras duyarlılığı alanlarının göstergelerini sağlayacak daha geniş bir şehir gelişimi çerçevesine entegre etmeye” teşvik eden dördüncü adımı ile ilişkilendirilmektedir (Ripp vd., 2019b).

Ekonomik kalkınmanın miras alanları sayesinde kültür ve turizm odaklı desteklendiği düşünülmektedir. Regensburg’un “old town” olarak adlandırılan tarihi kent merkezi sahip olduğu alışveriş ve ticaret merkezleri ile önemli bir yere sahiptir. Yerleşik mirarı korumak ve iletmekle birlikte yerel işletmeyi desteklemek Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının altıncı maddesi ile ilişkilendirilmektedir.

Yönetim planı kapsamında belirlenen eylem planı alanlarından bilinçlendirme ve araştırma için, Regensburg’un Dünya Mirası hakkında farkındalığı arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Kent sakinlerini ve ziyaretçilerini bilgilendirmek için internet sitesi, sosyal medya, broşürler, el ilanları ve yıllık Dünya Mirası Günü gibi araçlar kullanılmıştır. Dünya Mirası bilincinin artırılması hedefiyle yapılan ana eylemlerden biri, tarihi tuz ambarında yapılan Regensburg Dünya Mirası Ziyaretçi Merkezi’dir. 2011 yılının mayıs ayında açılan bu merkez ile ziyaretçilere UNESCO Dünya Miras Konvasyonu ve Regensburg’un eski kenti olan Stadtamhof hakkında bilgiler sunmaktadır. Ziyaretçiler için düzenlenen rehberli şehir turları olan merkezde eğitim amaçlı etkinliklerde düzenlenmektedir. Regensburg Dünya Mirası Ziyaretçi Merkezi ile miras alanları ve ziyaretçileri arasında bir ilişki oluşturmak, ziyaretçileri inşa edilen mirasa ait parçaları tanımaya davet etmek hedeflenirken Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının ikinci maddesine ulaşılmayı sağlamıştır (Hauer, 2018).

Şekil 4.4 Regensburg Dünya Mirası Ziyaretçi Merkezi (URL-10)

Avrupa Mimari Miras Tüzüğü'ne göre, miras alanlarında entegre korumanın sağlanabilmesi için iş birliği olması gerekmektedir. Özellikle kamuoyu çevrelerini etkileyen kararlara katılma ve söz hakkında bulunabilme hakkına sahip olmalıdır. Bu sebeple, Dünya Mirası kentlerinin uzun sürede korunması, tüm paydaşları kapsayan bütüncül bir yaklaşım gerektiren bir sorumluluktur (ICOMOS, 1975). Bu sebeple Regensburg Dünya Mirası Yönetim Planı hazırlanırken sivil katılım süreçlerine çok önem verilmiş ve güvenilir bir sivil katılım süreci oluşturmak amacıyla Yapılmış Miras Varlıkları için İletişim Modeli (Communication Model for Built Heritage Assets-COBA) geliştirilmiştir. Mevcut kaynakların daha yararlı bir iletişim ve daha verimli kullanımını destekleyen şematik bir çerçeveye oturtmak amacıyla geliştirilen COBA Modeli ile katılımcıların ve ziyaretçilerin ufkunu genişletmeye ve yeni fikirlerin yanı sıra geleneksel miras iletişim yollarını da teşvik etmeye yardımcı olması amaçlanmıştır. COBA Modeli uygulanırken Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) Yaklaşımı'na karşılık gelmesini sağlamak için önem verilen ilkeler belirlenmiştir:

1. Söz konusu miras hakkında bütüncül bir anlayış,
2. Günümüzde iletişimin sistemik ve çok yönlü olduğu konusunda kapsamlı bir anlayış,
3. Farklı bilimsel çalışma alanlarından gelen disiplinler arası bir ekip,

4. Doğrusal olarak basamak basamak ilerleyen bir sistem yerine daha esnek bir yaklaşım,
5. Hedef grupların ihtiyaç ve ilgi alanlarını anlamak için gerekli olan isteklilik,
6. Farklı aktiviteleri birleştirmeye ve çok çeşitli paydaşlar ile işbirliği yapmaya hazır bir mirasın sistematik bir görünümü (Ripp vd., 2019b).

2011 yılında Regensburg için hazırlanan Dünya Mirası Yönetim Planı tamamlanıp, onay için Kent Konseyi'ne sunulmuştur. 2012 Ocak ayında İngilizce ve Almanca olarak yayımlanan planda kamuoyunun canlı ilgili ve katılımı ile gerçekleştirilerek entegre bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım, sürdürülebilir kentsel gelişme için tarihi kent peyzajının korunmasına ve şehrin gelecekteki gelişmişliğinin korunmasına odaklanmak olarak ifade edilmiştir. Dünya Mirası alanı için kentsel kalkınma amacıyla hazırlanması amaçlanan yönetim planını geliştirmek için her türlü dış faktörün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. (UNESCO, 2013).

2008'de Regensburg'da "Dünya, Rüzgâr, Su, Yangın-Kentsel Dünya Mirasına Çevresel Sorunlar (Earth, Wind, Water, Fire-Environmental Challenges to Urban World Heritage)" adında uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. On beşten fazla Avrupa ülkesinden uzman katılımcıların katıldığı bu konferans sonrasında Regensburg Tavsiyesi kabul edilmiştir. Bu tavsiye ile birlikte, tarihi kentlerin ve Dünya Mirası olan şehirlerin çevresel risklerden ve doğal afetlerden korunmasına yönelik temel stratejiler oluşturulmuştur. Tavsiye ile birlikte Dünya Mirası şehirleri riske hazırlık olma ve iklim değişikliğinin etkilerini kentlerin Dünya Mirası alanı yönetiminin bir parçası haline getirilmesi amaçlanmıştır (Strocl & Zunic, 2011).

Regensburg, nehirlere yakın bir konumda bulunduğundan dolayı su baskını, tarihi anıtların kireçtaşını aşındırabilecek hava kirliliğinin neden olduğu asit yağmurları gibi çevresel faktörlerin tanınması ve önlem alınması gerekmektedir. Regensburg şehrinin tarihi şehir merkezi olan Stadthof sellerden her zaman zarar gördüğü için sürdürülebilir korumayı sağlamak ve miras alanlarını korumak için taşkın ve sel gibi doğal afetlerin etkilerini en aza indirgeyebilecek önlemler alınmıştır (Ripp, 2012).

Şekil 4.5 Regensburg'ta gerçekleşen sellere örnek (URL-11)

Regensburg için bir sel koruma sistemi projesi kapsamında taşkınların korunmasına yönelik disiplinler arası bir yarışma yapılarak, hem mobil metal bariyer sistemleri içeren hem de sabit duvarlardan oluşan taşkın riskini en aza indirgeyen sistemlerin uygulanması tercih edilmiştir (Şekil.4.5). Taşkın koruma sistemleri geliştirilirken Dünya Mirası Listesi'nde yer alan kent unsurlarının görsel bütünlüğünün bozulmamasına ve görsel engellerin oluşturulmamasına önem verilmiştir (UNESCO, 2013).

Şekil 4.6 Mobil Taşkın Koruma Sistemi (Kaynak: Regensburg Yönetim Planı)

Dünya Mirası Listesi'ne kabul edilmeden evvel kentsel dönüşüm ile birlikte bir kentsel gelişim sürecine başlayan Regensburg, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı ile birlikte sürdürülebilirlik, esneklik ve zorluklarla için gereken çözümler için bütüncül bir yaklaşım geliştirmeyi hedeflemiştir. II. Dünya Savaşı'nda diğer büyük Almanya kentleri gibi büyük hasarlara uğramayan Regensburg'ta savaş sonrası dahi korunmuş olan tarihi yapısının dokunulmazlığının sürdürülebilirliğinin sağlanması için özen gösterilmiştir. Regensburg yönetimi tarafından hem Dünya Mirası alanının korunmasının sağlanması hem de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi amacına odaklanan kolektif bir vizyon geliştirilmiştir (Ripp, Hauer, & Cavdar, 2019).

Dünya Mirası'nı başarılı bir şekilde yönetmek için, kentin tarihi kentsel peyzaj tarafından kabul edilen katmanlı yapısına önem verilmiştir. Regensburg yönetimi tarafından, kentin sahip olduğu katmanlı sistemi anlayarak, doğal, kültürel ve sosyal kaynakların kapsamlı araştırmasını yapmak ve haritalamakla başlamıştır. Korunan ve korunması gereken alanların etkili bir şekilde anlaşılması için tarihsel çalışmalar, görsel ve biçimsel analiz teknikleri gibi yöntemler kullanılarak, kentin miras değeri taşıyan bileşenleri ile ilgili yoğun bir envanter hazırlanmıştır (Yılmaz, 2019)

Hem fiziksel çevrenin korunmasını hem de Dünya Mirası Alanı'nın dinamik bir yaşam alanı olarak gelişmesini sağlayan entegre yaklaşım ile alınan Regensburg, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) Yaklaşımını benimseyerek bütünleşik bir kentsel mirası koruma stratejileri ile genel sürdürülebilir kalkınmayı hedef olarak belirlemektedir (Hauer, 2018).

4.2 Liverpool Kenti ve UNESCO Dünya Miras Alanı

İngiltere'nin kuzeybatısında ile Mersey Nehri'nin doğusunda yer alan Liverpool şehri 1207'de Kral John tarafından belde olarak kurulmuştur. 1880 yılında kraliyet kararı ile şehir olduktan sonra sekiz sokak ile planlanmıştır. İlk olarak İngiltere'nin İzlanda ve Galler'in kuzey kıyı kesimi ile arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kurulan bir liman şehridir. Liverpool'un denizcilik ile alanındaki gelişimi ilk olarak 1282 yılında Mersey Nehri üzerinde ilk feribotu kuran bir grup keşiş sayesinde başlamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte ön plana çıkan, 18. ve 19. yüzyılda sahip olduğu 12 km uzunluğundaki limanı ile endüstri alanında hızla bir gelişme kaydeden Liverpool, Amerika ve birçok Avrupa şehriyle ticari bağlantı kurmuştur. Gemi sahipleri ve tüccarların geliştirdiği üç köşeli ticaret sistemi ile Afrika ve Karayipler'den

Amerika'ya köleler; Karayipler ile Amerika'dan İngiltere'ye şeker, keten, tütün gibi köle alışverişine dayalı gerçekleşen alışverişlere karşı olarak gerçekleştirilen pamuk, pamuklu dokuma gibi ticari alanlar limanın diğer ticari ilişkilerinin gelişmesine sebep olmuştur. Şehir büyüdükçe ve ticaret geliştikçe Liverpool'un Dock bölgesi ticari faaliyetlerin ve endüstriyel gelişmelerin hareketli bir odağı haline gelmiştir (URL).

Şekil 4.7 Liverpool Liman Bölgesi (URL-12)

İngiltere'nin birçok bölgesinin sanayi geçmişi vardır, ancak Liverpool'un sahip olduğu endüstri mirası ve Endüstri Devrimi'ndeki rolü daha farklıdır. Liverpool'un konumu sayesinde gelişen deniz yolu ticareti, kanal sistemi ve demir yolu bağlantılarıyla ticaret geliştikçe ve kentin büyümesiyle birlikte büyük göçler de gerçekleşmiştir. Liverpool'un nüfusu, 1801 yılında 77.500'den 1901'de 684.959'a yükselmiştir. Artan nüfus sayesinde endüstri alanları için iş gücü sağlanırken kent içinde yerleşim alanları geliştirme konusunda da çalışmalar olmuştur.

İlk olarak ahşap gemiler üreten daha sonra demir gemilerin üretimine geçilen Liverpool'da, nakliye gemilerinden yolcu gemilerine kadar gelişen bir gemi inşa endüstrisi gelişmiştir. Gemi yapımının yanında yelken, gemi motoru üretimi gibi çalışmalarda yapılmıştır (URL-12).

Şekil 4.8 Liverpool Liman Bölgesi (URL-13)

Gemi inşaatı endüstrisinde ilerledikten sonra Liverpool, var olan kömür ve tuz gibi hammadde kaynakları sayesinde sabun üretimine başlamıştır. Artan kolera salgını gibi sebeplerle kişisel temizliğin gerekliliğinin ön plana çıkmasıyla sabun üretimi artmıştır (URL-13).

İngiliz Milletler Topluluğu'nun ana limanlarından biri olan Liverpool, dünya ticareti üzerinde önemli bir yere sahiptir. Yenilikçi teknikler ile rıhtım, rıhtım tesisleri gibi alanlarda gelişen Liverpool 18.yüzyılda Britanya Adaları'ndaki endüstriyel kanalların, 19.yüzyılda demiryolu taşımacılığının gelişmesinde önemli rolle sahiptir.19. ve 20.yüzyıl başlarında kültürel ve mimari alanlarda da dikkat çekmeye başlayan Liverpool, limanı sayesinde sahip olduğu zenginliği yansıtan Endüstri Devrimi'ne ait ve savaş dönemlerinden kalan yapılarıyla tarihi bina ve kentsel mirasa sahiptir.18. ve 19.yüzyıllarda dünyanın en büyük ticaret merkezlerinden birinin gelişimine tanıklık eden Liverpool, modern rıhtım teknolojisi, nakliye sistemleri ve liman yönetimi gibi alanların geliştirilmesin de öncü olmuştur.

Royal Liver binası, Cunard binası, Mersey Dock ve Harbour Board'un ofislerinden oluşan, the Three Grace olarak da bilinen üç tane ana kıyı binası, ile birlikte birçok sivil ve kamu binası bulunmaktadır. Ticaret bölgesi ile ticaret alanı, anıtsal, kültürel

yapılara da sahip olan liman bölgesi, Liverpool Maritime Mercantile City-Liverpool Deniz Ticaret Şehri olarak adlandırılmaktadır (Sykes & Ludwig, 2015).

Şekil 4.9(Soldan sağa) Royal Liver Binası, Cunar Binası, Mersey Dock ve Harbour Board (URL-14)

Liverpool'un sahip olduğu inşa edilmiş mirası ve tarihsel rolünün önemi, 2004 yılında UNESCO tarafından Liverpool Maritime Mercantile City, UNESCO Dünya Miras Alanı olarak tanımlanmıştır. Liverpool Maritime Mercantile City, Dünya Mirası olabilmek için sağladığı üç kriter (Kriter II, III, IV) İngiltere'nin küresel olarak ticari limanlara en iyi örnek olmasından kaynaklanmaktadır. Liverpool Maritime Mercantile City- Deniz Ticaret Şehri, 18.,19.ve 20.yüzyıl başlarında rıhtım inşaatı, liman yönetimi ve uluslararası ticaret sistemlerinin geliştirilmesinde önemli bir role sahip olması Kriter II olarak kabul edilirken, Liverpool Şehri ve limanı aynı zamanda deniz ticaret kültürünün gelişmesine ve İngiliz İmparatorluğu'nun kurulmasına katkıda bulunması Kriter III olarak kabul edilmiştir. İngiliz İmparatorluğu'nun genelindeki küresel ticaret ve kültürel bağlantıların erken gelişimini temsil eden dünya ticari liman kentine başarılı bir örnek olması ise Kriter IV ile ilişkilendirilmiştir (UNESCO, 2008).

18.yüzyıldan 20.yüzyıla kadar yenilikçi teknolojiler ve rıhtım inşası açısından Üstün Evrensel Değer niteliği taşımakta olan Liverpool Deniz Ticaret Şehri 1990 Listelenen Binalar ve Koruma Alanları Yasası'na göre Koruma Alanları olarak Liverpool Belediye Meclisi tarafından korunmaktadır. 2012 yılında, yapılması planlanan

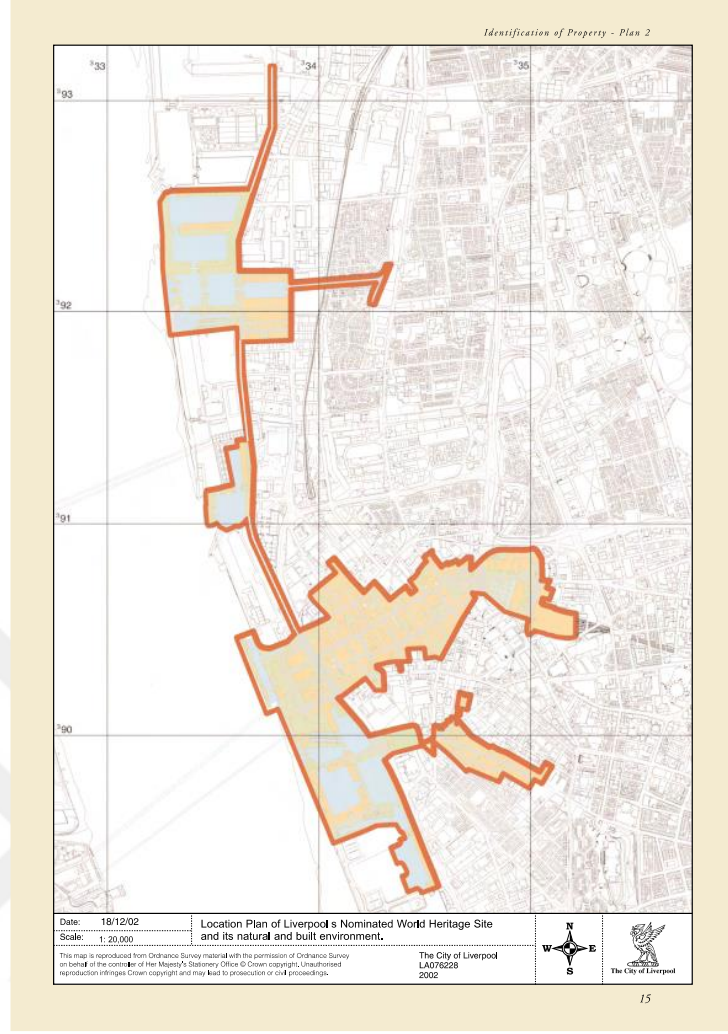
projelerin alana zarar verecek olmasından dolayı Liverpool Dünya Mirası Alanı UNESCO tarafından Risk Altındaki Dünya Mirası listesine alınmıştır (Sykes & Ludwig, 2015).

2009 yılında Liverpool Belediye Meclisi tarafından Liverpool Deniz Ticaret Şehri Dünya Miras Alanı Tamamlayıcı Planlama Belgesi (Liverpool Maritime Mercantile City Dünya Miras Alanı Tamamlayıcı Planlama Belgesi- WHS SPD) kabul edilmiştir. Bu belge ile, Liverpool Dünya Mirası Alanı'nda ve çevresinde yeni gelişme, yenilenme ve koruma için ayrıntılı rehberlik sunulması hedeflenmiştir (Rodwell, 2015).

Şehrin uzun vadeli stratejik gelişimine rehberlik etmesi için hazırlanan Liverpool Yerel Planı (Liverpool Local Plan) vardır. Liverpool Yerel Planı ile tarihi çevrenin korunması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu plan ile şehrin gelecekteki 15- 20 yıl içerisindeki gelişimi için ve istihdam sağlama, ticaret, konut ve diğer hizmetler ile ilgili uzun vadeli bir mekânsal vizyon, stratejik öncelikler ve sunmak amacıyla 2013 yılından beri geliştirilmektedir (Liverpool Yerel Planı, 2016).

Liverpool Dünya Mirası Alanı'nın korunmasının sürdürülebilir yönetimi, miras alanında ve tampon bölgede gerçekleşebilecek değişiklikler için Üstün Evrensel Değer'e saygı duyulması ve gelecek nesillere aktarılması göz önünde bulundurularak, Liverpool Dünya Miras Alanı Yönlendirme Grubu tarafından denetlenen Liverpool Dünya Mirası Alan Yönetim Planı (Liverpool World Heritage Site Management Plan) hazırlanmıştır. Alan Yönetim Planı'nın amacı, mevcut ve gelecek nesiller için Dünya Miras Alanı'nın etkin bir şekilde korunmasını sağlamak hem kentsel koruma hem de kentsel yenileme hedeflerine ulaşılmasında etkili olmaktır (Yönetim Planı, 2017).

20.yüzyılın ortalarından itibaren gerçekleşen ekonomik yeniden yapılanma hareketleri, arazi kullanımındaki değişiklikler ve kentsel dönüşüm müdahaleleriyle birlikte kentin fiziksel yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Liverpool Dünya Miras Alanı Yönetim Planı'nın bir diğer amacı, tüm bu değişiklikler ile birlikte eski ve yenin başarılı karışımının korunmasıdır (Yönetim Planı, 2017).

Şekil 4.10 Liverpool Dünya Mirası Alanı (Kaynak: UNESCO)

2017 yılında Dünya Mirası Alan Yönetim Planı'nda, Liverpool Dünya Miras Alanı Tamamlayıcı Belgesi'nin (WHS Supplementary Planning Document) revize edilerek, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının odak noktası haline getirilmesinden bahsedilmiştir (Sykes & Ludwig, 2015).

Liverpool Dünya Mirası Alan Yönetim Planı'ndaki vizyon ile miras alanı sürdürülebilir kalkınma ve miras odaklı yenilenmenin örnek bir gösterimi olarak yönetilecektir. Belirlenen bu vizyonun tüm kente uygulanması gerektiği ve miras alanlarının çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerinin korunması ve geliştirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır (Rodwell, 2015).

4.3 Bölüm Değerlendirmesi

2011 yılında UNESCO tarafından yayımlanan Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı'na göre, mirası koruyarak tarihi şehirleri yönetmek amacı ön plana

çıkartılmaktadır. Yüksek Lisans Tez Çalışması kapsamında tercih edilen Dünya örneklerinin ilki olan Almanya'nın Regensburg şehri, 1970'lerden itibaren tarihi çekirdeğini entegre bir biçimde koruyabilmiş ve modern kentteki gelişmeler ile koordine edilebilmiştir. 2006 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alındıktan Regensburg, 2011 yılında Dünya Mirası Yönetim Planı'nı oluşturmak için çalışmaya başlamıştır. Böylece sürdürülebilir kentsel gelişme ile birlikte sürdürülebilir kentsel korumanın entegre bir şekilde ilerlemesi hedeflenmiştir. Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı ile birlikte sürdürülebilirlik, esneklik ve zorluklarla için gereken çözümler için bütüncül bir yaklaşım geliştirmeyi hedeflemiştir.

Liverpool Maritime Mercantile City- Deniz Ticaret Şehri, 18.,19.ve 20.yüzyıl başlarında rıhtım inşaatı, liman yönetimi ve uluslararası ticaret sistemlerinin geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Endüstri Devrimi'nden kalma bir liman kenti ve kente ait bileşenleri içeren kültürü yansıtan Liverpool, geliştirilen gemi, rıhtım gibi deniz, liman ticareti gibi alanlarda uluslararası üne sahip bir liman şehridir. 2004 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne dahil edildikten sonra, kentsel dönüşüm projelerinin olumsuz etkileri ile 2012 yılında UNESCO Risk Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Olabilecek riskleri önlemek ve tarihi çevreyi korumanın sağlanması ve sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla 2017 yılında Dünya Mirası Alan Yönetim Planı hazırlanmıştır. Dünya Mirası için hazırlanan Alan Yönetim Planı'nda, 2009 yılında Belediye Meclisi tarafından hazırlanan Liverpool Deniz Ticaret Şehri Dünya Miras Alanı Tamamlayıcı Planlama Belgesi'nin revizesinin Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının odak noktası kabul edilerek hazırlanmasına yer verilmiştir. Uluslararası liman ticaretinde önemli bir yere sahip olan, Endüstri Devrimi'ne ait yapılı çevresiyle modern kentin getirilerine ayak uydurabilen Liverpool şehrinin miras değerine sahip eski endüstri yapılarına yapı bazında değil de tarihi çevresi ile birlikte bütüncül koruma politikaları geliştirmeyi hedeflemesi ve eski kent ile yeni olanın birbirine entegre bir şekilde işleyişine devam edebilmesinin sağlanmasına büyük önem verilmiştir.

Tez çalışması kapsamında incelenen iki Avrupa örneği de:

- Endüstriyel yapılara ve yapılı çevrelere sahiptir,
- UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmişlerdir. Dünya Mirası olarak kabul edilmek için iki örnekte Kriter II, III ve IV'ü sağlamış bulunmaktadır.

- Her iki örnekte de yerel yönetimler Dünya Mirası Alanı seçilen alanlar ve çevreleri için hem kentsel koruma hem de modern kent ile entegre bir şekilde gelişmenin sağlanabilmesi için çalışmalar yapmıştır.
- Tarihi çevrenin korunması için yapılan çalışmalarda yerel yönetimler, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar ile birlikte, sivil toplum örgütleri, yerel halk gibi çeşitli aktörler ile çok katılımcıdan oluşan bir süreç yürütmüştür.
- Dünya Mirası Listesi'ne kabul edildikten ve katılımcı süreçlerden sonra her iki kent yönetimi de Dünya Miras Alanı'nın yönetimi için Yönetim Planı geliştirmiştir.
- Her iki örnek Dünya Mirası Yönetim Planı'nda da UNESCO tarafından geliştirilen Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) Yaklaşımı'ndan yararlanılmıştır.
- Her iki örnekte Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) Yaklaşımı ile sahip oldukları miras alanlarının modern kent ile bütünleşebilmesi ve sürdürülebilir bir kentsel korumanın sağlanabilmesi amaçlanmıştır.
-

5. TARİHİ KENT PEYZAJI BAĞLAMINDA BURSA MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI VE İZMİR SEKA KAĞIT FABRİKASI

Endüstri Devrimi ile birlikte hızla sanayileşme alanında gelişmeler gerçekleşmiş ve sanayileşmenin devamlılığının sağlanabilmesi için hammadde pazarlarına ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı Devleti 19.yüzyılın yarısından sonra sanayisi gelişmiş devletlerin açık hammadde pazarı konumuna gelmiştir. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı gibi büyük kayıplara yol açan olaylardan sonra nitelikli insan gücünde azalmalar meydana gelmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerçekleştirilmek istenen ekonomik kalkınma hareketleri, 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile birlikte özel sektör ile ülkenin aynı zamanda halkın kalkınmasını amaçlayan kararlar alınmıştır. 1929 yılında yaşanan ve etkisi dünya çapında hissedilen büyük buhran sebebiyle ve özel sektörün beklentileri karşılayamamasından dolayı ekonomik kalkınma devlet eline geçmiştir (Sarıgöz, 2018).

Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için, hükümet tarafından gerekli sektörler tarafından raporlar hazırlanmıştır. Hazırlanan raporların sonunda 1934-1939 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) oluşturulmuştur. Sanayi Planı ile birlikte gelişmiş teknoloji ve büyük sermayeye ihtiyaç duyulan sanayi sektörleri devlete bırakılmıştır. BBYSP, toprak sanayi, kimya sanayi, kendir sanayi, demir sanayi, süngercilik, kükürt sanayi, kâğıt ve selüloz sanayi, kamgarn sanayi ve pamuklu mensucat alanları olmak üzere dokuz ana bölümden meydana gelmektedir. BBYSP ile belirlenen sektörlerde, halk tarafından daha fazla tüketimi gerçekleştirilen sektöre öncelik verilip, ithalatın önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Planın yürürlüğe girmesiyle devletin hangi sektörlerde yatırımlarda bulunacağı belli olmuş, bu sektörlerden farklı olan alanlarda yatırımlar yapabilmeleri için özel sektöre serbestlik verilmiştir (Oral, 2004).

BBYSP doğrultusunda belirlenen sektörlerden, hammaddesine sahip olunan ve ithalat oranı daha çok olan pamuklu mensucat, kamgarn ipliği sanayisi, kâğıt ve selüloz sanayisi için yatırımlar yapılmıştır. Pamuklu dokuma, yünlü dokuma, kamgran ipliği

sanayisi için yapılan tesislerden biri Bursa'daki Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi'dir. Hem İpek Yolu için önemli bir merkez olması hem de Osmanlı Devleti'nden beri süregelen ipek dokumacılığından dolayı nitelikli iş gücüne sahip olması sebebiyle pamuklu dokuma ve kamgarn ipliği yatırımlarının bir merkezi olarak Bursa seçilmiştir. Bir diğer ithalat yoluyla elde edilen ve yüksek meblağlara mal olan kâğıt ve selüloz sanayisinin yerli üretiminin sağlanabilmesi için inşa edilen tesislerden biri İzmit'teki SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası'dır.

5.1. Bursa Merinos Tekstil Fabrikası Örneği

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında gerçekleştirilen sanayileşme atılımlarından biri Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası'nın kuruluşudur. Cumhuriyet'in kuruluşundan 15 yıl sonra, BBYSP kapsamında yer alan tekstil ürünleri ve üretimine istinaden 1 Şubat 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait sanayileşme simgelerinden biri olmuştur. Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi sayesinde Bursa ülkenin en önemli sanayi şehirlerinden biri haline gelmiştir.

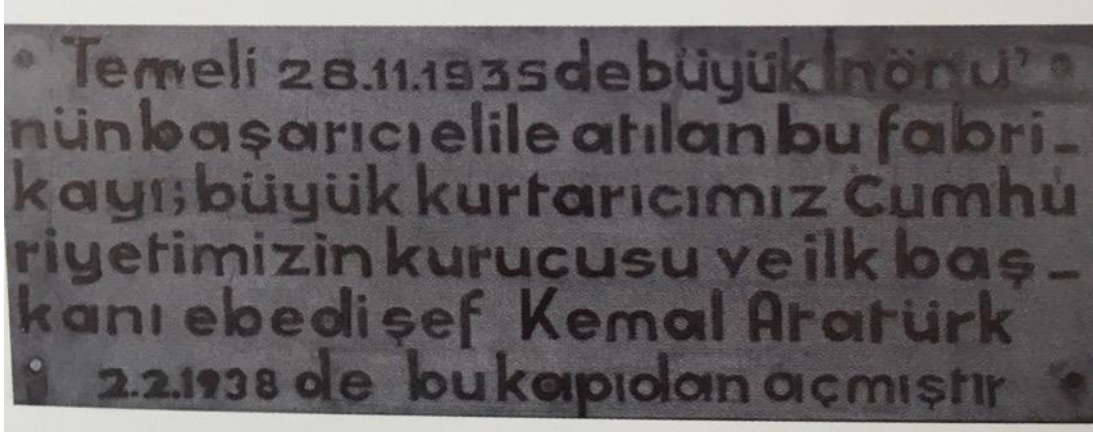
Şekil 5.1 Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi (URL-15)

Erken Cumhuriyet Dönemi sanayileşme yatırımlarından biri olan Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi, yünlü dokuma sanayi ve kamgarn ipliği sektörlerinde faaliyet göstermiştir. Kamgarn ipliğinin üretilmesi için gerekli olan merinos koyunlarının yetiştiriciliğine ev sahipliği yapması ve aynı zamanda 14.yüzyıldan beri İpek Yolu'nun önemli bir merkezi halinde bulunmasından dolayı dokuma sanayisi alanında nitelikli iş gücüne sahip olmasından ve coğrafi konumunun uygunluğundan dolayı Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi Bursa'da kurulmuştur (URL-15).

Fabrika için seçilen alan tarihi kent merkezinin kuzeyinde yer alırken, güneyinde şehrin ana akslarından olan Ankara-İzmir Yolu, batısında Merinos Caddesi yer almaktadır.

5.1.1 Merinos Tekstil Fabrikası'nın Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk endüstrileşme girişimlerinden olan Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi, 1938 yılındaki açılışından 2004 yılındaki kapanışına dek önemli bir sanayi kuruluşu olarak kabul edilmiş, ülke ekonomisine katkıda bulunmuş ve birçok kişiye iş imkanı sağlayarak Cumhuriyet Dönemi sanayileşme girişimlerinin sembol yapılarından biri haline gelmiştir (Küçüközdemir Aydın, 2016).

Şekil 5.2 Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'nin kapısında yer alan yazı (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediye Arşivi)

Mustafa Kemal Atatürk tarafından ismi konulan “Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi”nin 28 Kasım 1935 yılında dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve İktisat Vekili Celal Bayar tarafından temeli atılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, fabrikanın adının “Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi” olmasının ve Merinos ismini neden verdiğini Celal Bayar'a şöyle açıklamaktadır;

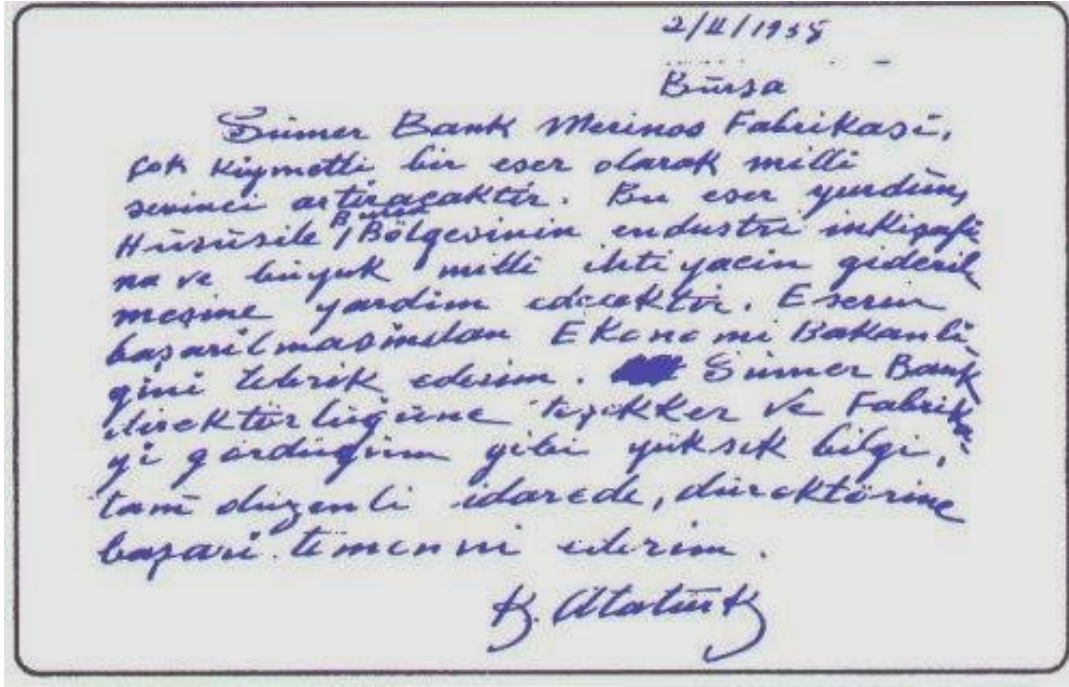
“Merinos öz Türkçe bir kelimedir. İnce ve uzunca yün anlamına gelir. İspanya’ya giden İber Türkleri ile oraya intikal etmiş ve o Türklerle oraya giden koyunlar ve yünleri bu isimle anılmıştır. Bu sebeple Merinos bu fabrika için pek uygun bir isimdir.”

Sümerbank ismi, 11 Temmuz 1933 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan, bugünkü Hazine ve Maliye Bakanlığı olan devlet kurumundan gelmektedir. Fabrika binaları temelleri atıldıktan sonra, yüklenici Nuri Demirağ’ın da çabaları ile birlikte hızlıca yükselmiştir. Yapımı yaklaşık iki yıl içinde tamamlanan “Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi”nin deneme üretimleri ve hazırlıkları tamamlandıktan sonra 2 Şubat 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk önce Gemlik’te Suni İpek Fabrikası’nın açılışına katılmış, ardından Merinos Tekstil Fabrikası’nın açılışı için Bursa şehir merkezine geçmiştir (Elbas & Erdönmez, 2015).

Şekil 5.3 Mustafa Kemal Atatürk fabrika açılışını gerçekleştirdikten sonra makineleri incelerken (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yapımı yaklaşık iki yılda tamamlanan ve 3,5 milyon liraya mal olan fabrika, üç vardiyada işçi çalıştırabilecek kapasitededir. Her vardiyada 550 kişi istihdam edilecek, vardiya sayısı üçe çıktığında da çalışan sayısı 1650 kişiye kadar yükselmesi planlanmıştır.

Şekil 5.4 Mustafa Kemal Atatürk tarafından fabrika açılışında şeref defterine yazılan yazı (URL-16)

1934-1939 yılları arasındaki sanayi yatırımları için planlanan BBYSP’ında Bursa’da bir kamgarn ipliği fabrikasının kurulmasına karar verilmiştir. Kamgarn ipliği bir yün iplikçiliği metodu olup, taranmış uzun, ince yünlerin taranması sonucu oluşan kaliteli yün ipliklerdir. Kamgarn ipliği üretimi için Bursa’nın tercih edilme sebebi, ipliğin elde edildiği merinos koyununun Bursa yakınlarında yetiştirilebilmesinin sağlanmasıdır. 1930 yılına kadar ithalat yoluyla karşılanan kamgarn ipliğinin yetiştiriciliği için 1929 yılında, 2800 adet merinos koyununu ithal edilerek, Bursa’nın kent çeperlerindeki ilçelerinden biri olan Karacabey’in ovalarında yetiştirilmesi sağlanmıştır. Bu sebeple fabrikanın üretim için ihtiyacı olan hammaddeye yakınlığı ve fabrikanın işleyebilmesi için gerekli olan enerji, su, kömür ve nitelikli iş gücünün olması sayesinde Bursa tercih edilmiştir (Sarigöz, 2018).

Şekil 5.5 Bursa'da Merinos koyunu yetiştiriciliği (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

BBSYP'nda belirtilen kamgarn ipliğinin üretimine, Merinos Tekstil Fabrikası'nda 2 Şubat 1938 tarihindeki açılışından 5 yıl sonra kamgarn ipliğinin üretimine başlanmıştır. 1943 yılında yapımına başlanan dokuma bölümü 1944 yılında tamamlanarak 37 tane kamgarn dokuma tezgahıyla kumaş üretimine geçilmiştir. 1954 yılında iplik üretim kapasitesi artırılarak 38.100 iğeye çıkarılırken dokuma tezgahı sayısı 37'den 87'ye çıkartılmış, 1960 yılında 176'ya ulaşmıştır (Elbas & Erdönmez, 2015).

Şekil 5.6 Merinos koyunundan üretilen kamgarn ipliği (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Dokuma kısmının gelişmesinden sonra 1946 yılında İstanbul Defterdar Fabrikası'ndan makineler getirilmiş ve bu makinelerle apre ihtiyacı Merinos bünyesinde çözülmeye başlanmıştır. Gittikçe artan donanımları ile birlikte Merinos Tekstil Fabrikası, Ortadoğu ve Balkanlar'da en büyük entegre kumaş fabrikası olmuştur. Kumaş üretimine geçtikten sonra artan ürün kalitesiyle birlikte, ilk olarak 1951-52 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne yünlü kumaş ihracatı gerçekleştirilmiştir (Elbas & Erdönmez, 2015).

Bursa Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'nin 72.000 metrekarelik alan içerisinde iplik üretimi, tefrik ve yün yıkama gibi bölümlerin yer aldığı fabrika binası, elektrik üretim merkezi, yemekhaneler, müdüriyet, kantin, revir, ambarlar yer almaktadır. Ayrıca, o zamanlar başka hiçbir fabrikanın sahip olmadığı imkanlara sahip olup, çalışanlarına sunan, Merinos Tekstil Fabrikası'nın tesisi sahip olduğu tenis kortu, yüzme havuzu, sinema salonu, futbol sahası, çalışanların çocukları için kreş gibi farklı sosyal donatı alanlarını bünyesinde bulundurarak, sosyal ve kültürel anlamda çağdaş bir çalışma anlayışı geliştirmiştir (Sarığöz, 2018).

Şekil 5.7 Fabrika kreşinden bir kare

(Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediye Arşivi)

Şekil 5.8 Yemekhaneden bir görüntü (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Şekil 5.9 Merinos Futbol Takımı (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

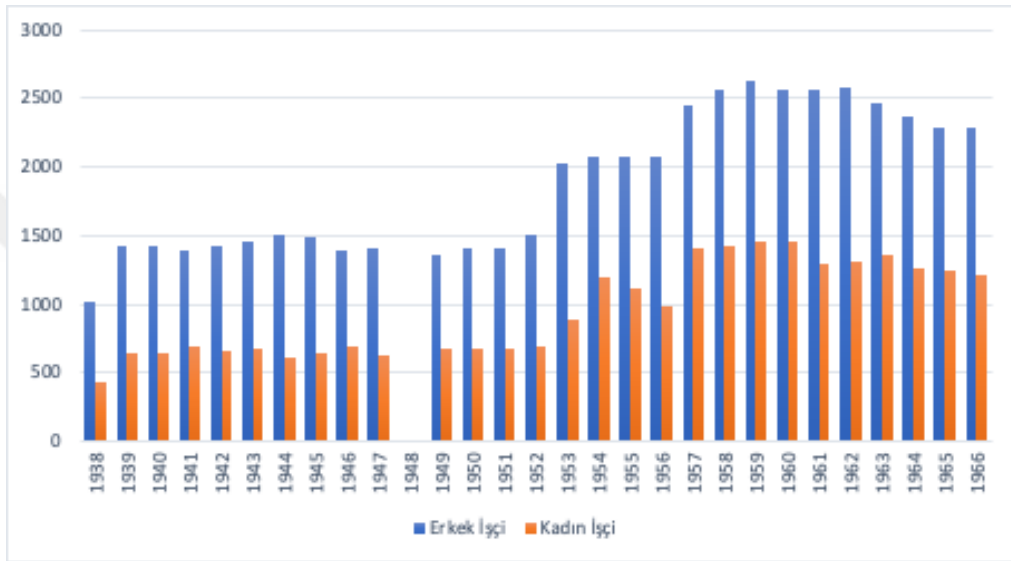
Gittikçe artan şehir nüfusu ile birlikte Merinos Tekstil Fabrikası'nın elektrik sistemi yetersiz kalmaya başlamış, bunun üzerine de fabrikanın kendi elektrik ihtiyacını karşılaması amacıyla Merinos elektrik santrali kurulmuştur. Mudanya- Bursa Demiryolu Hattı'nın üzerine kurulan enerji santrali, 1953 yılında iki dizel jeneratörün daha eklenmesiyle 3,15 MVA olan elektrik gücü 6,3 MVA'ya çıkmıştır. 1973 yılına dek şehrin en çok elektrik tüketiminde bulunduğu saatlerde Merinos enerji santralinin jeneratörleri de devreye girerek Bursa genelindeki elektrik ihtiyacı karşılanmıştır (Elbas & Erdönmez, 2015).

Şekil 5.10 Fabrikanın enerji ihtiyacını karşılamak için yapılan Enerji Santrali (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediye Arşivi)

Kurtuluş Savaşı, I.Dünya Savaşı gibi tahribatı yüksek olan tarihi olaylardan sonraki ülkenin ekonomik koşullarına göre ve Bursa'nın ipek dokumasındaki geçmişi sayesinde işçi bulmakta zorlanılmamıştır. Osmanlı Dönemi'nden beri devam eden ipek dokumacılığı sayesinde kentte dokuma konusunda bilgi sahibi ve nitelikli iş gücü bulunmaktadır. Kurulduğu 1938 yılında toplam 1442 işçi sayısının 1010'u erkek işçiden, 432'si kadın işçiden oluşan Merinos Tekstil Fabrikası, gittikçe artan kadın işçi oranı ile kadınlara istihdam sağlanmıştır (Şekil 5.11). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde

gerçekleştirilen endüstrileşme girişimlerinde kadın istihdamının en çok gerçekleştiği sanayi yatırımı Merinos Tekstil Fabrikası olmuştur. 1938, 1944, 1953-58 ve 1976 yıllarında fabrikanın yerleşkesinde değişiklikler olmuştur. Fabrikanın toplam alanında artma gerçekleşmiş ve eklenen yeni yapılarla toplam inşaat alanında da artma olmuştur. Bunun sonucunda daha fazla kişiye iş imkânı sağlanmıştır. 1980li yıllara dek Merinos Fabrikası Bursa'nın en fazla istihdam sağlayan ve en fazla vergi verebilen kuruluş olarak Bursa ekonomisine de büyük katkı sağlamıştır (Sarığöz, 2018).

Şekil 5.11 Fabrikanın kadın ve erkek işçilerinin yıllara göre oranlarını gösteren grafik (Kaynak:Ali Sarığöz'e ait yüksek lisans tezindeki verilerden yararlanarak çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

Şekil 5.12 Fabrikanın kadın çalışanları (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi, çalışanlarının sosyal hakları konusunda duyarlılığı olan bir kuruluş olmuştur. Yaptıkları işlere göre, hesaplanarak maaşları artan çalışanlara kuponlar verilmektedir. Çalışanlar bu kuponlar ile Sümerbank'a ait ürünlerden alabilme imkanına sahip olmaktadır. Çalışanlarına doğum, ölüm gibi yardımları da olan Merinos ayrıca kredi kooperatifinden kredi talebinde bulunan çalışanına, daha sonra maaşlarında kesintiler yapmak üzere kredi vermiştir. Bu gibi yardımlarla, çalışanlarının hayatını kolaylaştırmıştır (Üner, 2016). 8 Aralık 1937 tarihinde özelleştirme sürecinden geçerek Sümerbank Holding A.Ş. olarak yeniden yapılandırılan Sümerbank'tan sonra 1938 yılında Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'nde holding haline getirilerek özelleştirilmesine hazırlık yapılmıştır.

20.yüzyılın son yıllarında Kamu İktisadi Kuruluşları (KİT)'in özelleştirilmesi aşamasında Sümerbank'ta fikir ayrılıkları oluşmuştur. Bu fikir ayrılıklarından dolayı bankacılık bölümü kurumdan ayrılmış ve fabrikanın finansman kaynağı kalmamıştır. Bu sebeple, Sümerbank Holding bünyesinde, Merinos Yünlü Sanayi İşletmesi A.Ş. olarak yer almıştır. 14 Kasım 2000 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından işletmenin toplam 314.569 metrekarelik arazisiyle taşınmazlarının, öncelikle eğitim, halka açık kültür, sanat, spor ve rekreasyon işlevlerinde kullanılması amacıyla Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bedelsiz devredilmesine karar verilmiştir. Fabrikaya ait makinelerden

bir kısmının Organize Sanayi Bölgesi'nde yeni açılması planlanan fabrikalara nakline karar verilmiştir. Merinos Tekstil Fabrikası'nın belediyeye devrinin yer aldığı karar metninde yer alan "...asker ve sivil kuruluşlarla piyasa gereksinimleri çağdaş teknolojiler ve standartlarla karşılanacaktır" kararı yer almaktadır (Sarigöz, 2018).

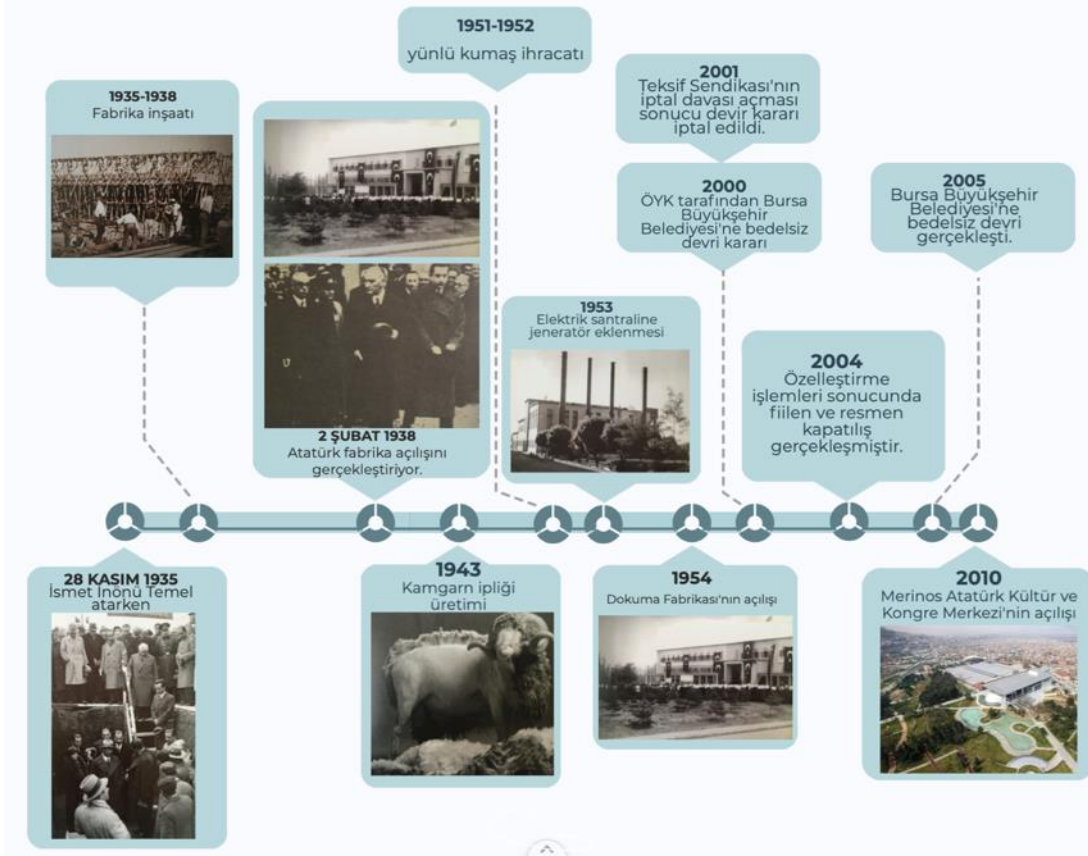
ÖYK'nın bu kararının ardından Teksif Sendikası Bursa II.İdare Mahkemesi'ne iptal davası açarak "Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi İşletmesi'nin kapatılarak, Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bedelsiz devredilmesi kararının kamu yararı ve hukukuna uygun bulunmadığı" gerekçesiyle 28 Eylül 2001 tarihli 2001-909 sayılı karar ile devir işlemlerini iptal etmiştir (Kaşıkçılar, 2015).

Cumhuriyet tarihinin ilk sendikalaşma çalışmalarının görüldüğü Merinos Fabrikası, ilk toplu sigorta sözleşmelerinin ayağı olmuştur. Fabrika işçilerinin bir araya gelerek oluşturduğu Bursa Merinos Yünlü Sanayi İşçileri Sendikası, 1947 yılında Bursa'da bulunan diğer tekstil fabrikalarının işçileriyle birlikte Bursa Mensucat Sanayi İşçileri Sendikasını kurulmasında yol gösterici olmuştur. 1951 yılında ülke çapında bir örgütlenme kararı alan Türkiye Tekstil ve Örne Sanayi İşçileri Sendikaları Federasyonu (TEKSİF)'nin kararıyla Bursa Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası ülkenin en güçlü sivil toplum kuruluşlarından biri haline gelmiştir (Sarigöz, 2018).

Özelleştirme sürecinin sonunda 23 Eylül 2004 tarihinde fiilen ve resmen kapatılmıştır. ÖYK'nın 25 Ekim 2004 tarihli 2004/104 sayılı ve 02.12.2004 tarihli 2004/116 sayılı kararıyla 15 Temmuz 2005 tarihinde Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bedelsiz olarak devredilmiştir (Üner, 2016).

Şekil 5.13 Bursa Mensucat Sanayi İş Sendikası (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Şekil 5.14 Merinos Tekstil Fabrikasının açılışından günümüze kadar önemli tarihlerin yer aldığı zaman çizelgesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

5.1.2 Merinos Tekstil Fabrikası'nın Yeniden İşlevlendirme Süreci ve Endüstri Mirası Açısından Önemi

Bursa'da 2 Şubat 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılışı gerçekleştirilen, Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait ilk sanayileşme atılımlarında önemli bir yeri olan Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası hem ulusal endüstri faaliyetlerinin temellerinden biri kabul edilmesi hem de ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda etkileri olan somut ve somut olmayan miras özelliğine sahip bir endüstri kuruluşu olmasından dolayı büyük öneme sahiptir.

Aktif olarak faaliyetini sürdürdüğü 66 sene boyunca, Bursa ilinde ekonomik olarak halka istihdam sağlamış ve ülke ekonomisinde dışa bağılılığın önlenmesi çalışmalarında önemli söz sahibi olmuştur.

Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi hakkında 2000 yılında çıkan Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na devir kararından sonra, fabrika çalışanları bir araya gelerek bu karara itiraz etmek amacıyla sendikalaşma hareketlerine başlamışlardır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşen ilk sendikalaşma hareketlerinden olan bu hareket sayesinde Merinos Tekstil Fabrikası, sosyal olarak etkileri endüstri mirası niteliği taşımaktadır. 2000 yılındaki devir kararının iptalini sağlayan sendikalaşma yaklaşımlarından sonra 2004 yılında, aktif bir şekilde çalışmaya devam ederken fabrikanın çalışması durdurulmuştur.

Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası'nın çalışması durdurulduktan sonra Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Fabrika binalarını kültür merkezine dönüştürme kararı alan Bursa Büyükşehir Belediyesi, Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi (Merinos AKKM) projesinin hayata geçirmiştir.

Eski fabrika binalarının bir kısmı fabrikanın müzesi olarak kullanılırken, bir kısmı kentin sosyal, kültürel ihtiyaçlarına hizmet edebilecek donatılarla işlevlendirilmiştir. Bursa Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası'nın üretim süreçlerinin işleme sürecini baştan sona kadar detayıyla anlatan bir müzeye dönüştürmüştür. Merinos AKKM sunduğu tüm hizmetler, kent içinde oluşturulan bir park alanıyla birlikte sunulmaktadır. Merinos Parkı, bugün sahip olduğu 208bin metrekarelik yeşil alanıyla kent içindeki yeşil alan ihtiyacının karşılanmasında yakınında bulunan Reşat Oyal Kültür Parkı ile karşılamaktadır.

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bedelsiz devrinden sonra kapsamlı restorasyon çalışmaları yapılmıştır. 307 bin metrekarelik yeşil alanıyla birlikte Merinos Parkı ve restorasyon çalışmalarının tamamlanması sonucunda, tescilli binalar korunarak 6 Haziran 2010 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi (Merinos AKKM)'nin açılışı gerçekleştirilmiştir. Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi, Merinos Parkı içinde bulunan iki önemli yapıdan oluşmaktadır. Bu yapılar, Merinos Tekstil Fabrikası restore edilerek Kültür Merkezi'ne dönüştürülürken, yeni yapılan bina Kongre Merkezi olarak işlevlendirilmiştir (URL-20).

Şekil 5.15 Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi'nin güncel uydu görüntüsü (Google Earth uydu görüntüsü üzerinde çalışma kapsamında hazırlanmıştır.)

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bedelsiz devir işlemi tamamlandıktan sonra, fabrikanın mevcut yapı stoğu değerlendirilmesine karar verilmiş ve Merinos Kentsel Dönüşüm Projesi çalışmalarına 2005 yılında başlanmıştır. Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, proje boyunca önemli bir rol oynayarak 55 yapının envanteri çıkarılmış, 11 tanesinin tescili yapılarak korunması kararı verilmiştir. Fabrikanın mevcut ağaçları ve bitkisel çeşitliliği korunmuştur. Merinos AKKM, 7600 metrekarelik bir fuar alanına sahiptir. 7100 metrekarelik açık sergi alanı, 1000 metrekarelik açık fuaye alanı, 750 metrekarelik üç tane sergi galerilerine ayrılmış sergi salonları, 460'ı kapalı, 300'ü açık olmak üzere toplamda 760 araçlık otopark alanına sahiptir.

Şekil 5.16 Merinos Parkı (URL-17)

Çeşitli uluslararası ve ulusal festivallerin düzenlendiği sahneleri, 1623 koltuklu Osmangazi Salonu, 1000 kişi kapasitesine sahip Yıldırım Bayezid Salonu, 813 kişilik Orhangazi Salonu ve 400 koltuk kapasiteli Hüdavendigar Salonu kongrelerin düzenlendiği salonları vardır. Fuar alanlarıyla birlikte geleneksel el sanatları eğitim merkezi, konservatuar, Araştırma ve Uygulama Merkezi, Müzik Kültür Merkezi, Bursa Kent Konseyi, Kent Gençlik Konseyi, tekstil restorasyon atölyeleri, kafeterya ve restoranlar içeren park alanı, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, Bursa Merinos Enerji Müzesi, Bursa Göç Tarihi Müzesi ile Bursa'nın kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecek alanlar oluşturulmuştur (URL-17).

Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi'nde yer alan Atatürk Kongre Merkezi 11.135 metrekarelik yapısıyla birçok ulusal, uluslararası etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 5.17 Merinos AKKM Alan Kullanımını Gösteren Plan (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

Şekil 5.18 Merinos Fuar Alanı (URL-18)

Şekil 5.19 Merinos AKKM'de yer alan Orhangazi Oditoryumu (URL-19)

Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'ne ait çeşitli dönemlere ait makinelerin olduğu envanter stoğunun Bursa Müze Müdürlüğü tarafından incelendikten sonra, belirli bir döneme tanıklık eden ve hem yerel hem de ulusal ekonominin gelişmesine ve yerel kültürel dokunun oluşmasına katkısı olan fabrikanın anısına bir müze kurulması hedeflenmiştir. Merinos Tekstil Sanayi Müzesi'nin kuruluş amacı, tekstil sanayisiyle somut ve somut olmayan tekstil sanayisine ait değerleri gelecek nesillere aktarmaktır. Fabrikanın belediyeye geçiş aşamasında eski fabrika çalışanlarının desteği ile 7000 metrekarelik 2 katlı binada yapılarak, 14 Ekim 2011 tarihinde ziyarete açılmıştır. Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'ne 1930,1950 ve 1970'li yıllarda Almanya, İngiltere, İsviçre ve İtalya'dan getirilen, Avrupa'nın sanayi mirası niteliği taşıyan yaklaşık 80 tane makine müzede koruma altına alınmıştır. Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi'nde yıllarca iplik, kumaş üretimini sağlayan makineleri anlatan donanımlar, fotoğraflar ve heykeller ile ziyaretçilerine gerçekçi deneyim yaşatmak hedeflenmiştir.

Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi'nde, 1938 yılından 2000 yılına dek 17500 kayıtlı olan çalışanların olduğu sicil defteri, 1967-1985 senelerinde çalışanlara dağıtılan

Merinos Aylık Bültenlerinden örnekler, ham yünün işlenerek nasıl konfeksiyon ürününe dönüştüğünü sergileyen alanlar bulunmaktadır.

Şekil 5.20 Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi'nden bir görsel (URL-20)

Şekil 5.21 Merinos Tekstil Fabrikası'nın Müdürleri (Kaynak: Üner,2016).

DİĞERİ EV ADRESİ		TAKSİTİ	KURUMU	KAYIT ALIŞ BİLGİLERİ BAŞVURU TARİHİ ÜCRETİ	SİG SİG TARİHİ VE BİLGİLERİ	İŞ BİLGİLERİ	ŞİFRESİ
Mehmet Emin mevl Tutulu No: 211 Sığırcı Mah.	Sığırcı Mah.		27-3-1983		19.03.1983	Enaklı	
Osman İsmail Çeltik 74 Kuvayı Milliye No: 41 BURSA	Sığırcı Mah.		27-3-1983				
Emine Akalın Kuvayı Milliye Cad. No: 122 BURSA	Appe		20-1-1983				
Kandemir Mah. Yasemin Sk. No: 15 BURSA	Yasemin Sk.		13-10-1983		22-11-1985	Tekstil Sanayi 22. Ad.	
Abdullah Mah. Alp Beyler Mah. BURSA	Alp Beyler Mah.		14-10-1983		19-3-1987	Devamı	
Koşulu Mah. Uludağ Mah. No: 16 BURSA	Tekstil Mah.		21-10-1983		20-7-1984	Kendi Fotoğrafı	
Koşulu Mah. Servis Mah. BURSA	Tekstil Mah.		26-10-1983		26-1-1982	20/0 Ad.	
Koşulu Mah. Servis Mah. BURSA	Sığırcı Mah.		1-11-1983	7. kamar 1-11-1986	21-3-1987	Devamı-111	

Şekil 5.22 Sicil Kayıt Defteri (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Merinos koyununun yetiştirilip yün elde edilmesinden, daha sonrasında elde edilen yünün çeşitli işlemlerden geçirilip kumaş olmasına dek olan üretim sürecinin canlandırmasının da yer aldığı Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, endüstri mirası bağlamında 2011 yılında Sivillay Büyük Ödülü'ne, ardından 2012 yılında da Tarihi Kentler Birliği Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür (Küçüközdemir Aydın, 2016). Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi, fabrikanın açılış tarihi olan 2 Şubat tarihinde her yıl, Bursa Kent Konseyi tarafından kutlanmaktadır.

Merinos AKKM Projesi kapsamında gerçekleştirilen müzelerden bir diğeri merinos Enerji Müzesi'dir. Fabrika, aktif olarak çalıştığı yıllar boyunca kendi elektrik ihtiyacını karşılayabilmiş aynı zamanda çalışma saatlerinden sonra Bursa'nın elektrik ihtiyacını karşılamak için devreye giren Merinos Elektrik Santrali'nin yerinde, orijinal haline sadık kalınarak, müze haline getirilmiştir. 7 Eylül 2012 yılında açılış gerçekleşen müzede, elektriğin üretim süreçlerinin aşamaları gösterilirken, güncel yenilebilir enerji kaynaklarının verimli üretimi, kullanım alanları gibi öğretici bölümler içermektedir (Üner, 2016).

Şekil 5.23 Merinos Enerji Müzesi (URL-21)

Türkiye Cumhuriyet ilk yıllarındaki sanayi yatırımlarından biri olan Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi 1938 yılında çalışmaya başladığında, 16.140 eğirme ve 7000 katlama iğlik bir iplik fabrikası olarak faaliyet göstermiştir. 1963 yılından sonra hızlanan sanayileşme sürecinde Bursa'nın ekonomisine önemli katkı sağlayan kuruluş olmuştur.

Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi faaliyet gösterdiği 66 sene boyunca hem yerel ekonomiye hem de ulusal ekonomiye önemli katkılarda bulunmuştur. Ulusal olarak yünlü tekstil sanayisinin sembol kuruluşlarından olarak ekonomik kalkınma da önemli rol üstlenmiştir.

Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi kendisinden sonra kurulacak olan ya da kurulması planlanan işletmeler için kadın işçi istihdamı konusunda bir örnek temsil etmektedir. İşçilerin kendilerini savunma haklarının olduğunun bilincinde olan ve bu amaçla bir araya gelmelerine saygı duyan bir kuruluş olduğu içinde sendikalaşma hareketlerinin ilk ortaya çıktığı yerlerden biridir. Bu sebeple, Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi sosyal etkileri açısından da endüstri mirası değeri taşımaktadır.

5.2. İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası Örneği

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında gerçekleştirilen sanayileşme hareketleri kapsamında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda yer alan endüstri sektörlerinde yatırımlar yapılması planlanmıştır. Öncelikli olarak, halk tarafından en çok tüketilen ve ithalat sonucu elde edilen sektörler ile ilgili sanayi tesislerinin kurulması için çalışmalara başlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yabancı ülkelerden yüksek ücretler karşısında ithal edilen ve kullanım alanının genişliğinden dolayı "kâğıt" üretimine çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple, gerçekleştirilecek ilk sanayi yatırımlarından biri kâğıt ve selüloz sektöründe olmasına karar verilmiştir.

Yerli kâğıt üretimi için kurulması amaçlanan endüstri yapılarına uygun yer seçimi konusunda, Türk ve Alman uzmanların bir araya gelmesiyle ulaşılan heyet fabrikanın yeri için Kocaeli ilinin merkez ilçesi olan İzmit ilçesini belirlemiştir. Tesis için uygun yerin belirlenmesinde, alanın jeomorfolojik, topografik, hidrografik ihtiyaçlarına en az çaba ve masraf ile karşılık verebilecek bir alan seçilmesine dikkat edilmiştir. Dikkat edilen bu alanlar sayesinde hammadde temini daha hızlı ve uygun sağlanabilecektir.

Şekil 5.24 SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası'ndan önce fabrika yerleşkesi (URL-22)

Aynı zamanda Kocaeli ilinin Asya ve Avrupa kıtalarının birleşiminde önemli bir noktada yer alması ve ulaşım ağının elverişli olduğu bir güzergahta bulunması da kâğıt

ve selüloz sanayisi tesisi için İzmit'in tercih edilmesinde etkili olmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda kurulan İzmit SEKA Selüloz ve Kâğıt Fabrikası, Kocaeli'nin merkezinin batısında, Yenidoğan Mahallesi ve Kozluk Mahallesi'nin sınırlarında, D-100 Karayolu'nun güneyinde yer almaktadır. Yaklaşık 121 bin 864 metrekaarelik bir alanda kurulan SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası'nın doğusunda Devlet Malzeme Ofisi, güneyinde ise Marmara Denizi bulunmaktadır (Konak, 2019).

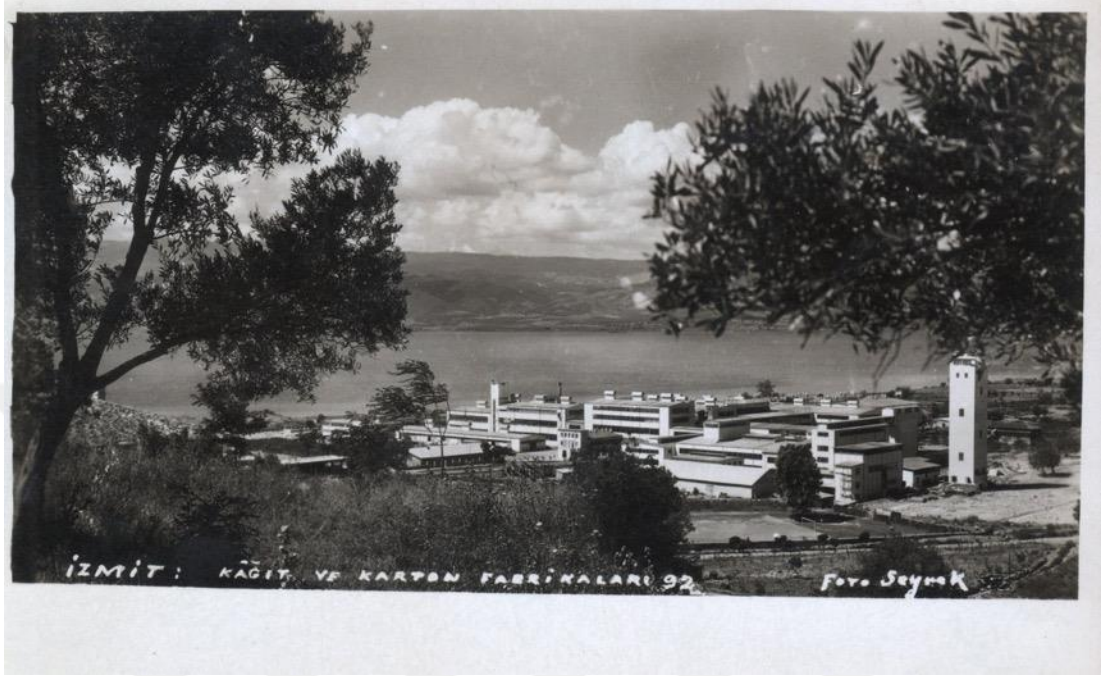
İzmit SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası, Erken Cumhuriyet Dönemi sanayileşme yatırımları açısından önemli bir yeri olan endüstri kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Faaliyette olduğu süre boyunca yerel ve ulusal ekonomiye katkıları, sosyal, kültürel ve toplumsal etkileri ile endüstri mirası niteliği taşımaktadır.

5.2.1. İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası'nın Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ekonomide benimsenen devletçilik ilkesi kapsamında ekonomide dışa bağıllığı azaltmak amacıyla ithalat yoluyla elde edilen ürünlerin yerel olarak üretimine geçilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda, devletin yatırımlar yapması için belirlenen sanayi sektörlerinden öncelikli olarak halk tarafından en çok tüketimi gerçekleştiren ve ithalatına yüksek meblağlar ödenen sanayi kollarından biri olan kâğıt ve selüloz sanayisi ile ilgili çalışmalarda başlanmıştır.

O dönemde Fransa'da bulunan Grenoble Üniversitesi Fransız Kâğıt Mühendisliği bölümünde eğitime devam eden ve 1927 yılında bölüm birincisi olarak Kâğıt Mühendisi unvanını elde eden Mehmet Ali Kağıtçı, kağıtçılık ile ilgili birçok çalışmalar yapmıştır. Fransa ve Almanya'da farklı kâğıt fabrikalarında çalışarak, tecrübeler kazanan Mehmet Ali Kağıtçı, kağıtçılığın önemini anlatan makalelerini bir kitap haline getiren Mehmet Ali Kağıtçı, kâğıt sanayisinin yerli üretim açısından mümkün olduğuna dikkat çekmiş ve bu alanda sanayi yatırımlarının yapılmasını savunmuştur. 22 Kasım 1928 tarihinde, Türk Ocağı'nda bir konuşma yapan Mehmet Ali Kaşıkçı bu konuşmasında, senede neredeyse 5 milyon liranın kâğıt ithalatına harcandığını, ülke çapında kâğıt üreten bir sanayi kuruluşunun maliyetinin ise bu meblağın beste biri kadar bir meblağa mal olacağına vurgu yapmıştır. Yerli kâğıt üretimi için gerekli hammadde ve enerji kaynaklarına ülkece sahip olunduğunu düşünen Mehmet Ali Kağıtçı, bu konudaki çabalarının sonucunda 8 Aralık 1929 tarihinde Ankara'ya resmi olarak davet edilmiştir. Ekonominin yerli üretim dönemine

geçilmesi için çalışmalar yapan İktisat Bakanlığı'nca yerli üretimi arttırmak ve desteklemek amacıyla hazırlanan sanayi programında Kağıtçılık ile ilgili raporu Mehmet Ali Kağıtçı hazırlamıştır. 3 Mart 1933 tarihinde kurulan Sümerbank'a 1934 yılında kâğıt ve selüloz sanayisi için yatırım yapma imkânı verilmiştir.

Şekil 5.25 İzmit SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası (URL-23)

Mehmet Ali Kağıtçı, o dönemin İktisat Bakanı olan Celal Bayar ile görüşerek yerli kâğıt üretimi ile ilgili fayda ve zararlardan bahsederek, bakanı ikna etmiştir. Sümerbank, kendisine verilen görev dahilinde devlet eliyle Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı kapsamında sanayileşme girişimlerini gerçekleştirmek için çalışmalara başlamıştır. Mehmet Ali Kağıtçı 1934 yılında Sümerbank'ta çalışmaya başlamıştır. 14 Ağustos 1934 tarihinde temeli atılan İzmit SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası 1936 yılında tamamlanmıştır (Konak, 2019).

18 Nisan 1936 tarihinde 1 numaralı kâğıt makinasından ilk yerli kâğıt üretimi gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Atatürk SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası'nda üretilen ilk yerli kağıtla basılan Ulus Gazetesi'nin 19 Mayıs 1936 tarihli bayram ekini inceleyerek, üretilen yerli kağıt için "medeniyet hamuru" tabirini kullanmıştır. 1934 yılında dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve İktisat Bakanı Celal Bayar tarafından temeli atılan İzmit SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası'nın planı Alman Gutchoffnungshütte firması tarafından yapılmıştır. İlk olarak kâğıt fabrikasıyla birlikte hamur ünitesinden oluşan iki ana birim ve kazan dairesi, güç santrali, küçük tamirhane,

yemekhane gibi birimlerden oluşan fabrika, yaklaşık 20 ay sonunda tamamlanmıştır. Deneme üretiminden sonra, fabrikanın 6 Kasım 1936 tarihinde dönemin İktisat Bakanı Celal Bayar tarafından resmi açılışı gerçekleştirilmiştir.

Şekil 5.26 14 Ağustos 1934 yılında gerçekleşen fabrika temel atma töreninde İsmet İnönü konuşma yaparken (Sarigöz,2019)

Şekil 5.27 18 Nisan 1936 tarihinde ilk yerli kağıt üretimi sırasında Mehmet Ali Kağıtçı ve yetkililer (URL-24)

Fabrikanın temel atma işleminde sonra birinci kâğıt fabrikası arazisinde temel kazı çalışmaları yapılırken, arkeolojik kalıntılar bulunmuştur. Bulunan arkeolojik

kalıntılar, İstanbul Arkeoloji Müzesi ile İstanbul DAI-Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün arkeologları, fabrikanın inşaatın başlamadan evvel sahayı incelemek ve rapor hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Küçük ölçekte gerçekleştirilen tespit çalışmalarından sonra Roma dönemine ait önemli liman ve saray kalıntıları bulunmuştur. Daha sonra fabrikanın inşaatına başlanılmış ve arkeolojik kalıntılar ile ilgili detaylı çalışmalar yapılamamıştır. Daha sonraki yıllarda, fabrika inşaatı sırasında tespit edilen arkeolojik kalıntılar için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na ait 19.06.2003 tarihli 9848 sayılı karar sayesinde 3.derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. SEKA mülkiyetinin dışında kalan bölge için koruma amaçlı imar planı 11.02.2005 tarihinde 412 sayılı karar ile Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır (Güzel, 2010).

Şekil 5.28 Fabrika inşaatı sırasında ortaya çıka arkeolojik kalıntılar (Güzel,2010)

121 bin 864 metrekarelik arazide, o dönem 30 bin 400 Lira 'ya tamamlanan İzmit SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası'nın adı, 1938 yılında yürürlüğe giren 3460 sayılı kanunla Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi olarak değiştirilmiştir. 6 Kasım 1936'da gerçekleşen açılışından sonraki ilk yıllarında tek fabrika olarak hizmet vermiştir. Birinci fabrikanın açılışından hemen sonra 1936 yılında, II. Kâğıt ve Selüloz Fabrika'sının temeli atılmış ve 24 Temmuz 1944 tarihinde II. Kâğıt Fabrikası'nın

açılışı gerçekleşmiş ve üretime başlamıştır. 1945 yılında da Selüloz Fabrikası üretime başlamıştır. Gittikçe artan üretim talepleri ile özellikle 1950 ve 1980 yılları arasında fabrika tesisinde hızla bir yapılaşma gerçekleşmiştir. 1954 yılında Üçüncü Kağıt Fabrikası, 1957 yılında Dördüncü Kağıt Fabrikası ve 1960 yılında Beşinci Kağıt Fabrikası ve tesisleri hizmet etmeye başlamıştır (Çömlekçioğlu Kartal, 2009).

Şekil 5.29 1936 yılında SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası (Güzel, 2010).

1950’li yıllarda iktidarda değişiklikler meydana gelmiş, sonucunda iktidara gelen Demokrat Parti, izlenen ekonomi politikasında değişikliklere gidilmiştir. Devletçilik ilkesi kapsamında devlet desteği ile gerçekleşen sanayi yatırımları, liberal ekonomi politikaları ile gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu gelişmeler dahilinde, Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi, Sümerbank’tan ayrılmış ve yeni bir kamu iktisadi teşebbüsü olmuştur. 21 Haziran 1955 tarihinde 6560 sayılı Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları (SEKA) İşletmesi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile birlikte SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası resmi olarak SEKA adını almıştır (Keleş Taylak, 2019).

Şekil 5.30 1970 yılındaki SEKA'ya ait hava fotoğrafı (Güzel,2010)

1970’li dönemlerinde en verimli zamanlarını yaşayan SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası sayesinde üretilen kağıtlar, kağıt kullanımı temeline dayalı eğitim, öğretim, iletişim, haberleşme gibi sektörlerin yanı sıra maden sektörü, ulaşım, ticaret, alışveriş, enerji, taşımacılık gibi farklı sektörlerde de kullanılarak birçok farklı alana hizmet sağlanmıştır (Konak, 2019).

Kâğıt ve karton üretimi için gerekli olan selüloz ve odun hamuru gibi hammaddeleri kendi bünyesinde karşılayabilen SEKA, 1980 yılından sonra, özel sektörün kağıt sanayisinde üretime ağırlık vermesi ve artan küreselleşme hareketleri ile küçülmeye başlamıştır. Gittikçe eskijen makineler ile özel sektörde kullanılan teknolojilerle rekabet edememesi, işçi sayısındaki fazlalık gibi sebepler ile birlikte artan “özelleştirme” söylemleri etkisini SEKA’da 1980li yıllarda göstermeye başlamıştır (Güzel, 2010).

2000’li yıllara gelindiğinde SEKA Kâğıt Fabrikası’nın kullandığı makinelerin teknolojik olarak geride kalması, ihtiyaç olan kapasite artırımını için çalışmaların yapılmaması gibi sebeplerle eskisi gibi verimli işletilememiştir. Ayrıca 1990’lı yıllarda artan özelleştirme girişimleri, devlet kontrolündeki üretim mekanizmalarının yerini dış ticaret ile uluslararası sermayeye dayanan ekonomi modelinin öne çıkması gibi sebeplerle 1980’li yıllarda başlamıştır. Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) 06.12.1997 tarihli 1997/57 sayılı kararına dayanarak özelleştirmeye alınan SEKA; 15.07.1998 tarihli 1998/51 sayılı kararla Özelleştirme Programı kapsamında alınmıştır. 1998 yılında Ana Sözleşme ’de değişiklikler yapılarak; Müesseseler, işletmeye; KİT statüsü, Anonim Şirket statüsü haline gelmiştir. Sonrasında aynı yıl, ÖYK tarafından kapatılmasına karar verilen SEKA Kağıt Fabrikası, halkın ve fabrika çalışanlarının yoğun tepkilerine karşılık özelleştirme kapsamından çıkartılmıştır (Konak, 2019).

5.2.2. İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası’nın Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve Endüstri Mirası Açısından Önemi

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ekonomide dışa bağılılığın asgari düzeye indirilip, yerli üretime dayalı ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla gerçekleştirilen sanayi yatırımları arasında önemli bir yeri olan İzmit SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası’nın 1998 yılında ÖYK tarafından alınan kararla kapatılmasına karar verildikten sonra Selüloz-iş Sendikası’ndan 1671 işçi örgütlenerek 2 Ekim 1998 tarihinde direnişe başlamışlardır. Direnen işçiler ÖYK tarafından alınan kapatılma kararının iptaline dair yazının yayımlanması gerçekleşmeden direnişlerini sonlandırmayacaklarını söylemişlerdir.

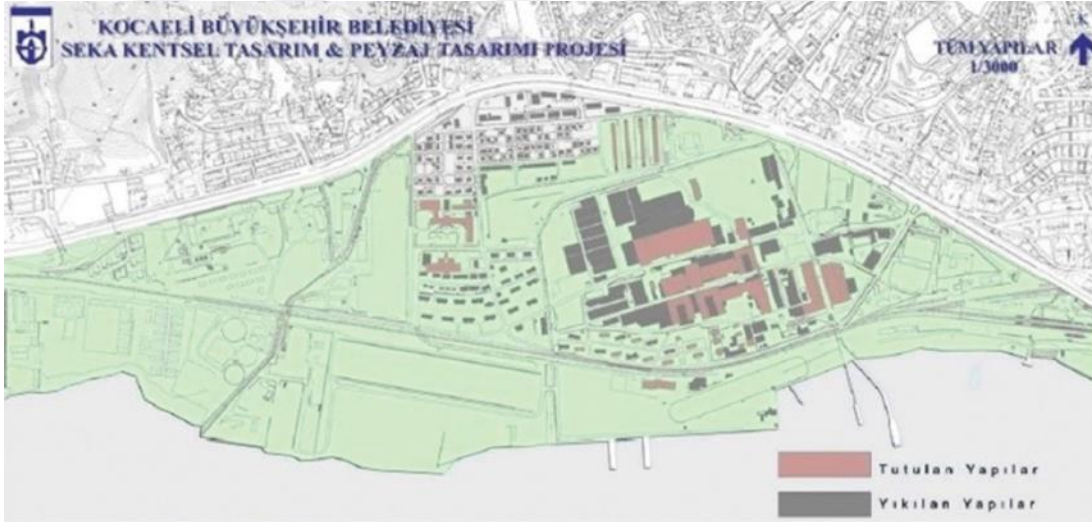
Şekil 5.31 SEKA işçilerinin kapatılma kararına karşı direnişleri (URL-25)

Şekil 5.32 Kapatılma kararından sonra fabrika önünde bekleyen işçiler (URL-26)

Kapatılma kararından sonra, İzmit SEKA Fabrikası çalışanlarının yanında SEKA'nın diğer illerde olan fabrikalarının işçileri de bu direnişe katılmış, böylece ulusal düzeyde bir eylem gerçekleşmiştir. 30 gün boyunca süren direniş hareketinin ardından ÖYK kapatılma kararını iptal etmiştir.

ÖYK tarafından alınan Resmî Gazete 'de yayımlanmayan, 8 Kasım 2004 tarihli 2004/110 sayılı kararla, İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası'nın 27 Ocak 2005 tarihinde kapatılmasına karar verilmiştir. 10 Mart 2005'te Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devir işlemi gerçekleşen SEKA Kağıt Fabrikası'na ait 1 milyon 156 bin metrekarelik alanın, halka açık yeşil alanlar ve rekreasyon alanları için kullanılmasına olanak sağlayan bir proje ile değerlendirilmesi şartıyla devri gerçekleşmiştir (Çömlekçiöglu Kartal, 2009).

Şekil 5.33 SEKA Kağıt Fabrikası için tasarlanan Kentsel Tasarım Projesi (Muşkara & Tunçelli, 2019)

Kocaeli Büyükşehir Belediye'sine devredildikten sonra 1 milyon 350 bin metrekarelik rekreasyon odaklı, endüstriyel park projesi olan SEKA Park Projesi'nin ilk etabı 2007 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında, liman bölgesinde körfez boyunca kamusal bir yeşil alan tasarlanmıştır. İkinci etapta, fabrikaya ait yapıların olduğu alanda yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, öncelikli olarak SEKA I. Kâğıt Fabrikası'nı korumaya yönelik etüt çalışmaları gerçekleştirilerek, yapının mimari ve taşıyıcı sisteminin mevcut durumunun yeniden kullanıma uygun olduğuna karar verilmiştir. Fabrika binasında üretim ünitesinin cephesindeki bozulmalara ve elektrik ünitesiyle işçilere ait soyunma odalarından

oluşan 1500 metrekarelik alanın yıkılarak, yeniden kullanılacak hale getirilmesi sağlanmıştır (Muşkara & Tunçelli, 2019).

Şekil 5.34 SEKA Kentsel Tasarım Projesi (URL-27)

SEKA Kâğıt Fabrikası için hazırlanan kentsel tasarım projeleri kapsamında, sahip olunan endüstri mirasına ait yansımaların korunarak, özgünlüğün korunmaya gayret edilmesi gibi prensipler belirlenmiştir. 2009 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin yürütücülüğünde, I. Kâğıt Fabrikası'nın Koruma, Onarım ve Yeniden İşlevlendirilmesi Projesi'ne başlanılmıştır. Bu proje kapsamında, endüstri mirasını korumaya yönelik belirlenen prensipler doğrultusunda: Kâğıt Fabrikası'nın Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi olmasına, Taşlı Değirmen Binası'nın Kağıt Müzesi'nin ek yapısına, Mekanik Atölye Binası'nın Bilim Merkezi Ek Yapısı olarak işlevlendirilmesine karar verilmiştir. Belirlenen ilkeler doğrultusunda SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası'nın faaliyet gösterdiği zamanlarda kullanılan makinelerin, cihazların, çeşitli tesisat düzeneklerinin korunmasına özen gösterilmesi hedeflenmiştir (Oğuz, Saygi, & Akpınar, 2010).

Şekil 5.35 SEKA Kentsel Tasarım Projesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

Şekil 5.36 SEKAPARK alanına ait hava fotoğrafı (URL-27)

SEKA Kâğıt Müzesi'nin ilk bölümünde ziyaretçilere, İzmit'in Roma, Bizans, Osmanlı Devleti Dönemlerinden Türkiye Cumhuriyet'ine kadar olan fiziksel, sosyal değişimler fotoğraflar, minyatürler, gravürler ile anlatılmaktadır. Müze'nin sonraki bölümünde, Erken Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kurula SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrika 'sının tarihsel gelişimini anlatan görseller, resmi belgeler ve fotoğraflar ile SEKA'nın oluşum, gelişim ve kapatılma süreçleri hakkında ziyaretçilere bilgiler verilmektedir. Müzenin son bölümünde, SEKA'nın tarihi kimliği ile belleğini hissettirebilecek SEKA

Kağıt ve Selüloz Fabrikası'nın gerçek üretim makineleri ile çalışan işçi figürleri yer almaktadır.

Şekil 5.37 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)

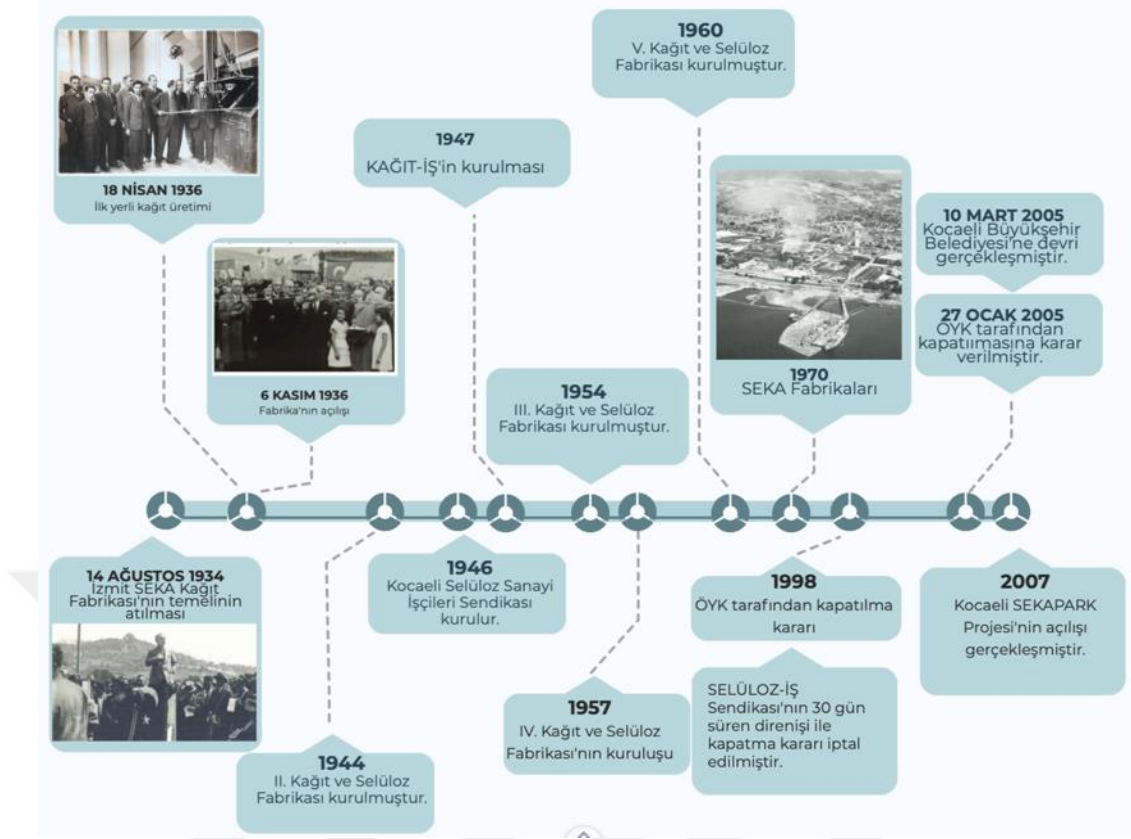
Şekil 5.38 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.39 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.40 SEKA Kağıt Müzesi (Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.41 SEKA Kağıt Fabrikası'nın günümüze kadar önemli tarihlerin yer aldığı zaman çizelgesi (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

5.3. Bölüm Değerlendirmesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında sermaye ve teknoloji açısından özel sektörün oluşumunun mümkün olmamasından dolayı sanayileşme yatırımları kamu olanakları ile gerçekleştirilmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde öncelikli olarak ekonomide dışa bağılılığın önüne geçebilmek adına çeşitli ekonomik girişimler planlanmıştır. Bu girişimlerden biri olan endüstrileşme hareketleri kapsamında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış ve bu plan kapsamında belirli sektörler konusunda yatırımların yapılmasına karar verilmiştir. Toprak sanayi, kimya sanayi, kendir sanayi, demir sanayi, süngercilik, kükürt sanayi, kâğıt ve selüloz sanayi, kamgarn sanayi ve pamuklu mensucat sektörlerine vurgu yapılmıştır. Bahsedilen sektörler için azami fayda ve işgücü ile hangi sektör için hangi ilde bir kamu yatırımı yapılacağı ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Devlet, halk tarafından hangisinin tüketim oranı yüksek ve ithalat yüzdesi fazlaysa öncelikli olarak o sektör ile ilgili girişimlerde bulunmuştur.

Tekstil ve dokuma sanayisi ile kâğıt ve selüloz sanayisi alanında olan tüketime ve ithalat oranının yüksek olmasından dolayı öncelikli olarak yatırım yapılan sektörlerden olmuşlardır. Çalışma kapsamında bu sektörlerle hizmet amacıyla gerçekleştirilen sanayileşme girişimlerinden Bursa’da yer alan kurulduğu zamanki adıyla Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi ile İzmit’te yer alan SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası incelenmiştir. Seçilen her iki örnekte, Erken Cumhuriyet Dönemi’ne ait ekonomik gelişmelerin odağında olan kuruluşlar olup, ülke ekonomisine önemli katkısı olan kuruluşlardır.

Merinos Tekstil Fabrikası faaliyet gösterdiği zaman diliminde hem Bursa’nın hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomisine önemli ölçüde katkısı olmuş bir sanayi kuruluşu olmuştur. Tekstil sanayisi için kaliteli hammadde ithalatının azalması, ulusal düzeyde yapılmasına olanak sağlayarak öncelikle ülke ihtiyaçlarına yönelik hizmet etmiştir. Daha sonra, üretilen ürünlerin ihracat sayesinde birçok ülkeye gönderilmesi sağlanmış ve hem yerel hem de ulusal anlamda kalkınma sağlanmıştır.

Merinos Tekstil Fabrikası, hizmet verdiği 66 sene boyunca Bursa için yüksek istihdam sağlamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleştirilen sanayileşme girişimleri kapsamında özellikle kadın çalışanların gerekliliğine inanan bir yaklaşımı olmuş, böylece kadınların da ekonomik özgürlüğünün olmasına ve ev ekonomilerine katkıda bulunabilmelerine imkân sağlamıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ekonomide dışa bağılılığın asgari düzeye indirilip, yerli üretime dayalı ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla gerçekleştirilen sanayi yatırımları arasında bulunan İzmit SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası hem yerel hem de ulusal ekonomik kalkınmada önemli bir yere sahiptir. Kâğıt ihtiyacının yerli üretimle karşılanabilmesiyle, oldukça yüksek olan kâğıt ithalatının önüne geçilmiştir. Kâğıt gibi eğitim- öğretim, haberleşme, iletişim gibi birçok alanda kullanımına ihtiyaç duyulan ana ürünlerden biriyken, bu ürünün yerli olarak ülke bünyesinde üretiminin gerçekleştirilmesi açısından SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikaları’nın Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında gerçekleştirilen sanayileşme girişimlerini anlatan önemli bir örnektir.

Yeni kurulan bir ülkenin kendi kendine yetebilmesi amacıyla gerçekleştirilen yatırımların hem ulusal hem yerel olarak ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel etkilerinin görülebilmesi adına önemli bir örnek olan SEKA örneği, endüstri mirası değeri taşıyan bir kuruluştur. Belirli bir döneme ait, girişimlerin ve yeniden oluşturma, yoktan var etme çabalarının önemli ürünlerinden olan SEKA Kâğıt ve Selüloz

Fabrikası, sahip olduğu geçmişi ile korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken en önemli endüstri miraslarından biridir.

SEKA Kâğıt Fabrikası'nın inşaatı sırasında gerçekleşen kazı çalışmaları ile bulunan çeşitli arkeolojik kalıntıların olması, SEKA'nın yerleşkesinin arkeoloji ve planlama bilim dallarının işbirliği içerisinde değerlendirilmesine imkan sağlamaktadır.

Çizelge 6 Merinos ve SEKA'nın ortak özelliklerini gösteren tablo (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.)

-
- Erken Cumhuriyet Dönemi sanayileşme hareketi,
 - I. Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında belirlenen ana sektörlerden birine hizmet etmekte,
 - Yerli üretimde başarılı,
 - Yüksek istihdam sağlayan, kadın istihdamına önem veren,
 - Sahip olduğu tesisi içerisinde işçi ve yakınlarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek kreş, okul gibi kurumlar ile spor kulüpleri, sinema salonları gibi sosyal mekanlara sahip olmaları,
 - İşçiler arasında sendikalaşma hareketleri,
 - Bulunduğu ilin en birincil ekonomi kaynağı olmaları,
 - Sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel yapıya etkilerinin olması, gibi özellikler ile her iki örnekte de görüldüğü için ortak özellikler olarak belirlenmiştir.
-

6 SONUÇ

Endüstri Devrimi ile birlikte kentlerde artan endüstrileşme hareketleri sonucunda tarımsal üretime dayanan ekonominin yerini mekanik üretime dayalı ekonomi almıştır. Artan teknolojik gelişmeler sayesinde kentlerde birçok endüstri yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Belirli bir ihtiyaca yönelik inşa edilen yapılar hem işlevleri bakımından hem de inşa edildiği döneme ait fiziksel, sosyal ve toplumsal hayata dair önemli bilgiler içermektedirler. Endüstri Devrimi ile birlikte üretim biçiminde gerçekleşen değişiklikler üretim yapılarını da büyük oranda etkilemiştir. Kırsal alanlarda gerçekleştirilen tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile küçük ölçekte el gücüne dayalı atölyelerin yerini fabrikalar gibi endüstri yapıları almıştır. Ancak zaman içinde, Endüstri Devrimi ile başlayan kentlerdeki sanayileşme hareketleri zaman içinde artan teknolojik gelişmeler ve ekonomik gelir kaynak tercihlerindeki değişikliklerle birlikte endüstri yapılarının kullanılmasının azalmasına sebep olmuştur. Makine gücüne dayalı üretim biçimlerine, sanayiye odaklı ekonomi yerini hizmet sektörü odaklı hale bırakmaya başlamıştır. Ekonomik odağın yer değiştirmesiyle, ekonomik ömrünü tamamlayan endüstri yapıları kullanılmaz olmuş, giderek işlevlerini yitirmişlerdir.

Endüstri yapılarının üreteceği ürün ve elde edilme şekillerine göre yer seçimi gerçekleştiğinden, genelde enerji kaynağı olarak kullanmak için su kenarları ya da hammadde kaynaklarına yakın alanlar seçilmiştir. Ancak, bu yapıların zaman içinde işlevlerini yitirmeleriyle köhnemiş ve bakımsız kalmışlar çoğunluklu şehir içinde yer alan kullanılmayan âtil mekanlara dönüşmüşlerdir.

Belirli dönemlere tanıklık eden, o zamandan günümüze dek ulaşabilen tarihi yapılar, tarihi çevreler gibi somut kent bileşenleri ile o döneme ait sosyal, kültürel dokuyu yansıtan somut olmayan kent bileşenleri “kültürel miras” olarak değerlendirilmektedir. Endüstrileşme çabaları sonucunda oluşmuş, insanlık tarihini önemli derecede etkileyen Endüstri Devrimi’ne tanıklık etmiş ya da izini takip etmiş ve geleceğe aktarılması istenen tarihi çevreler “endüstri mirası” olarak değerlendirilmektedir. Nizhny Tagil Tüzüğü’ne (2003) göre, “tarihsel, mimari, teknolojik, sosyal ya da

bilimsel değeri olan endüstriyel mirasın maddi kalıntıları” olarak tanımlanan endüstri mirası kavramı somut olanlar ile birlikte somut olmayan miras değerlerini de içermektedir. Tarihi değere sahip endüstri yapılarının korunarak, gelecek nesillere aktarılması için endüstri mirası değeri taşıyan yapılar ve çevrelerine gereken önem verilmeli ve sürekliliğinin sağlanabilmesi gerekmektedir. Tarihi çevrelerde kentsel koruma yaklaşımları kapsamında değerlendirilerek, nasıl bir koruma yaklaşımı izleneceği belirlenmeli ve toplumsal hayata dahil edilmesi sağlanarak varlığını idame ettirmesi sağlanmalıdır.

Koruma olgusunun ilk aşamasında “neyin” korunmaya değer olduğu belirlenmelidir. Bu tez çalışması kapsamında koruma kavramı tarihi çevrelerde koruma ekseninde endüstri mirası alanlarına odaklı bir şekilde incelenmiştir. Tarihi çevrelerde korumayı sağlamak için öncelikle “neyi, ne için korumalı?” sorusuna yanıt vermek gerekir.

Kültür varlıkları bir toplumun geçmişinin somut belgeleri olarak nitelendirilebilir. Belirli bir döneme şahitlik etmiş, belirli bir zamana ait fiziksel, sosyal, ekonomik yapılar hakkında geçmişten günümüze yansımalar içeren kültür yapıları korunmaya değer miras alanları olarak toplumsal sorumluluk gerektirir. Geçmişten günümüze kadar ayakta kalabilen tarihi yapıların gün geçtikçe daha da değeri anlaşılmaya başlanmıştır. Tarihi değeri olan yapıların onarılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının öneminin kavranmasıyla birlikte oluşan kültürel miras kavramının nesilden nesile sürekliliğinin sağlanabilmesi için uluslararası çalışmalar yapılmıştır.

1964 yılında yayımlanan “Venedik Tüzüğü” ne göre, önemli tarihi olaylara şahitlik ederek o zamana ait yapıları bulunduran kırsal ya da kentsel alanlar, yapı bazında değil yapıların bulunduğu çevreler ile birlikte bütüncül olarak ele alınmalıdır. Bu sebeple, belirli bir döneme tanıklık etmiş tarihi bir yapıyı korumak amacıyla gerçekleştirilmesi amaçlanan restorasyon uygulamalarının, yer aldığı tarihi çevresiyle entegre bir şekilde onarılması ve tarihi bütünlüğünün bozulmaması hedeflenmelidir.

Kültürel miras değeri olan bir tarihi yapının korunması ve onarılması, o yapının içinde bulunduğu yapı ve doğal çevre ile birlikte korunabildiği zaman bütüncül bir korumanın sağlanabilir. Endüstri mirası değeri taşıyan yapıların da tarihi çevreleri ile birlikte korunması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında, endüstri mirası değeri taşıyan alanların tarihi çevrelerdeki kentsel koruma yaklaşımlarıyla bütüncül ve sürdürülebilir korunmasının sağlanmasına yönelik olarak, UNESCO tarafından 2011 yılında geliştirilen “Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)” kavramından faydalanılmıştır.

UNESCO tarafından geliştirilen Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)'a ilişkin Tavsiye Kararı, var olan koruma politikalarına ya da uygulamalarına alternatif olarak geliştirilmemiştir. Bu sebeple, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı, Mevcuttaki kentsel koruma yaklaşımları ile ilgili politikaların ve uygulama araçlarının birbirleri ile entegre bir şekilde ilerleyebilmesi için geliştirilen bir araç olarak düşünülmektedir. Yukarıda bahsedilen tarihi çevrelerde bütüncül bir koruma yaklaşımının geliştirilmesi gerekliliğine dayanarak, geliştirilecek yaklaşıma karar verme süreçlerinde Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı gibi bir araçtan faydalanılabilir.

Çalışma kapsamında endüstri mirası alanlarında yapı bazında değil endüstriyel yapı ve çevresi ile birlikte bütüncül korunmasına ve koruma yaklaşımlarının katılımcı süreçler sonucunda belirlenmesinde Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından bir araç olarak yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Hem endüstri mirası değerine sahip hem de endüstri mirasının korunması için koruma yaklaşımlarının hazırlanma süreçlerinde Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından yararlanan Avrupa kentleri örnek olarak seçilmiş, sonuçlarından bahsedilmiştir. İncelenen örneklerden sonra, ulusal örnek alan olarak seçilen Merinos Tekstil Fabrikası ve SEKA Kâğıt Fabrikası'nın endüstri mirası olarak karşılaştırmalı bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, öncelikli olarak ekonomide Devletçilik ilkesi yaklaşımı uygulanmaya başlanmıştır. Ekonomik olarak dışa bağıllığın önüne geçerek, kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla yerli üretimin nasıl ve ne şekilde gerçekleşeceğinin üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında, ulusal olarak en çok ihtiyaç duyulan ve tüketilen sanayi kolları tespit edilerek, o sektörlerde yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu sektörlerden biri olan yünlü dokuma sanayisi ve kamgarn ipliği üretimi kapsamında 2 Şubat 1938 tarihinde, Bursa'da Sümerbank Merinos Yünlü Dokuma Müessesesi kurulmuştur.

Merinos Tekstil Fabrikası, ithalat yoluyla yüksek meblağlar karşılığında elde edilen kamgarn ipliğinin yerli üretimini bünyesinde çözümleyerek üretimini sağlamış olması ve yine ithalat oranı fazla olan yünlü dokuma ürünlerinin üretimini sağlaması açısından Erken Cumhuriyet Dönemi sanayi atılımları arasında önemli bir yere sahiptir. Önceleri ithalat yoluyla sahip olunan kamgarn ipliğinin ve yünlü dokuma ürünlerinin üretiminde gittikçe artan kaliteli sonuç ürünler elde eden Merinos Tekstil Fabrikası, ilerleyen yıllarda ihracata başlamıştır.

Tüketim oranı yüksek olan tekstil, dokuma ürünlerinin ithalatının önüne geçmekle ülke ekonomisinde rahatlama oluşturan Merinos Tekstil Fabrikası, sonradan başladığı yabancı ülkelerle ihracat ilişkileri sayesinde ülke ekonomisine ciddi anlamda katkıda bulunmuştur.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında belirlenen en çok tüketimin gerçekleştiği sektörlerden bir diğeri kâğıt ve selüloz sanayisidir. Eğitim-öğretim, haberleşme gibi gündelik hayatın gerekliliklerinde bile en çok tüketimi gerçekleştiren ürünlerden olan kâğıdın üretimine 6 Kasım 1936 tarihinde İzmit'te kurulan Sümerbank bünyesinde SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası'nda başlanmıştır. Kâğıdın yerli üretim ile üretilmeye başlaması ülke ekonomisinde büyük rahatlama sağlamıştır. O dönemlerde henüz gelişmemiş olan kâğıt kullanımında geri dönüşüm yönteminin eksikliğinden dolayı da kâğıt tüketiminde bir süreklilik mevcuttur. İthalat yoluyla elde edilen kâğıdın üretimine başlanmasıyla ithalat oranı azalmış ve ülke ekonomisinde rahatlama meydana gelmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen ulusal iki örnekte de olan ortak özellikler yukarıda incelenmiş olup ek olarak her iki örnekte;

- Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında geliştirilmiş,
- İthalat oranı yüksek olan ürünlerin yerli üretimini sağlayarak ülke ekonomisine katkıda bulunmuş,
- Önceleri ithal edilen ürünlerin sonrasında ihraç edilmesini sağlayarak, masraftan kazanca bir yol izlemiş,
- ÖYK kararı kapsamında kapatılmasına ve bulunduğu ilin Büyükşehir Belediyesi'ne devrine karar verilmiş,
- Kapatıldıktan bir süre sonra tesislerinin bir kısmı müze olarak işlevlendirilmiştir.

Benzer süreçlere sahip Merinos Tekstil Fabrikası ve SEKA Kâğıt Fabrikası, aynı amaca hizmet etmek için kurulmuştur. Çalışma kapsamında tarihi çevrelerde koruma yaklaşımları ile ilgili uluslararası kuruluşların, kentsel korumanın sağlanabilmesi için geliştirilen ilke kararları ya da yaklaşımları incelenmiştir. Tarihi çevrelerde sürdürülebilir bir korumanın sağlanması bütüncül ve katılımcı bir koruma yaklaşımı ile sağlanabileceği çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan biridir.

Bütüncül ve katılımcılık ilkelerinin sağlanabilmesi için çalışma kapsamında gerekli olabileceği sonucuna varılan kriterler ile oluşturulan, çalışma kapsamında incelenen Avrupa örnekleri Regensburg Dünya Miras Alanı ve Liverpool Dünya Miras Alanı ile

Türkiye üzerinden incelenen Merinos Tekstil Fabrikası ile İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası ile karşılaştırmalı bir tablo olarak aşağıda EK-1’de sunulmuştur. Tablo oluşturulurken tarihi çevrelerde kentsel korumanın sağlanabilmesi için önemli olan “bütüncülük, katılımcılık ve sürdürülebilirlik” gibi kavramlar, değerlendirilme kriterleri ve dayanakları ile birlikte belirtilmiş olup; çalışma boyunca incelenen hem Avrupa örnekleri olan Regensburg ve Liverpool üzerinden hem de çalışmanın örnek alanlarını oluşturan Merinos Tekstil Fabrikası ve SEKA Kâğıt Fabrikası üzerinden incelenmiştir:

“Bütüncül”

Tarihi çevrelerde sürdürülebilir bir kentsel korumanın sağlanabilmesi için, tarihi bir anıtın sadece yapı bazında değil bulunduğu çevre ile korunmasını sağlayan koruma yaklaşımlarının geliştirilmesini anlatan bütüncül kavramı belirlenirken, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) ile ilgili Tavsiye Kararı ile birlikte ICOMOS tarafından yayımlanan 1964 Venedik Tüzüğü ile 1987 Washington Tüzüğü’nden de yararlanılmıştır.

Bütüncül kentsel koruma yaklaşımı çerçevesinde, çalışma boyunca incelenen örneklere bakıldığında;

- Regensburg, UNESCO tarafından Dünya Mirası ilan edildikten sonra, var olan endüstri mirasının korunmasına yönelik geliştirilen koruma yaklaşımlarını belirlerken Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımını bir araç olarak değerlendirmiştir.
- Liverpool, İngiltere’nin mevcuttaki koruma yaklaşımlarında yer alan bütüncül koruma anlayışını, Liverpool Deniz Ticaret Şehri’nin UNESCO tarafından Dünya Mirası seçilmesinin ardından, mevcutta olan Yönetim Planı’nı, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından bir araç olarak yararlanarak revize etmiştir.
- Merinos Tekstil Fabrikası, Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından kapatılma kararı alındıktan sonra Bursa Büyükşehir Belediyesi’ne bedelsiz bir şekilde kamu yararına kullanılmak üzere devri gerçekleştikten sonra hazırlanan kentsel dönüşüm projesine dayanarak, eski endüstri yapısı olan fabrikanın ana binası ile birlikte yakın çevresi ile bütüncül olarak ele aldığı görülmektedir. Ancak, tekstil endüstrisi için Erken Cumhuriyet Dönemi yatırımlarının başlıcalarından olan Merinos Tekstil Fabrikası, yine tekstil endüstrisi için önemli bir endüstriyel yapı olan İpekiş Dokuma Fabrikası’nı da kapsayan bir kentsel dönüşüm projesi ile ele alınmamıştır.

- SEKA Kâğıt Fabrikası, ÖYK tarafından alınan kapatılma kararı sonrasında belediye tarafından uygulanan kentsel dönüşüm projesi ana fabrika binaları ve çevresi ile ele alınarak bütüncül bir kamusal yeşil alan olarak kamu kullanımına açılmıştır.

“Katılımcılık”

Tarihi çevrelerde gerçekleştirilmesi hedeflenen koruma yaklaşımlarında, UNESCO tarafından yayımlanan Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) ile ilgili Tavsiye Kararı; ICOMOS tarafından 1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü, 1987 Washington Tüzüğü ve 1999 Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü’nde yer alan ilkeler ile 2011 yılında yayımlanan Valetta İlkeleri ile 2013 yılında yayımlanan Mimari Miras Koruma Bildirgesi kararlarında yer alan “katılımcılık” kavramına yer verilmiştir. Kentsel koruma yaklaşımlarının belirlenme ve uygulanma sürecinde, öncelikli olarak korunacak endüstriyel yapı ve tesisi ile etkileşimi olan yerel ve bölgesel yönetimler, yerel halk, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin yer almasına önem verilmesi gerekir. Çalışma kapsamında incelenen örnekler katılımcılık kavramı üzerinden incelendiğinde;

- Regensburg, 2011 yılında Dünya Mirası alanı için hazırlanan Dünya Mirası Yönetim Planı, yerel halk, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarının katılımından oluşan süreçler sonucunda hazırlanmıştır.
- Liverpool Dünya Mirası alanı için hazırlanan Alan Yönetim Planı ‘nın hazırlanma sürecinde, sivil toplum örgütleri, akademisyenler, yerel yönetimler birimlerindan oluşan Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönlendirme Grubu kurularak; plan kararları bu grubun üyeleri ile oluşturulmuştur.
- Merinos Tekstil Fabrikası’nın Bursa Büyükşehir Belediyesi’ne kamu yararına kullanılmak üzere bedelsiz devri gerçekleşmesine rağmen, kapatılmasından sonra gerçekleşen kentsel dönüşüm projesinin hazırlanma ve uygulama süreçlerinde yerel halkın, eski fabrika çalışanlarının katılımına, alanında uzman akademisyenlerin danışmanlığında katılımcı bir süreç izlenmemiştir.
- SEKA Kağıt Fabrikası ‘nın kapatılma kararından sonra hazırlanan kentsel dönüşüm projesinin hazırlık, geliştirme ve uygulama süreçlerinde yerel halk, sivil toplum kuruluşları, eski fabrika çalışanları ve akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen bir katılımcı süreçten söz edilememektedir.

“Sürdürülebilirlik”

Tarihi çevrelerde sürdürülebilir kentsel korumanın sağlanabilmesi için yukarıda bahsedilen bütüncülük ve katılımcılık gibi kavramlar , UNESCO tarafından yayımlanan Tarihi Kentsel Peyzaja ilişkin Tavsiye Kararı’na ve aşağıdaki tabloda gösterilen uluslararası dayanaklarla çalışma kapsamında ön plana çıkarılmıştır (Bkz. EK-1).

Endüstri mirası alanlarında sürdürülebilir bir kentsel korunmanın sağlanabilmesi için, çalışma kapsamında Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından faydalanılarak belirlenen değerlendirme kriterleri şöyledir:

- Endüstri mirası değerinin modern kent ile entegrasyonu,
- Endüstri mirası olarak önemli olduğuna dair farkındalık ve bilinç oluşturmaya yönelik yaklaşım,
- Korumanın sürdürülebilir ve entegre olabilmesi için alana özgü yaklaşımlar

Bu değerlendirme kriterleri bağlamında çalışma boyunca uluslararası örnekler olarak Regensburg ve Liverpool; çalışmanın ana örnek alanları olarak Merinos Tekstil Fabrikası ile SEKA Kağıt Fabrikası üzerinden elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Bkz. EK-1).

Endüstri mirası alanının modern kent ile entegrasyonu üzerine olan değerlendirme kriteri;

- Regensburg Dünya Mirası alanının endüstri mirası değerinin sürdürülebilir korunmasına yönelik çalışmalar kapsamında modern kent ile tarihi kent çekirdeğinin entegrasyonu sağlanabilmiştir.
- Liverpool Deniz Ticaret Şehri Dünya Mirası Alanı için hazırlanan Dünya Miras Alanı Yönetim Planı ‘nda yer alan kararlar ve uygulama araçları doğrultusunda Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı bir araç olarak değerlendirilmiş; tarihi ve modern kent katmanlarının entegrasyonunun sağlanmasına önem verilmiştir.
- Çalışmanın örnek alanlarından ilki olan Merinos Tekstil Fabrikası, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan kentsel dönüşüm projesi kapsamında, eski fabrika binası restore edilerek kültür merkezine dönüştürülmüştür. Merinos AKKM kapsamında yapılan Kongre Merkezi için yeni yapılar inşa edilmiş; fabrika binasına ait eski elektrik santrali binası Merinos Tekstil Sanayi Müzesi olarak yeniden işlevlendirilerek kamunun ziyaretine açılmıştır. Modern kent hayatının gerektirdiği kültür, sanat aktiviteleri için kullanabilen Merinos AKKM ile

Merinos Tekstil Fabrikası'nın sahip olduğu endüstri mirası değeri modern kent ile entegre halindedir.

- Tez çalışmasının bir diğer örnek alanı olan SEKA Kâğıt Fabrikası'nın yerleşkesinde gerçekleştirilen SEKAPARK Projesi ile modern kent hayatına hizmet edecek kamusal bir yeşil alan hayata geçirilmiştir. Eski fabrika binalarından biri SEKA Kağıt Müzesi olarak yeniden işlevlendirilirken; fabrikanın çevresinde başta kamusal açık alanlar olmak üzere modern kent hayatına entegrasyonu sağlanabilmiştir.

Endüstri mirası olarak önemli olduğuna dair farkındalık ve bilinç oluşturmaya yönelik yaklaşım gerçekleştirme kriteri;

- Regensburg Dünya Mirası Alanı'nı korumaya yönelik hazırlanan Yönetim Planı kapsamında, sahip olunan endüstri mirasına yönelik farkındalık oluşturulmasına dikkat edilmiştir.
- Liverpool Deniz Ticaret Şehri'nin sahip olduğu endüstri mirası değerine saygı duyulması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla hazırlanan plan sayesinde farkındalık oluşturulmuştur.
- Merinos Tekstil Fabrikası'nın ÖYK tarafından kapatılma kararından sonra gerçekleşen kentsel tasarım projesi kapsamında hayata geçirilen Merinos Tekstil Sanayi Müzesi ile Merinos Tekstil Fabrikası'nın sahip olduğu endüstri mirası değeri hakkında bilgilendirici ve geleceğe aktarımına yardımcı olacak bir yaklaşım geliştirilmiştir.
- SEKA Kağıt Fabrikası'nın ÖYK tarafında kapatılma kararından sonra gerçekleşen kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yapılan SEKA Kağıt Müzesi kamu kullanımına sunulmuştur. SEKA Kağıt Fabrikası'na ait yerleşkede gerçekleşen kentsel projelerden bir diğeri olan SEKAPARK Projesi'nin SEKA Kağıt Müzesi'nden çok bilinir olması sebebiyle kağıt endüstrisi ve Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait önemli olan SEKA Kağıt Fabrikası'nın endüstri mirası değeri hakkında farkındalığın tam olarak sağlanamamıştır.

Korumanın sürdürülebilir ve entegre olabilmesi için alana özgü yaklaşımların geliştirilmesine dayanan kriter;

- Regensburg Dünya Mirası Alanı'nın endüstri mirası değerinin sürdürülebilir korunması çalışmaları kapsamında, Tarihi Kentsel Peyzaj

(HUL) yaklaşımından faydalanılarak sürdürülebilir koruma odaklı bir plan geliştirilmiştir.

- Liverpool Deniz Ticaret Şehri için, 2017 yılında Liverpool Dünya Miras Alanı Yönetim Planı 'nda önemli bir araç olarak Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımından faydalanılarak; Dünya Miras Alanı'na yönelik koruma yaklaşımları geliştirilmiştir.
- Merinos Tekstil Fabrikası 'nın sahip olduğu endüstriyel mirasın değeri ni korumaya yönelik bir planlama yaklaşımı geliştirilmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal mevzuatında endüstri mirası değeri taşıyan kentsel alanlar ile ilgili özel bir yasa ve yönetmelik bulunmamaktadır.
- SEKA Kağıt Fabrikası 'nın ÖYK tarafından kapatılmasından sonra SEKA Fabrikası çalışanları tarafından ulusal düzeyde direniş hareketleri gerçekleşmiştir. Ancak SEKA ve sahip olduğu endüstri mirası değeri için herhangi bir yasal yasa ya da mevzuat geliştirilmemiştir.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında incelenen endüstri mirası kavramı , endüstri mirası ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilen örgütlenmeler, endüstri mirasını korumaya yönelik geliştirilen koruma yaklaşımları uluslararası ve ulusal olarak araştırılmış, incelenmiştir. Ancak, endüstri mirasına ait ulusal koruma yaklaşımlarında, ulusal düzeyde endüstri mirası alanlarına yönelik özel olarak geliştirilen yasal düzenlemelerin eksikliği ile endüstri mirasına yönelik çalışmalar yapan çeşitli örgütlenmelerin ulusal düzeyde eksikliği ön plana çıkmıştır.

EK1: Endüstri mirası alanlarında sürdürülebilir kentsel korumanın sağlanabilmesi için Tarihi Kentsel Peyzaj(HUL) yaklaşımı başta olmak üzere uluslararası koruma kuruluşlarının ilkelereinden yararlanılarak; örnekler üzerinden değerlendirilmesini gösteren tablo (Çalışma kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.)

KAVRAM	DEĞERLENDİRME KRİTERİ	DAYANAK	REGENSBURG (Almanya) Örneği	LİVERPOOL (İngiltere) Örneği	MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI (Bursa) Örneği	SEKA KAĞIT FABRİKASI (Kocaeli) Örneği
BÜTÜNCÜL	Tarihi bir anıt sadece yapı bazında değil, bulunduğu bölgenin karakterini oluşturan, somut ve somut olmayan bileşenler ile birlikte değerlendirilmeli ve koruma yaklaşımı bu bileşenler dikkate alınarak geliştirilmelidir.	ICOMOS 1964 Venedik Tüzüğü 1987 Washington Tüzüğü UNESCO 2011 Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) ile ilgili Tavsiye Kararı	UNESCO tarafından Dünya Mirası ilan edilen Regensburg ve Stadtamhof'un endüstri mirasının sürdürülebilirliğinin sağlanması için kentlinin sahip olduğu katmanlar HUL yaklaşımından yararlanılarak bütüncül olarak değerlendirilmiştir.	İngiltere'deki ulusal koruma yaklaşımlarında da olan bütüncül koruma anlayışı, Liverpool Deniz Ticaret şehri için geliştirilen koruma yaklaşımlarında da etkisini göstermiştir. UNESCO tarafından Dünya Mirası seçilen alanın, çevresi ile birlikte bütüncül olarak ele alan Yönetim Planı geliştirilmiştir. Yönetim Planı'nın 2017 yılında gerçekleştirilen revizisi ile bütüncül korumayı ön planda tutan HUL yaklaşımından yararlanılmıştır.	Merinos Tekstil Fabrikası'nın ÖYK tarafından Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bedelsiz devri kararı ile birlikte kamusal kullanıma hizmet edecek bir kentsel dönüşüm projesi hazırlanmıştır. Proje, eski fabrika tesisi ile birlikte bir miktar çevresini de içeren bir alanda gerçekleştirilmiştir. Yapı ya da tesis bazında kalmayıp yakın çevresiyle bütüncül olarak ele alınmıştır. Ancak, özellikle tekstil endüstrisi için önemli bir diğer işletme olan İpekçi Dokuma Fabrikası'nı da içeren bir bütüncül olarak ele alınmamıştır.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın kapatılmasından sonra gerçekleştirilmek istenen projelerin hazırlık, gelişme ve uygulama süreçlerinde yerel halk, eski fabrika çalışanları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin katılımlarından oluşan bir süreç izlenmiştir.
KATILIMCI	Tarihi çevrede gerçekleştirilmesi hedeflenen koruma yaklaşımından etkilenecek toplumsal grupların, koruma yaklaşımlarının belirlenmesi sürecine dahil olması gerekmektedir. Koruma yaklaşımına dair karar ve uygulama sürecinde, öncelikli olarak korunacak endüstriyel yapı ve tesis ile etkileşimi olan aktörlerin ve çevresinde yaşayan halkın katılımı sağlanmalıdır. İzlenmesi gereken yöntem ve araçların belirlenmesinde yerel ve bölgesel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşlarından oluşan katılımın yüksek oranda sağlandığı bir ekip ile kararlar verilmelidir.	ICOMOS 1964 Venedik Tüzüğü 1987 Washington Tüzüğü 1999 Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü 2011 Valetta İlkeleri 2013- Mimari Miras Koruma Bildirgesi UNESCO 2011 Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) ile ilgili Tavsiye Kararı	2011 yılında Regensburg Dünya Mirası Alanı için hazırlanan Dünya Mirası Yönetim Planı katılımcı bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. Planın hazırlanması sırasında, sivil toplum kuruluşları, yerel halk, yerel yönetim birimlerinden oluşan katılımcı bir süreç ilerletilmiştir.	Liverpool Dünya Mirası Alanı'na yönelik hazırlanan Alan Yönetim Planı için Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönelendirme Grubu kurulmuş ve plan, bu grubun üyelerinin (sivil toplum örgütleri, akademisyenler, yerel yönetim birimleri) kararları ile derlenmiştir.	Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen sanayileşme girişimleri kapsamında önemli bir yere sahip olan Merinos Tekstil Fabrikası'nın ÖYK tarafından kapatılıp, belediyeye bedelsiz devri kararında kamu ihtiyacına yönelik kamusal rekreasyon işlevi alanların yapılmasına ilişkin karar alınmasına rağmen, Merinos AKKM projesinin hazırlanma ve uygulama süreçlerinde yerel halkın, eski fabrika çalışanlarının katılımında, alanında uzman akademisyenlerin danışıklığında katılımcı bir süreç gerçekleştirilmiştir.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın kapatılma kararından sonra gerçekleştirilen projelendirme çalışmalarının karar alma ve uygulama süreçlerinde, özellikle kapatılma kararı sonrası tepki gösteren eski fabrika çalışanlarının katılımına önem veren bir yaklaşım bulunmamaktadır.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Endüstri Mirası değerinin modern kent ile entegrasi		Regensburg ve Stadtamhof endüstri mirası değerinin sürdürülebilir korunması çalışmalarını kapsamında modern kent ile tarihi kent çekirdeğinin entegrasyonu sağlanabilmektedir.	Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı'nda yer alan kararlar ve uygulama araçları doğrultusunda HUL yaklaşımından yararlanılarak, tarihi ve modern kent katmanlarının entegrasyonunun sağlanmasına önem verilmiştir.	Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan kentsel dönüşüm projesi kapsamında, eski fabrika binası restore edilerek kültür merkezine dönüştürülmüştür. Kongre merkezi için yeni yapılar inşa edilerek Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi olarak hizmete sunulmuştur. Eski Elektrik Santrali, proje kapsamında Merinos Tekstil Sanayi Müzesi olarak işlevlendirilmiştir. Tekstil ve Sanayi Müzesi ile kamgarn ipliğinin üretim aşamasından itibaren başlayarak, dokuma kumaş üretimine varan sürecin ziyaretçilere anlatımı sağlanmıştır. Merinos AKKM ile modern kent hayatına yetişen kültür, kongre, sergi, etkinlik alanları gibi işlevleri olan bir kompleks yapılarak geçmiş ile güncel olanın entegrasi sağlanabilmektedir.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın yerleşkesinde gerçekleştirilen SEKAPARK Projesi ile modern kent hayatına hizmet edecek kamusal bir yeşil alan tasarlanmıştır. Eski fabrika binalarından birinde hayata geçirilen SEKA Kağıt Müzesi projesi ile Erken Cumhuriyet Dönemi sanayileşme yatırımlarının emellerinden olan SEKA Kağıt Fabrikası'nda kağıtın elde edilme aşamalarını aynı zamanda izmit'in tarihsel gelişimini anlatan bir müze ile geçmiş ile günümüzün entegrasi sağlanabilmektedir.
	Endüstri Mirası olarak önemli olduğuna dair farkındalık ve bilinç oluşturmaya yönelik yaklaşım		Dünya Mirası alanını korumaya yönelik hazırlanan Yönetim Planı ile üretim aşamalarında farkındalık yaratma çalışmalarını gerçekleştirilmiştir.	Dünya Mirası alanının sahip olduğu evrensel değere saygı duyulması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla hazırlanan plan sayesinde farkındalık oluşturulmuştur.	Merinos Tekstil Sanayi Müzesi ile endüstri mirası değeri hakkında bilgilendirici ve mirasın gelecek kuşaklara aktarımına yardımcı olan bir yaklaşım geliştirilmiştir.	ÖYK tarafından halka açık yeşil alanlar ve rekreasyon alanı olarak kullanılması kararıyla kapatıldıktan sonra, Birinci fabrika binası olarak SEKA Kağıt Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Açık yeşil alan olarak SEKA Park projesi gerçekleştirilmiştir. SEKA Park projesinin SEKA Kağıt Müzesi'nden daha geniş topluluklar tarafından bilinmesiyle, kağıt endüstrisi açısından önemli olan SEKA Kağıt Fabrikası'nın endüstri mirası değeri ile ilgili bilinç ve farkındalık tam olarak sağlanamamıştır.
	Korumanın sürdürülebilir ve entegre olabilmesi için alana özgü yaklaşımlar		Regensburg ve Stadtamhof endüstri mirası değerinin sürdürülebilir korunması çalışmalarını kapsamında, HUL yaklaşımından faydalanılarak sürdürülebilir koruma odaklı bir plan geliştirilmiştir. Dünya Mirası Alanı kentsel kalkınma aracı olarak düşünülmüş olup sürdürülebilir korumaya bu açıdan da önem verilmiştir.	Liverpool Belediye Yönetimi tarafından Liverpool Deniz Ticaret Şehri Dünya Mirası Alanı Tamamlayıcı Planlama Belgesi hazırlanmıştır. Sonrasında Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı hazırlanmış ve 2017 yılında "Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı" HUL yaklaşımını odak noktası belirleyecek şekilde revize edilmiştir.	Merinos Tekstil Fabrikası'nın sahip olduğu endüstriyel mirasın değerini korumaya yönelik bir planlama yapılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal mevzuatında endüstri mirası niteliğindeki kültürel miras alanları adına geliştirilen özel bir yasa bulunmamaktadır.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın ÖYK tarafından alınan kapatılma ve kamu yararına işlevlendirilmesi kararı ile SEKA çalışanları sadece yerel olarak değil aynı zamanda ulusal düzeyde direnişlerde bulunmuştur. Buna rağmen SEKA ve yakın çevresi için katılımcı proje kararları alınmamış ve katılımcı bir yönetim planı oluşturulmamıştır. Ulusal yasal düzenlemeler kapsamında endüstri mirası bazında herhangi bir yaklaşım bulunmamaktadır.

Araştırma Sorularının Cevapları

Yüksek Lisans tez çalışmasının Giriş bölümünde belirlenen çalışma sorularına, çalışmanın sonuç bölümünde verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

1. Endüstri mirası değerine sahip alanların korunmasında Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı bir araç olarak değerlendirilebilir mi?

Eski endüstri yapılarının zaman içerisinde kullanım dışı kalmaları ile işlevsiz kalan yapılar, belirli bir dönemin kent ve ülke ekonomisinin temel taşlarını oluşturmaktadırlar. Buldukları çevreleri sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda sosyal, kültürel olarak da etkileyen eski endüstri yapılarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ile ilgili çalışmalar öncelikle uluslararası koruma yaklaşımları kapsamında yerini almıştır. Endüstri mirası niteliğine sahip olan eski endüstri yapılarının korunması için bütüncül bir koruma yaklaşımının geliştirilmesi gerekmektedir. Belirli bir döneme tanıklık eden eski endüstri yapılarının işlevlerini yitirmeden önceki sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri yapı bazında gerçekleşmemiş çevresi ile birlikte gerçekleşmiştir. Bu sebeple, tarihi çevrelerde korumanın sürdürülebilir bir şekilde sağlanabilmesi için çevresi ile bütüncül olarak ele alınması gerekmektedir. Tarihi çevrelerin korunması için geliştirilen yaklaşımların uygulanması için UNESCO tarafından geliştirilen Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı da kentsel peyzaj kapsamına giren kentin tüm bileşenleri ile birlikte korunması gerektiğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, endüstri mirası alanlarının korunmasında sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde bir yöntem uygulama aracı olarak Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımı kullanılabilir.

2. Çalışma kapsamında incelenen Merinos Tekstil Fabrikası ve SEKA Kâğıt Fabrikası'nın endüstri mirası değeri, mevcut durumları üzerinden nasıl değerlendirilebilir?

Yüksek lisans tez çalışması kapsamında incelenen örnek alanlarından biri olan Merinos Tekstil Fabrikası'nın mevcut durumu değerlendirildiğinde, kentsel dönüşümü kapsamında Merinos AKKM ile Merinos Tekstil Sanayi Müzesi projeleri

gerçekleştirilmiştir. Eski fabrika binasının onarımı ve modern mimariye ait ek binaların inşası ile Merinos AKKM kullanıma açılmıştır. Eski ve modern olanın birbirine entegre bir şekilde kamusal alan olarak değerlendirilmesi, tarihi kentsel peyzaj (HUL) yaklaşımına göre olan kent katmanlarının birbiri ile bütünleşik olarak varlıklarını devam ettirebilmeleri kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca, Merinos bu bağlamda, eski bir endüstri yapısının yeniden işlevlendirilmesi konusunda başarılı bir örnek kabul edilebilir.

ÖYK tarafından kapatılma kararında yer alan “kamusal bir alan olarak” işlevlendirilen Merinos AKKM’ nin çevresi ile izole bir şekilde tasarlanması sebebiyle yerel halk tarafından sıklıkla kullanılmadığı da gözlemlenmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında açılan Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi sayesinde, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleştirilen sanayileşme girişimlerinin en temellerinden biri olan Merinos Fabrikası’nın kuruluş amacını yansıtan, yünlü dokuma ve kamgarn ipliğinin işlenmesinden kumaş elde edilmesine dek süreçlerin günümüze yansıtılabildiği görülmüştür. Bu sebeple, endüstri mirasının yansıtılması açısından müze, başarılı bir şekilde oluşturulmuştur. Ancak, özellikle yerel halka, yaşadıkları şehrin sahip olduğu endüstri mirası değeri konusunda bilinçlilik ve farkındalık sağlaması açısından, yeterli envanterin olduğu ama değerlendirilmediği sonucuna varılmıştır. Bu konuda yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşların daha etkin bir rol alması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında bir diğer örnek alan olarak incelenen İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası, ÖYK tarafından kapatılma kararından belirtilen “kamusal kullanıma hizmet etmesi” amacına yönelik başarılı bir örnek teşkil etmektedir. Yerel halk tarafından sahip olunan endüstri mirası değerinin bilinci, sağlanan bu kamusal ulaşımın elverişliliği kapsamında Merinos örneğine göre daha fazla olduğu ön plana çıkmaktadır.

Öneri Çalışma:

Yüksek lisans tez çalışmasının örnek alanlarından biri olan İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası örneği incelenirken, eski endüstri yapısının bulunduğu alanda arkeolojik çalışmalara rastlanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu bilgiden yola çıkarak:

- ***Önceden yerleşim yeri olan bir alanda gerçekleştirilen endüstriyel yapıların incelenmesi, endüstri arkeolojisi kavramının kentsel planlama açısından değerlendirilmesi üzerine bir çalışma yapılabilir.***

- *Endüstri mirası alanların korunması konusunda alan yönetim planlarından nasıl yararlanılabilir? Uluslararası örnekler detaylı olarak incelenerek, yerel ölçekte plan çalışmalarına bir yol haritası oluşturmak adına çalışmalat yapılabilir.*

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z.** (2009). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyonlar. *YEM Yayınevi*.
- Aksoyak, Ö. D.** (2019). Kültürel Mirasın Korunmasında Tarihi Kentsel Peyzaj Odaklı Alan Yönetim Planı Yaklaşımı. *Doktora Tezi*.
- Amoruso, G.** (2017). *The Image of Historic Urban Landscapes Dimensions*.
- Angrisano, M., Biancamano, P. F., Bosone, M., Carone, P., Daldanise, G., De Rosa, F., ... Girard, L. F.** (2016). Towards Operationalizing UNESCO Recommendations on "Historic Urban Landscape": A position paper. *Aestimum*, 69, 165–210.
- Bandarin, F., & Van Oers, R.** (2012). *Historic Urban Landscape* (C. 66).
- Birol, G.** (2006). Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, (Ekim), 3–16.
- Çanakkale, E.** (2012). *Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapıların Korunarak Yeniden Değerlendirilmesinde Tasarımcı–Mekan Etkileşimi* (s. Yüksek Lisans Tezi). s. Yüksek Lisans Tezi.
- Canbay Türkyılmaz, Ç., & Türkyılmaz, E.** (2006). *UNESCO Konferansı Hakkında Notlar: World Heritage and Contemporary Architecture-Managing the Historic Environment*. 1(2), 163–170.
- Cengizkan, N. M.** (2012). Sanayi Yapıları, Endüstri Arkeolojisi. *Güney Mimarlık Dergisi*.
- Çetinkaya Demirkan, G., & Sandal Erzurumlu, G.** (2018). Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımıyla Niğde Kalesi ve Çevresinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yeşil Başkentler Kongresi*.
- Çoban, D.** (2019). Endüstri Mirasının Dönüşümünün “Tüketim ve Mimarlık” Arakesitinde Değerlendirilmesi: Haliç Kıyı Bölgesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Çömlekçioğlu Kartal, R.** (2009). *SEKA I. Kağıt Fabrikası'nın Mimari Analizi ve Çağdaş Hayata Adaptasyonu İçin Öneriler*.
- Diñer, İ.** (2013a). Kentleri Dönüştürürken Korumayı ve Yenilemeyi Birlikte Düşünmek : “ Tarihi Kentsel Peyzaj ” Kavramının Sunduğu Olanaklar. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 22–40.
- Elbas, A., & Erdönmez, A.** (2015). *Merinos*.
- Erder, C.** (2010). *Kültürel Varlıkların Onarımı ve Korunmasıyla İlgili Uluslararası Araştırma Merkezi*. 44–46.
- Gioia, M. E.** (2017). *Learning from the Historic Urban Landscape. The case of La Plata*.
- Gökgür, P., & Kaya Altın İclal.** (2015). Turkish Studies. *Turkish Studies*,

11/9(Spring), 579–604.

Günay, B. (2012). *Sanayi Kenti*.

Gürsoy, C. (2019). İşlevini Yitirmiş Bir Sanayi Devrimi Dönemi Fabrikası “Feshane” Yapısının Endüstri Mirası Olarak Değerlendirilmesi için Öneriler. *Yüksek Lisans Tezi*.

Güzel, D. (2010). Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının Dönüşümü ve Tarihi Seka Fabrikası Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*.

Hauer, S. (2018). *Visitor Centre Welterbe Regensburg*.

ICOMOS. (1964). *VENEDİK TÜZÜĞÜ*.

ICOMOS. (1975). *The European Charter of the Architectural Heritage*.

ICOMOS TÜRKİYE. (2013). *Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi “2013”*.

Kaderli, L. (2014). *Historical Development Process of Cultural Heritage Conservation Approaches*. 29–41.

Karadağ, T. (2019). Endüstri Mirasımız ve Yedikule Cer Atölyelerinin Tescilli Kâgir Yapılarına Statik Güçlendirme Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi*.

Karademir, B. (2019). Kayseri Tarihi Kent Merkezinde Koruma Amaçlı Planlama Yaklaşımlarının Sürdürülebilir Kentsel Koruma Bakımından İrdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.

Karıptaş, F. (2010). Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapıların Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi ve Kasımpaşa Tuz Ambarı Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*.

Kaşıkcılar, M. (2015). Bursa Merinos Enerji Müzesi. *Yüksek Lisans Tezi*.

Keleş Taylak, E. (2019). *Kocaeli SEKA 2.ve 5.Kağıt Fabrikaları'nın Koruma Sorunları ve Yeniden Kullanımı*.

Köksal, G. (2005). *İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*.

Konak, N. (2019). Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Bir Endüstriyel Miras Örneği Olan SEKA Kağıt Müzesi'nin İç Mekan Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*.

Kösebay Erkan, Y. (2013). Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı ve Haliç Tersaneleri. *Mimarlık Dergisi*.

Küçüközdemir Aydın, A. (2016). Bursa Merinos İplik ve Dokuma Fabrikası'nın Yeniden İşlevlendirilmesinin Uygulama ve Kullanımına Yönelik Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.

Muşkara, Ü., & Tunçelli, O. (2019). Seka Kağıt Fabrikası Endüstriyel Mirasının Dijital Yöntemlerle Aktarılması. *Journal of Planning*, 29, 1–12.

Oğuz, D., Saygi, H., & Akpınar, N. (2010). Kentiçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model:İzmit/ Sekapark. 8(2), 157–167.

- Ölçer Özünel, E.** (2013). “Yeni Miras”lar ve Uluslararası Sözleşmelerde Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri. *Milli Folklor Dergisi*, 14–30.
- Oral, E. Ö.** (2004). *Bursa'daki İpek Fabrikaları ve İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması*.
- Özden, P. P.** (2016). *Kentsel Yenileme*. İmge Yayınevi.
- Öztürk, H. H.** (2007). Tarihi ve Kültürel Çevrenin Korunmasında Sivil Toplumun Rolü: Hamamönü Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Ripp, M.** (2012). *KULTURERBE*. 226–243.
- Ripp, M., Hauer, S., & Cavdar, M.** (2019). *Heritage-Based Urban Development : The Example of Regensburg : The Historic Urban Landscape Approach in Action*. (January), 341–356.
- Rodwell, D.** (2012). The Unesco World Heritage Convention, 1972–2012: Reflections and Directions. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 3(1), 64–85.
- Rodwell, D.** (2015). Reconnecting the city: the historic landscape approach and the future of urban heritage. *Journal of Architectural Conservation*, 21(2), 136–138.
- Rodwell, D.** (2018). The Historic Urban Landscape and the Geography of Urban Heritage. *Historic Environment: Policy and Practice*, 9(3–4), 180–206.
- Rogers, A. P.** (2017). *Historic Urban Landscape Approach and Living Heritage*.
- Şahin, İ.** (2004). *Türkiye’de Kentsel Koruma Politikalarının Gelişimine Yardımcı Bir Yöntem Denemesi, Örnekleme:İstanbul Tarihi Yarımada*.
- Saner, M.** (2014). Endüstri Mirası : Kavramlar ,. *Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*.
- Sarıgöz, A.** (2018). Erken Cumhuriyet Dönemi Endüstri Yapılarından Sümerbank Bursa Merinos Yerleşkesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Sonkoly, G.** (2017). Historical urban landscape. İçinde *Historical Urban Landscape*.
- Stroel, T., & Zunic, F.** (2011). *Challenges to Urban World Heritage Organization of World Heritage Cities*.
- Sykes, O., & Ludwig, C.** (2015). Defining and Managing the Historic Urban Landscape: Reflections on the English Experience and Some Stories from Liverpool. *European Spatial Research and Policy*, 22(2), 9–35.
- Üner, Ş.** (2016). *Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi Envanteri*.
- UNESCO.** (2005). Vienna Memorandum. *Agenda*.
- UNESCO.** (2006). *No Title*.
- UNESCO.** (2008). Liverpool - Maritime Mercantile City. *Urban Design*, (107), 1–450.

- UNESCO.** (2011). *Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı.*
- UNESCO.** (2013). World Heritage-Management Plan for the Old Town of Regensburg with Stadtamhof. *UNESCO*, 1–59.
- UNESCO.** (2016). *The Historic Urban Landscape Guidebook.*
- UNESCO.** (2018). Tarihi Kentler İçin Yeni Bir Yaşam. *Kültürel Mirası Koruma Derneği.*
- Uşma, G., & Kök, D. S.** (2018). *Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden Kullanımı: Tarsus Tarihi Çırçır Fabrikası Örneği.*
- Uyanık, C.** (2011). *Sürdürülebilirlik Bağlamında Endüstri Alanlarının Yeniden Kullanımı ve Adapazarı Örneği.*
- Yılmaz, M.** (2019). Burdur Şeker Fabrikası ve Gül Yağı Tesislerinin Endüstri Mirası Kapsamında Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi.*

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1:** https://www.benecomune.net/wp-content/uploads/2018/02/Vescovi_SummerSchool_SLIDES_02072017.pdf
- URL-2:** <https://www.historic-uk.com/HistoryMagazine/DestinationsUK/Ironbridge/>
- URL-3:** <http://www.eskiistanbul.net/1361/sutluce-mezbahasi>
- URL-4:**
<https://i.pining.com/originals/b7/60/e0/b760e02c154c4de6ed8dc35f4b181261.jpg>
- URL-5:**<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/38971,kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-kurultayi.pdf?0>
- URL-6:**
<http://www.historicurbanlandscape.com/index.php?classid=5352&id=29&t=show>
- URL-7:** <http://whc.unesco.org/en/documents/117721>
- URL-8:** <https://whc.unesco.org/en/list/1155/gallery/>
- URL-9:**<https://www.regensburg.de/welterbe/en/projects/completed-projects/management-plan>
- URL-10:** <https://www.tripsavvy.com/regensburg-germany-oldest-danube-river-town-4061955>
- URL-11:** <https://www.flickr.com/photos/chrisk1982/8374127258>
- URL-12:** <https://www.cultureliverpool.co.uk/news/historic-moment-as-albert-dock-liverpool-receives-royal-approval/>
- URL-13:**<https://www.liverpoolpicturebook.com/2015/08/merseysides-industries-part-two.html>
- URL-14:**<https://www.liverpoolmuseums.org.uk/museum-of-liverpool#section--collections>
- URL-15:** <http://www.bursadakultur.org/merinos.htm>
- URL-16:** <https://isteaturk.com/g/icerik/Sumerbank/720>
- URL-17:** <http://www.merinosakkm.com>
- URL-18:** <http://www.merinosakkm.com/salon/merinos-fuar-alani.html>
- URL-19:** <http://www.merinosakkm.com/salonlar.php>
- URL-20:**<https://www.bursa.bel.tr/merinos-tekstil-sanayi-muzesi-ornek-olacak/haber/8156>
- URL-21:** <https://www.bursamuze.com/merinos-enerji-muzesi-505/>
- URL-22:** <http://iktibasdergisi.com/2018/08/30/seka-ve-mehmet-ali-kagitcinin-buruk-hikayesi/>

URL-23:<https://www.aydinlik.com.tr/seka-yi-kuran-buyuk-insan-babalar-gibi-satan-unakitan-ozgurluk-meydani-nisan-2019>

URL-24: <https://listelist.com/seka-kagit-fabrikasi-mehmet-kagitci/>

URL-25:<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/seka-eylemi-genel-greve-gidiyor-5344749>

URL-26: <https://twitter.com/gunlukarsiv/status/1237841046052024332?lang=bn>

URL-27: <https://www.liz.com.tr/sekapark>

EKLER

EK 1

Endüstri mirası alanlarında sürdürülebilir kentsel korumanın sağlanabilmesi için Tarihi Kentsel Peyzaj(HUL) yaklaşımı başta olmak üzere uluslararası koruma kuruluşlarının ilkelerinden yararlanılarak; örnekler üzerinden değerlendirilmesini gösteren tablo (Çalışma kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.)

KAVRAM	DEĞERLENDİRME KRİTERİ	DAYANAK	REGENSBURG (Almanya) Örneği	LİVERPOOL (İngiltere) Örneği	MERİNOS TEKSTİL FABRİKASI (Bursa) Örneği	SEKA KAĞIT FABRİKASI (Kocaeli) Örneği
BÜTÜNCÜL	Tarihi bir anıt sadece yapı bazında değil, bulunduğu bölgenin karakterini oluşturan, somut ve somut olmayan bileşenler ile birlikte değerlendirilmeli ve koruma yaklaşımı bu bileşenler dikkate alınarak geliştirilmelidir.	ICOMOS 1964 Venedik Tüzüğü 1987 Washington Tüzüğü UNESCO 2011 Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) ile ilgili Tavsiye Kararı	UNESCO tarafından Dünya Mirası ilan edilen Regensburg ve Stadtamhof'un endüstri mirasının sürdürülebilirliğinin sağlanması için kentlinin sahip olduğu katmanlar HUL yaklaşımından yararlanılarak bütüncül olarak değerlendirilmiştir.	İngiltere'deki ulusal koruma yaklaşımlarında da olan bütüncül koruma anlayışı, Liverpool Deniz Ticaret şehri için geliştirilen koruma yaklaşımlarında da etkisini göstermiştir. UNESCO tarafından Dünya Mirası seçilen alanın, çevresi ile birlikte bütüncül olarak ele alan Yönetim Planı geliştirilmiştir. Yönetim Planı'nın 2017 yılında gerçekleştirilen revizesi ile bütüncül korumayı ön planda tutan HUL yaklaşımından yararlanılmıştır.	Merinos Tekstil Fabrikası'nın ÖYK tarafından Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bedelsiz devri kararı ile birlikte kamusal kullanıma hizmet edecek bir kentsel dönüşüm projesi hazırlanmıştır. Proje, eski fabrika tesisi ile birlikte bir miktar çevresini de içeren bir alanda gerçekleştirilmiştir. Yapı ya da tesis bazında kalmayıp yakın çevresiyle bütüncül ele alınmıştır. Ancak, özellikle tekstil endüstrisi için önemli bir diğer işletme olan İpekiş Dokuma Fabrikası'nı da içeren bir bütüncül olarak ele alınmıştır.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın kapatılmasından sonra gerçekleştirilmek istenen projelerin hazırlık, gelişme ve uygulama süreçlerinde yerel halk, eski fabrika çalışanları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin katılımından oluşan bir süreç izlenmiştir.
KATIUNCULUK	Tarihi çevrede gerçekleştirilmesi hedeflenen koruma yaklaşımından etkilenecek toplumsal grupların, koruma yaklaşımlarının belirlenmesi sürecine dahil olması gerekmektedir. Koruma yaklaşımına dair karar ve uygulama sürecinde, öncelikli olarak korunacak endüstriyel yapı ve tesis ile etkileşimi olan aktörlerin ve çevresinde yaşayan halkın katılımı sağlanmalıdır. İzlenmesi gereken yöntem ve araçların belirlenmesinde yerel ve bölgesel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşlarından oluşan katılımın yüksek oranda sağlandığı bir ekip ile kararlar verilmelidir.	ICOMOS 1964 Venedik Tüzüğü 1987 Washington Tüzüğü 1999 Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü 2011 Valetta İlkeleri 2013 Mimari Miras Koruma Bildirgesi UNESCO 2011 Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) ile ilgili Tavsiye Kararı	2011 yılında Regensburg Dünya Mirası Alanı için hazırlanan Dünya Mirası Yönetim Planı katılımcı bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. Planın hazırlanması sırasında, sivil toplum kuruluşları, yerel halk, yerel yönetim birimlerinden oluşan katılımı bir süreçlerletilmiştir.	Liverpool Dünya Mirası Alanı'na yönelik hazırlanan Alan Yönetim Planı için Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönelendirme Grubu kurulmuş ve plan, bu grubun üyelerinin (sivil toplum örgütleri, akademisyenler, yerel yönetim birimleri) kararları ile derlenmiştir.	Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen sanayileşme girişimleri kapsamında önemli bir yere sahip olan Merinos Tekstil Fabrikası'nın ÖYK tarafından kapatılıp, belediye bedelsiz devir kararında kamu ihtiyacına yönelik kamusal rekreasyon işlevi alanların yapılmasına ilişkin karar alınmasına rağmen, Merinos AKKM projesinin hazırlanması ve uygulama süreçlerinde yerel halkın, eski fabrika çalışanlarının katılımında, alanında uzman akademisyenlerin danışlığında katılımcı bir süreç gerçekleştirilmiştir.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın kapatılma kararından sonra gerçekleştirilen projelendirme çalışmalarının karar alma ve uygulama süreçlerinde, özellikle kapatılma kararı sonrası tepki gösteren eski fabrika çalışanlarının katılımına önem veren bir yaklaşım bulunmamaktadır.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Endüstri Mirası değerinin modern kent ile entegrasi		Regensburg ve Stadtamhof endüstri mirası değerinin sürdürülebilir korunması çalışmaları kapsamında, modern kent ile tarihi kent çekirdeğinin entegrasyonu sağlanabilmektedir.	Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı'nda yer alan kararlar ve uygulama araçları doğrultusunda HUL yaklaşımından yararlanılarak, tarihi ve modern kent katmanlarının entegrasyonunun sağlanmasına önem verilmiştir.	Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan kentsel dönüşüm projesi kapsamında, eski fabrika binası restore edilerek kültür merkezine dönüştürülmüştür. Kongre merkezi için yeni yapılar inşa edilerek Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi olarak hizmete sunulmuştur. Eski Elektrik Santrali, proje kapsamında Merinos Tekstil Müzesi ile kamgarn ipliğinin üretim aşamasından itibaren başlayarak, dokuma kumaş üretimine varan sürecin ziyaretçilere anlatımı sağlanmıştır. Merinos AKKM ile modern kent hayatına yetişen kültür, kongre, sergi, etkinlik alanları gibi işlevleri olan bir kompleks yapılarak geçmiş ile güncel olanın entegrasi sağlanabilmektedir.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın yerleşkesinde gerçekleştirilen SEKAPARK Projesi ile modern kent hayatına hizmet edecek kamusal bir yeşil alan tasarlanmıştır. Eski fabrika binalarından birinde hayata geçirilen SEKA Kağıt Müzesi projesi ile Erken Cumhuriyet Dönemi sanayileşme yatırımlarının en temellerinden olan SEKA Kağıt Fabrikası'nda kağıtın elde edilme aşamalarını aynı zamanda İzmir'in tarihsel gelişimini anlatan bir müze ile geçmiş ile günümüzün entegrasi sağlanabilmektedir.
	Endüstri Mirası olarak önemli olduğuna dair farkındalık ve bilinç oluşturmaya yönelik yaklaşım		Dünya Mirası alanını korumaya yönelik hazırlanan Yönetim Planı ile üretim aşamalarında farkındalık yaratma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.	Dünya Mirası alanının sahip olduğu evrensel değere saygı duyulması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla hazırlanan plan sayesinde farkındalık oluşturulmuştur.	Merinos Tekstil Sanayi Müzesi ile endüstri mirası değeri hakkında bilgilendirici ve mirasın gelecek kuşaklara aktarımına yardımcı olan bir yaklaşım geliştirilmiştir.	ÖYK tarafından halka açık yeşil alanlar ve rekreasyon alanı olarak kullanılması kararıyla kapatıldıktan sonra, Birinci fabrika binası olarak SEKA Park projesi gerçekleştirilmiştir. SEKA Park projesinin SEKA Kağıt Müzesi'nden daha geniş topluluklar tarafından bilinmesiyle, kağıt endüstrisi açısından önemli olan SEKA Kağıt Fabrikası'nın endüstri mirası değeri ile ilgili bilinç ve farkındalık tam olarak sağlanamamıştır.
	Korumanın sürdürülebilir ve entegre olabilmesi için atna özgü yaklaşımlar		Regensburg ve Stadtamhof endüstri mirası değerinin sürdürülebilir korunması çalışmaları kapsamında, HUL yaklaşımından faydalanılarak sürdürülebilir koruma odaklı bir plan geliştirilmiştir. Dünya Mirası Alanı kentsel kalkınma aracı olarak düşünülmüş olup sürdürülebilir korumaya bu açıdan da önem verilmiştir.	Liverpool Belediye Yönetimi tarafından Liverpool Deniz Ticaret Şehri Dünya Mirası Alanı Tamamlayıcı Planlama Belgesi hazırlanmıştır. Sonrasında Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı hazırlanmış ve 2017 yılında "Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı" HUL yaklaşımını odak noktası belirleyecek şekilde revize edilmiştir.	Merinos Tekstil Fabrikası'nın sahip olduğu endüstriyel mirasın değerini korumaya yönelik bir planlama yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal mevzuatında endüstri mirası niteliğindeki kültürel miras alanları adına geliştirilen özel bir yasa bulunmamaktadır.	SEKA Kağıt Fabrikası'nın ÖYK tarafından alınan kapatılma ve kamu yararına işlevlendirilmesi kararı ile SEKA çalışanları sadece yerel olarak değil aynı zamanda ulusal düzeyde dirençlerde bulunmuştur. Buna rağmen SEKA ve yakın çevresi için katılımcı proje kararları alınmış ve katılımcı bir yönetim planı oluşturulmuştur. Ulusal yasal düzenlemeler kapsamında endüstri mirası bazında herhangi bir yaklaşım bulunmamaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

AD / SOYAD	Nergis YILDIRIM
DOĞUM TARİHİ / YERİ	15.10.1990 / BURSA
E-POSTA	nergisyildirimm@gmail.com
MESLEĞİ	Kentsel Tasarımcı ve Peyzaj Mimarı

Eğitim Bilgileri

YÜKSEK LİSANS	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
2017-2020	Fen Bilimleri Enstitüsü
	Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı
LİSANS	Bilkent Üniversitesi
2009-2015	Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
	Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü
LİSE	Bursa Cumhuriyet Anadolu Lisesi
2004-2008	

Mesleki Deneyimler

KASIM 2018- HAZİRAN 2019	Sözüneri Mimarlık
8 AY	
MART 2016- EYLÜL 2018	Devingen Planlama, Mimarlık, Harita, Mühendislik,
2 YIL 8 AY	İnşaat LTD.ŞTİ

Yabancı Dil Bilgisi

İngilizce - Tam Profesyonel Yetkinliği
İspanyolca - Başlangıç Seviyesi

Bilgisayar Becerileri

AutoCAD	Adobe Photoshop
Adobe Illustrator	Adobe Indesign
Sketch-Up	Lumion Pro
Infracore	Microsoft Office Programları

